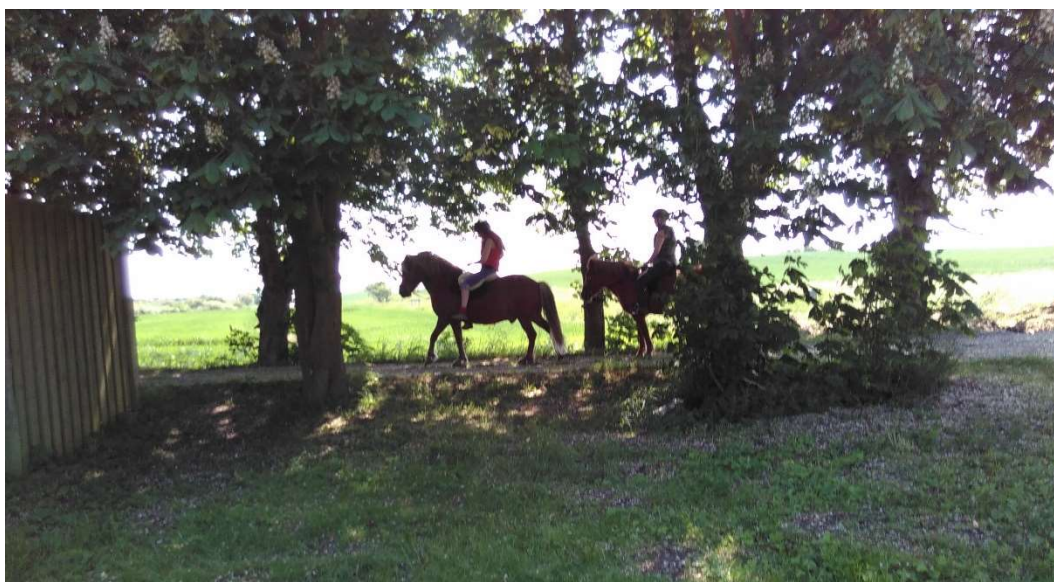

Kandidatspeciale, Kandidatuddannelsen i Folkesundhedsvidenskab
Institut for Folkesundhedsvidenskab, Københavns Universitet

**Green Care – Et eksplorativt casestudie af et
terapilandbrug i Danmark**

**Green Care – An Exploratory Case-study of a Green Care Farm in
Denmark**

Gry Lucette Metz Lundberg

Vejleder: Henriette Langstrup

Afleveret den: 27/07/2016

KU-brugernavn: gbj405

Bivejleder: Christian Elling Scheele

Anslag inkl. mellemrum: 211.117

INDHOLDSFORTEGNELSE

ABSTRACT	4
INDLEDNING	5
PROBLEMFORMULERING	7
LITTERATURGENNEMGANG	8
SOCIAL PRAKSIS TEORI	17
INDIVID OG STRUKTUR I SOCIAL PRAKSIS TEORI	18
DET MATERIELLE I SOCIAL PRAKSIS TEORI	20
ELEMENTERNE I SOCIAL PRAKSIS TEORI	21
PRACTICE-AS-ENTITY OG PRACTICE-AS-PERFORMANCE	24
<i>Klynger og komplekser af praksisser</i>	<i>25</i>
<i>Praksisser og elementer på rejse</i>	<i>25</i>
<i>Social forandring</i>	<i>26</i>
DISKURSIVE PRAKSISER	27
OPSUMMERING	28
FORSKNINGSPØRGSMÅL	29
METODE	31
DET PRAKSISBASEREDE CASESTUDIE	31
<i>Videnskabsteoretisk fundament</i>	<i>32</i>
UNDERSØGELSESDSIGN	33
<i>Udvælgelse af case til indeværende opgave</i>	<i>34</i>
DATAINDSAMLING OG BEARBEJDNING	35
<i>Observationsstudier</i>	<i>37</i>
<i>Etnografisk fotografi</i>	<i>38</i>
<i>Undersøgelsens progression</i>	<i>38</i>
REFLEKSIVITET	39
ETISKE OVERVEJELSER	40
BESVARELSE AF FORSKNINGSPØRGSMÅL	41
ANALYSE	43
GREEN CARE PÅ GÅRDEN	43
BESKRIVELSE AF GÅRDEN	44
KAPITEL 1 GREEN CARE SOCIAL PRAKSIS	46
<i>Social Praksis omkring køkkenhavearbejde</i>	<i>47</i>
Køkkenhave practice-as-entity	48
<i>Social praksis vedrørende bondegårdsdyr</i>	<i>56</i>

Bondegårdsdyr practice-as-entity	59
<i>Social praksis vedrørende brug af naturen</i>	71
Natur practice-as-entity	71
GREEN CARE KOMPLEKSET.....	76
KAPITEL 2 ØKOLOGI – FORBINDELSE MELLEM MENNESKE OG NATUR	80
OPSAMLING	84
DISKUSSION	86
OMSORG OG IDENTITET.....	86
NATUR.....	89
DISKUSSION AF GREEN CARE PRAKSIS PÅ GÅRDEN	90
KRITIK AF TEORI	92
KRITIK AF METODE	94
<i>Forforståelser</i>	95
<i>Etiske overvejelser</i>	97
<i>Validitet og generaliserbarhed</i>	98
KONKLUSION	98
PERSPEKTIVERING	99
TAK TIL... ..	102
LITTERATURLISTE.....	103
BILAG 1 TALEPAPIR, KONTAKT TIL MULIG CASE	110
BILAG 2 MULIGE CASES.....	111
BILAG 3 INTERVIEWGUIDE	114
BILAG 4 KONTAKT TIL PÅRØRENDE TIL BORGERE PÅ GÅRDEN.....	127
BILAG 5 BORGERE OG PERSONALE PÅ GÅRDEN	128

Abstract

Background: Mental health issues are on the rise in Denmark. A new type of intervention called Green Care is applied in other Western European Countries and show promising results.

Method: A Qualitative field research was conducted on a Danish Care Farm using a phenomenological/constructivist approach to interview and observational data. The citizens on the farm were people with severe Autism-spectrum-disorders and related mental health issues.

Theory: Social Practice Theory was used in the analysis. The theory has the study of social practices at its centre, viewing social practices as structuring both social order and individual behavior. Applying Shove, Pantzar and Watsons terminology, social practices was viewed as the active linking between material, meaning and knowledge in the performance of practice. Social practices exist as entities between the routine performance of the practice, making a mesh or nexus between performances scattered in time and space.

Results: Green Care is a complex consisting of social practices concerning the care for farm animals, gardening and nature-experiences. An important meaning element shared between the complex's practices is that of care, as the citizen cares for animals and plants alike. Nature is laden with the meaning of Biophilia, the concept that nature and human are connected. These meanings links with bodily knowledge and special materials in the form of domesticated therapy animals and tools adjusted for people with special needs.

Discussion: The concepts of care and nature will be discussed, and related to theory from Science and Technology Studies. Care is coproduced in the relation between animals and human beings. Nature as context of therapeutic social practices puts Green Care in an ecological paradigm, where humans are a part of nature. As such nature structures the Green Care practice by ascribing meaning to the social order on the Farm.

Conclusion: Green Care is a complex of social practices, that give a new meaning to the concepts of nature and health, seeing them as linked. The meaning of nature is inscribed in the material elements along with bodily and theoretical knowledge. This makes Green Care a novel way to achieve mental health in Denmark.

Indledning

Psykiske lidelser er en folkesygdom i Danmark. Statens Institut for Folkesundhed anslår i en rapport, at 20% af den danske befolkning opfylder kriterierne for en psykisk sygdom i løbet af et år. Dette omfatter lidelserne angst, affektive lidelser, stressrelaterede lidelser, demens, misbrug, psykotiske lidelser samt personlighedsforstyrrelser (Christensen, Bjørk, Vinter-Larsen, Løkkegaard et al, 2005). Psykiske lidelser er dermed et stort problem med implikationer for folkesundheden i form af store offentlige udgifter samt forringet livskvalitet for de berørte.

Autismespektrumforstyrrelser (ASF) er en betegnelse, der dækker over diagnoserne infantil autisme, asperger, atypisk autisme, gennemgribende udviklingsforstyrrelse uspecificeret og gennemgribende udviklingsforstyrrelse anden¹. Socialstyrelsen anslår, at 1% af den danske befolkning har en diagnose inden for ASF². ASF kan ikke helbredes, men behandles med pædagogiske, psykologiske og sociale indsatser (Jacobsen, Steensgaard, Jørgensen, 2014; Kaufmanas, Beyer, Jørgensen et al, 2014). Autismen optræder ofte sammen med andre psykiske eller adfærdsmæssige vanskeligheder, fx udviklingshæmning, angst, depression, Fragilt X-syndrom eller OCD (Kaufmanas, Beyer, Jørgensen et al, 2014). Cirka 80% har en eller flere behandlingskrævende psykiske eller fysiske lidelser i tillæg til ASF (Jacobsen, Steensgaard, Jørgensen, 2014). Socialstyrelsen skriver i rapporten *Sociale indsatser, der virker*, at den høje forekomst af komorbiditet har stor risiko for at forringe livskvaliteten og den sociale indsats for personer med ASF. Socialstyrelsens rapport hævder også, at der er mangel på evidens for, hvilke indsatser, der virker for voksne med ASF i en dansk kontekst. Det problematiseres yderligere, at forskningen ofte gennemføres i kliniske miljøer i stedet for i borgernes eget miljø (Kaufmanas, Beyer, Jørgensen et al, 2014). Desuden er der en stigning i voldsepisoder på bosteder, som er på det højeste niveau i 10 år (Social- og indenrigsministerie, 2016).

I Danmark behandles psykisk sygdom oftest medicinsk, eller med terapiforløb hos en psykolog, afhængig af lidelsens karakter og sværhedsgrad. Men i nogle af de lande vi ofte sammenligner os med, kombineres de etablerede behandlingsformer med noget andet. Bl.a. i Norge (Kommunal- og Regionaldepartementet, 2013), Belgien, Frankrig, Tyskland,

¹ <http://www.autismeforening.dk/autismeForening.aspx?linkId=1> besøgt d. 18. juli 2016

² <http://socialstyrelsen.dk/handicap/autisme/om-autisme> besøgt d. 23. juli 2016

Storbritannien og Holland (Iancu, Zweekhorst, Veltman et al, 2015) er der mulighed for, at personer med psykiske lidelser, eller socialpsykiatriske diagnoser såsom autisme, får forløb på en gård. Som led i deres behandling indgår de i gårdens daglige drift med pasning af planter og dyr. Fænomenet kaldes Green Care.

Green Care som begreb bruges som samlebetegnelse for en bred vifte af interventioner, som har det tilfælles, at de alle indeholder aktiviteter med dyr, planter eller natur (Haubenhofer, Elings, Hassink et al, 2010; Steigen, Kogstad & Hummelvoll, 2015). Personer i et Green Care forløb indgår i gårdens sammenhæng med naturen, man er med til at skabe liv på gården, og interagerer med de domesticerede naturelementer, som findes der. Ideen er, at opholdet på gården giver positive effekter på både psykisk, fysisk og socialt helbred bl.a. fordi interaktion med gårdens dyr og planter samt ophold i naturen har en terapeutisk effekt i sig selv. Dette vil i denne opgave blive betegnet *økologi*. Dette økologiske element i Green Care, kan også betegnes Biophilia. Biophilia hypotesen af biologen Edward O. Wilson går ud på, at der er en følelsesmæssig forbindelse mellem mennesket og andre levende organismer (Annerstedt & Währborg, 2010). Flyttes mennesket fra naturen, fx gennem urbanisering, har det konsekvenser for mennesket psykiske og fysiske helbred, og der er dermed en terapeutisk effekt af at interagere med naturlige elementer (Annerstedt & Währborg, 2010). Green Care er altså mere affektivt orienteret end kognitivt, og er således indlejret i et økologisk paradigme, som står i kontrast til det medicinske paradigme. Her er andre vidensformer, materialer og betydninger på spil end biomedicinsk viden.

Det materielle spiller en central rolle i Green Care, i form af konteksten og interaktionen med naturlige elementer. De fleste Green Care interventioner fordrer, at man kommer udenfor. Man kommer ud på gården og indgår i dagligdagens gøremål, med alt hvad det indebærer af kontakt med dyr og planter samt brug af redskaber. Man kommer ud i naturen eller i terapihaven, og oplever de sanseindtryk, disse tilbyder. At bruge naturen eller en gård som terapiform tilbyder da også en ny form for kontekst for behandling. Der sker en kombination af viden fra to ellers forskellige felter, nemlig landbrugs viden og psykologisk, pædagogisk og terapeutisk viden.

I Danmark er der eksempler på Green Care for forskellige grupper af mennesker. Der findes forskellige terapihaver for stressramte (Nacadia³, haverefugiet i Sorø⁴), et plejehjem i København har fået stor opmærksomhed, fordi de har fået en taghave med høns⁵, skolehaverne blomstrer rundt om i landet (Haver til Maver⁶, Madkulturen⁷) og der findes diverse socialøkonomiske virksomheder, som har dagtilbud eller specialtilrettelagt undervisning til personer med udviklingshæmning eller sociale problemer (Grantoftegaard⁸, Lammehave⁹, Østagergaard¹⁰). Men hvad er Green Care egentlig i praksis? Hvilke rationaler hersker i Green Care? Og hvordan praktiseres det i en dansk kontekst? Der er ikke megen forskning på området fra Danmark, hvilket betyder, at fænomenet i en dansk kontekst er underbelyst. Idet det er et fænomen på fremmarch, som potentielt kan give et meningsfuldt alternativ eller supplement til biomedicinsk eller kognitiv behandling, er indeværende opgaves formål at undersøge fænomenet nærmere.

Problemformulering

Dette speciale er en undersøgelse af, hvordan Green Care praktiseres som bo- og dagtilbud for personer med psykiske lidelser i en dansk kontekst.

³ <http://ign.ku.dk/terapihaven-nacadia/> besøgt d. 4. juni 2016

⁴ <http://haverefugiet.dk/> besøgt d. 4. juni 2016

⁵ <http://www.tv2lorry.dk/artikel/plejehjem-med-hoens-paa-taget> besøgt d. 4. juni 2016

⁶ <http://havertilmaver.dk/> besøgt d. 4. juni 2016

⁷ <http://madkulturen.dk/servicemenu/projekter/skolehaver/> besøgt d. 4. juni 2016

⁸ <http://grantoftegaard.dk/> besøgt d. 4. juni 2016

⁹ <http://www.lammehaveoekologi.dk/> besøgt d. 4. juni 2016

¹⁰ <http://www.oestagergaard.dk/> besøgt d. 4. juni 2016

Litteraturgennemgang

I dette afsnit undersøges, hvordan den eksisterende videnskabelige litteratur på området besvarer problemformuleringen.

Før jeg gik i gang med litteratursøgningen, var det nødvendigt at definere nogle centrale begreber, der var med til at bestemme, hvilke studier, der skulle inkluderes i litteraturgennemgangen. Det første begreb, der skulle defineres, var Green Care. I denne opgave definerer jeg Green Care på baggrund af Haubenhofer, Elings, Hassink et al og Annerstedt & Währborgs definitioner (Haubenhofer, Elings, Hassink et al, 2010; Annerstedt & Währborg, 2010). Green Care er et bredt begreb, der dækker over alle sundhedsfremmende interventioner, der benytter biotiske og abiotiske naturelementer i interventionen (Haubenhofer, Elings, Hassink et al, 2010). Dette inkluderer interventioner på gårde, interventioner med dyr, interventioner med planter og interventioner i naturlandskaber. Videnskabelige forfattere definerer Green Care forskelligt. Derfor var det nødvendigt, at lave en definition til brug i denne opgave, for at undgå begrebsforvirring, og for at indsnævre og konkretisere fokusområdet. Jeg syntes det var interessant, at der bruges produktion af fødevarer og fysisk aktivitet til at nå mål om psykisk sundhed, og jeg var nysgerrig på, hvordan dette fungerer i praksis. Hvad er det for nogle ideer, der ligger gemt i den sammenkobling? Da min initiale interesse for fænomenet var interventioner på gårde, og da det er mit indtryk, at den grønne kontekst måske har betydning, indsnævrer jeg begrebet Green Care til at være aktiviteter i eller med naturlige elementer, enten vild natur eller kulturlandskaber samt Care Farming. Berget og Braastad (2011) definerer Care Farming som brugen af kommercielle gårde eller landbrugslandskaber til at fremme menneskers fysiske og psykiske sundhed, social inklusion samt undervisningsmål gennem normale landbrugsaktiviteter. Derfor frasorteres studier, der foregår indendørs.

Jeg udvalgte studier som har elementer, der indgår i Care Farming, men medtog ikke studier, der ikke gav mening i en Care Farming kontekst, fx hundebesøg på plejehjem, terapi med delfiner eller Adventure Therapy. Dette betød, at Animal Assisted Interventions kun blev medtaget, hvis de omhandlede bondegårdsdyr eller heste. Horticultural Therapy, skovterapi, landskabsterapi og Nature Assisted Therapy blev inkluderet, men ikke Wildlife Therapy.

Der findes en del studier fra Kina, Japan og USA. Jeg har valgt at inkludere studier fra europæiske lande, idet det er nemmere at sammenligne med Danmark end lande, hvor sundhedsvæsen og samfundsstruktur er væsentligt anderledes.

Det andet, der skulle afklares var hvilke diagnoser, der skulle inkluderes i litteratursøgningen. De diagnoser som går igen i de forskellige studier er somatiske lidelser som hjertekarsygdomme og overvægt, mentale lidelser som demens, udviklingshæmning, autisme, hjerneskade, depression, angst, stress og PTSD. Desuden bruges Green Care til forløb for personer med sociale problemstillinger såsom marginalisering, misbrug og hjemløshed (Iancu, Zweekhorst, Veltman et al, 2015). Det er ikke alle problemer, som kan løses med Green Care, det er en individuel vurdering for den pågældende patient eller borger (Iancu, Zweekhorst, Veltman et al, 2015). Jeg har valgt at fokusere på psykiske lidelser fremfor somatiske diagnoser og sociale problemstillinger. Derfor medtages studier, der udelukkende fokuserer på fysisk helbred eller socialt outcome ikke i litteraturgennemgangen. Jeg henregner socialpsykiatriske diagnoser til de psykiske lidelser.

Jeg valgte at søge i databasen PubMed, fordi jeg skal finde artikler, der har et folkesundhedsvidenskabeligt perspektiv på Green Care. De anvendte søgetermer kan ses i tabellen nedenfor. Først søgte jeg på Green Care, og efterhånden som jeg stødte på synonymer eller interventionsformer indenfor Green Care udvidede jeg søgetermerne. Der blev både søgt på termerne som Mesh-termer, hvis de fandtes, og som almindeligt søgeord i PubMed.

Tabel 1 Søgetermer i PubMed

Søgeterm	Mesh-term	Interventionstype
"Green Care"	Intet mesh-term	Paraplybetegnelse for behandlende, sundhedsfremmende og forebyggende tiltag med naturlige elementer
Nature Assisted Therapy	Intet mesh-term	Terapi i naturen
Nature-Assisted Therapies	Intet mesh-term	Terapi i naturen
Animal Assisted Therapy	Ja	Terapi med dyr
Animal Assisted Therapies	Ja –som ovenfor	Terapi med dyr
Animal Facilitated Therapy	ja	Terapi med dyr
Animal Facilitated Therapies	Ja –som ovenfor	Terapi med dyr
Equine-Assisted Therapy	ja	Terapi med heste, rideterapi
Equine-assisted therapies	Ja –som ovenfor	Terapi med heste, rideterapi
Animal Assisted Intervention	Intet mesh-term	Sundhedsinterventioner med dyr
Animal Assisted Interventions	Intet mesh-term	Sundhedsinterventioner med dyr
Care Farming	Intet mesh-term	Behandlende, sundhedsfremmende og forebyggende tiltag med landbrugselementer
Care Farm	Intet mesh-term	Behandlende, sundhedsfremmende og forebyggende tiltag med landbrugselementer
Care Farms	Intet mesh-term	Behandlende, sundhedsfremmende og forebyggende tiltag med landbrugselementer
"Farming for health"	Intet mesh-term	Behandlende, sundhedsfremmende og forebyggende tiltag med landbrugselementer

"Social Farming"	Intet mesh-term	Behandlende, sundhedsfremmende og forebyggende tiltag med landbrugselementer
Biophilia Hypothesis	Intet mesh-term	Hypotese om sammenhæng mellem natur og menneske
Horticultural Therapy	ja	Terapi med planter
Horticultural Therapies	Ja –som ovenfor	Terapi med planter
Forest Therapy	Intet mesh-term	Terapi i skov
Forest Therapies	Intet mesh-term	Terapi i skov
Healing Garden	Intet mesh-term	Haveterapi
Healing Gardens	Intet mesh-term	Haveterapi
I alt	581 artikler	

Dette resulterede i nedenstående søgning:

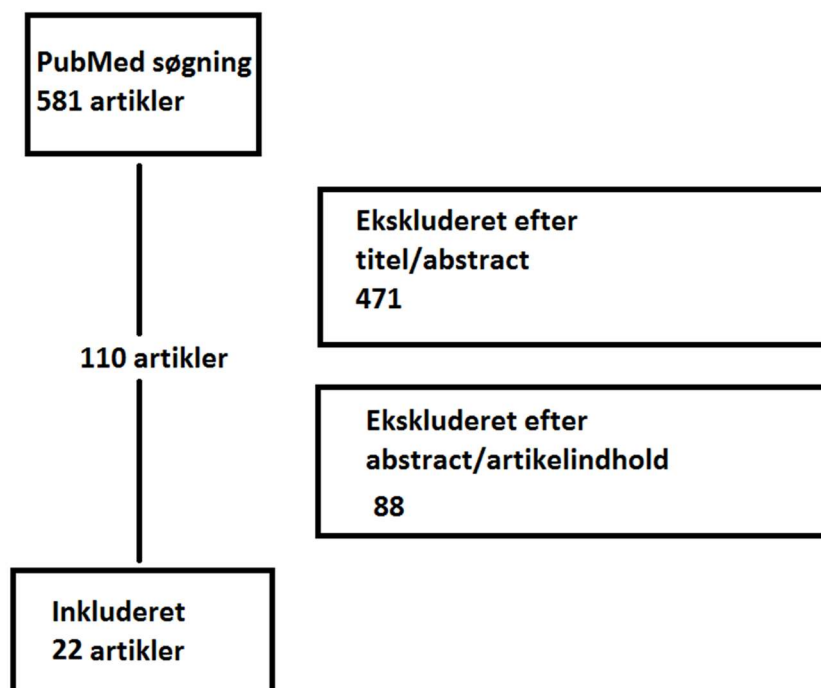
((((((((((((((("Nature Assisted Therapy"[All Fields] OR (Nature-Assisted[All Fields] AND ("Therapeutics"[MeSH Terms] OR "Therapeutics"[All Fields] OR "Therapies"[All Fields]))) OR "Green Care"[All Fields]) OR "Animal Assisted Therapy"[Mesh]) OR ("Animal Assisted Therapies"[All Fields] OR "Animal Assisted Therapy"[All Fields])) OR "Animal Facilitated Therapy"[All Fields]) OR "Equine Assisted Therapy"[All Fields]) OR "Animal Assisted Intervention"[All Fields]) OR "Animal Assisted Interventions"[All Fields]) OR "Care Farming"[All Fields]) OR "Care Farm"[All Fields]) OR "Care Farms"[All Fields]) OR ("Horticultural Therapy"[All Fields] OR "Horticultural Therapy"[Mesh])) OR "Forest Therapy"[All Fields]) OR "Healing Garden"[All Fields]) OR "Healing Gardens"[All Fields]) OR Biophilia[All Fields]

Dette resulterede i 581 artikler. Seneste søgning blev gennemført den 12/7 2016. Af disse artikler blev 110 i første omgang udvalgt til at være relevante, vurderet på baggrund af abstractets indhold omhandlede en form for Green Care inden for den definition af begrebet

jeg har defineret ovenfor. Jeg valgte i første omgang en inkluderende udvælgelse, for derefter systematisk at gennemgå de 110 artikler. Var jeg i tvivl om, hvorvidt studiet var relevant blev det altså inkluderet i første omgang. Derefter blev de 110 artikler gennemgået, hvor studier, der ikke var fra Europa blev sorteret fra. Resultater med børn blev desuden sorteret fra, da mit fokus ligger på voksne og da resultater for børn ikke ukritisk kan overføres til voksne. Studiernes relevans i forhold til mit fokusområde, Green Care og psykiske lidelser, blev nærmere gennemgået. Studier, der udelukkende handlede om andre typer interventioner end de definerede, eller andre typer informanter, blev udeladt.

Da denne udvælgelsesproces var overstået havde jeg 27 studier tilbage. Yderligere 5 studier blev udeladt ved grundigere gennemlæsning. Dermed blev 22 studier udgangspunkt for nedenstående litteraturgennemgang. Studierne indeholdt kvalitative og kvantitative studier, reviews, mixed methods samt teori om Green Care.

Figur 1 Flow-diagram for inklusion af artikler vedrørende Green Care

Naturen kommer ind i billedet på forskellig vis i brugen af natur i terapeutisk øjemed. Det er Horticultural Therapy, Animal Assisted Therapy, Green Exercise, Care Farming, Haveterapi og Naturterapi (Haubenhofer, Elings, Hassink et al, 2010). Disse terapiformer kan ses beskrevet i tabel 1.

Artiklerne fordeler sig på 5 reviews (Annerstedt & Währborg, 2010; Berget & Braastad, 2011; O'Haire, Guérin & Kirkham, 2015; Pedersen, Patil, Berget et al, 2016; Whear, Coon, Bethel et al, 2014), 6 kvantitative studier med forskellige designs (Berget, Ekeberg & Braastad, 2008; Cerino, Cirulli, Chiarotti et al, 2011; Gonzalez & Kirkevold, 2014; Pedersen, Nordaunet, Martinsen et al, 2011; Schols & van der Schriek-van Meel, 2006; Willert, Wieclaw & Thulstrup, 2014), 5 kvalitative interviewundersøgelser (Barley, Robinson & Sikorski, 2012; Elingsen-Dalskau, Morken, Berget et al, 2016; Hassink, Elings, Zweekhorst et al, 2010; Iancu, Zweekhorst, Veltman et al, 2015; Pedersen, Ihlebæk & Kirkevold, 2012), 3 studier med mixed methods (Gonzalez, Hartig, Patil et al, 2011; Iancu, Zweekhorst, Veltman et al, 2014; Leck, Upton & Evans, 2015) og 3 teoretiske eller teorigenererende artikler (Cerino, Cirulli, Chiarotti et al, 2011; Haubenhofer, Elings, Hassink et al, 2010; Pedersen, Dalskau, Ihlebæk et al, 2016). Artiklen af Willert, Wieclaw og Thulstrup er den eneste danske artikel, der er fundet ved hjælp af den strukturerede litteratursøgning (Willert, Wieclaw & Thulstrup, 2014). Det er et studie fra Århus universitet, der har undersøgt Nature Assisted Therapy blandt stressede, sammenlignet med en kontrolgruppe. De fandt ingen signifikant forskel på de to grupper i forhold til effekten, da både forsøgsgruppe og kontrolgruppen var i bedring (Willert, Wieclaw & Thulstrup, 2014).

Generelt rapporterer mange af artiklerne, at brugerne af Green Care opnår forbedret mentalt helbred (Annerstedt & Währborg, 2010; Barley, Robinson & Sikorski, 2012; Berget & Braastad, 2011; Berget, Ekeberg & Braastad, 2008; Cerino, Cirulli, Chiarotti et al, 2011; Gonzalez, Hartig, Patil et al, 2011; Gonzalez & Kirkevold, 2014; Leck, Upton & Evans, 2015; O'Haire, Guérin & Kirkham, 2015; Pedersen, Nordaunet, Martinsen et al, 2011; Pedersen, Patil, Berget et al, 2016; Schols & van der Schriek-van Meel, 2006; Whear, Coon, Bethel et al, 2014). De patientgrupper Green Care tilsyneladende har en virkning på er demens, depression, skizofreni, skizoaffective lidelser, angst, adfærdsforstyrrelser, udviklingshæmning, personlighedsforstyrrelser, stress/udbrændthed, PTSD og bipolare lidelser (Annerstedt & Währborg, 2010; Berget & Braastad, 2011; Cerino, Cirulli, Chiarotti et al, 2011; Gonzalez, Hartig, Patil et al, 2011; O'Haire, Guérin & Kirkham, 2015; Pedersen, Nordaunet, Martinsen et al, 2011; Pedersen, Patil, Berget et al, 2016; Schols & van der Schriek-van Meel, 2006; Whear, Coon, Bethel et al, 2014). Desuden bruges Green Care interventioner for personer med autisme og misbrug, men dette blev ikke testet for effekt (Iancu, Zweekhorst, Veltman et al, 2014). De parametre, der nævnes, som ikke er besluttet

bedring i psykiske sygdomme er øget selvtillid eller self-efficacy (Berget & Braastad, 2011; Berget, Ekeberg & Braastad, 2008), øget coping (Berget, Ekeberg & Braastad, 2008; Pedersen, Patil, Berget et al, 2016), en oplevelse af struktur på hverdagen (Elingsen-Dalskau, Morken, Berget et al, 2016), det at lære nye kompetencer (Berget, Ekeberg & Braastad, 2008; Leck, Upton & Evans, 2015) samt en hypotese om, at Green Care interventionen har en synergetisk effekt sammen med medicinsk behandling af patienter (Berget, Ekeberg & Braastad, 2008).

Der var også studier, som ikke viste nogen virkning af Green Care (Willert, Wieclaw & Thulstrup, 2014). I et review viste to ud af seks studier med høj evidensgrad viste en signifikant effekt af NAT, mens det var gældende for 26 ud af 29 studier med medium eller lav evidensgrad (Annerstedt & Währborg, 2010). Et andet review finder en bedring i tre RCT en bedring, men i det ene er effekten ikke signifikant højere end blandt kontrolgruppen (Berget, Braastad, 2011). Der var også et studie, der fandt, at sammenhængen med et positivt outcome afhang af de opgaver, den enkelte udførte på gården (Pedersen, Nordaunet, Martinsen et al 2011).

Der bliver givet mange forklaringer på, hvorfor der findes en sammenhæng mellem mentalt helbred og Green Care interventioner, men der er også mange overlap. Fx finder flere studier, at det sociale fællesskab har betydning (Barley, Robinson & Sikorski, 2012; Berget & Braastad, 2011; Cutcliffe & Travale, 2016; Elingsen-Dalskau, Morken, Berget et al, 2016; Hassink, Elings, Zweekhorst et al, 2010; Leck, Upton & Evans, 2015; Pedersen, Patil, Berget et al, 2016). Især samværet med bonden bliver gentaget flere steder, som en vigtig relation for virkningen af interventionen (Berget & Braastad, 2011; Elingsen-Dalskau, Morken, Berget et al, 2016; Hassink, Elings, Zweekhorst et al, 2010; Pedersen, Patil, Berget et al, 2016), og et studie finder sammenhæng mellem hvor meget borgeren snakker med bonden og hvor stort udbytte den borger har af interventionen (Berget & Braastad, 2011). Det at interagere med dyrene giver også en social dimension, hvor det fx er nemmere at snakke med dyr end med mennesker, eller at dyrene er katalysator for det mellem menneskelige (Berget, Ekeberg & Braastad, 2008; Leck, Upton & Evans, 2015). To studier finder desuden, at jo mere avancerede opgaver, der laves med dyrene, jo mere får borgerne ud af aktiviteterne (Berget & Braastad, 2011; Pedersen, Nordaunet, Martinsen et al, 2011). Det at blive rummet på trods af sine udfordringer er også en social dimension, der gentages flere gange (Barley, Robinson &

Sikorski, 2012; Elingsen-Dalskau, Morken, Berget et al, 2016). Der er et enkelt studie, der nævner vigtigheden af, at drage omsorg for andre levende væsener (Elingsen-Dalskau, Morken, Berget et al, 2016).

Der er flere måder konteksten bliver nævnt som betydningsfuld i litteraturen. Det første er, at der på gården er en 'normal' kontekst i modsætning til en syge-kontekst, hvor borgeren i stedet for at blive behandlet som en patient bliver behandlet som en ligeværdig medarbejder, men med hensyn til borgerens særlige behov (Berget & Braastad, 2011; Hassink, Elings, Zweekhorst et al, 2010; Haubenhof, Elings, Hassink et al, 2010; Pedersen, Dalskau, Ihlebæk et al, 2016; Pedersen, Nordaunet, Martinsen et al, 2011). Her kommer det også i spil, at det er meningsfulde opgaver, der skal løses. Dyrene og gården skal passes, det er ikke bare beskæftigelse for beskæftigelsens skyld (Barley, Robinson & Sikorski, 2012; Berget & Braastad, 2011; Cutcliffe & Travale, 2016; Gonzalez, Hartig, Patil et al, 2011; Hassink, Elings, Zweekhorst et al, 2010; Iancu, Zweekhorst, Veltman et al, 2015; Leck, Upton & Evans, 2015; Pedersen, Patil, Berget et al, 2016). Betydningen af naturen som kontekst for bedring i psykiske lidelser nævnes flere gange, nogle gange i sammenhæng med Biophilia hypotesen (Cutcliffe & Travale, 2016; Elingsen-Dalskau, Morken, Berget et al, 2016; Hassink, Elings, Zweekhorst et al, 2010; Leck, Upton & Evans, 2015; Pedersen, Patil, Berget et al, 2016).

I de fundne reviews kritiseres studiedesigns af de medtagne studier samt manglen på studier og muligheden for publikationsbias (Annerstedt & Währborg, 2010; Berget & Braastad, 2011; O'Haire, Guérin & Kirkham, 2015). Der er svingende kvalitet i studiedesigns i forhold til at opnå en evidensbaseret indsats.

Da jeg var yderligere interesseret i, hvorvidt Green Care allerede er undersøgt i en dansk kontekst eller i et praksis-baseret studie, søgte jeg på google scholar i en ikke struktureret søgning på søgordene *Danmark Green Care (og synonymer for Green Care)*, samt *Social Practice Green Care*.

Jeg fandt ét studie, der omhandlede praksis og Green Care. Det er et østrigsk/hollandsk kvalitativt interviewstudie (Renner, 2010). Her er fokus på, hvad der motiverer en kommerciel bonde til at lave Green Care aktiviteter. Hypotesen er, at det er for at skabe profit. Der bruges en teori om social innovation. Her er fokus på, hvilke barrierer bonden oplever, og hvordan

disse overkommes ved hjælp af bondens sociale netværk. Studiet nævner teoretikeren Reckwitz, som vil blive nævnt i teoriafsnittet i denne opgave, men bruger ikke centrale elementer i hans teori om materielle elementer, practice-as-entity og practice-as-performance. Den symbolske betydning af deltagelse i en praksis nævnes heller ikke. Dette studie er altså ikke så interesseret i det materielles betydning, men mere i det sociale netværk uden for gården (Renner, 2010).

Der er generelt mangel på videnskabelig litteratur omkring Green Care i Danmark, men der er dog enkelte studier på området. Der er skrevet et PhD projekt om skovterapi for demensramte (Swane, 2004). Ellers har jeg ikke fundet noget litteratur, som er af videnskabelig karakter fra Danmark, bortset fra en artikel, der har lavet et review over Green Care i de nordiske lande (Steigen, Kogstad & Hummelvoll, 2015). Artiklen er fra 2015, og kan derfor forhåbentlig ses som et udtryk for nyere viden omkring, hvordan Green Care er udbredt i Norden. Der er dog ikke noget litteratur om Danmark, jeg ikke havde fundet i forvejen i Steigen, Kogstad og Hummelvolls artikel.

Om end der efterspørges mere litteratur på området, for at kunne erklære Green Care for en evidensbaseret behandlingsform, viser litteraturgennemgangen, at der findes en videnskabelig basis for antagelsen om, at der er en sammenhæng mellem terapi med naturlige elementer og fysisk, psykisk og social sundhed for en række forskellige målgrupper. Litteraturen giver endvidere nogle bud på kausalitetsforholdet mellem Green Care og sundhed. Men der er en del af Green Care som ikke er blevet afdækket af den videnskabelige litteratur. Denne del er Green Care som social praksis. Litteraturen giver nogle forskrifter på, hvad der skal være opfyldt for at man kan kalde en indsats for Green Care, men ikke nogen analyse af, hvordan disse diffuse elementer spiller sammen i praksis. Ej heller giver litteraturen en fortolkning af, hvad der opstår, når samspillet mellem elementerne lykkes. Hvordan Green Care praktiseres er i litteraturen pakket ned i en form for '*black box*'. Det vil sige, at litteraturen ser på hvilket input og output der er af praksissen, men ikke på, hvordan Green Care gøres. At gøre Green Care er dermed '*black boxed*'. Denne opgave vil åbne Green Cares op og undersøge, hvad det indeholder. Der er ikke tale om Black Boxing i klassisk forstand, idet Green Care er et perifært fænomen i en dansk kontekst. Indeværende speciale byder således ind med en analyse og vurdering af Green Care som social praksis i en dansk sammenhæng – noget som ifølge den strukturerede litteratursøgning ikke er blevet foretaget før.

Social Praksis Teori

For at besvare problemformuleringen introduceres Social Praksis Teori (SPT). SPT bruges i denne opgave som et konceptuelt redskab til at indfange fænomenet Green Care, fordi teorien, som navnet antyder, er ideel til at analysere hvordan et fænomen fungerer i praksis. SPT tager højde for det materielle, som en vigtig del af, hvad der former det sociale (Reckwitz 2002). Idet det materielle fylder meget i Green Care i form af dyr, planter og natur, giver SPT en linse til at studere fænomenet, som tager højde for denne dimension.

Der findes forskellige praksisteorier. Denne opgave tager udgangspunkt i SPT som det udlægges af Shove, Pantzar og Watson i bogen *The Dynamics of Social Practice* (2012), samt de teoretikere bogen bygger på. Valget er faldet på denne bog, idet den ikke bare er en teori, men også en metode til at analysere. Bogen giver et redskab til at bryde en praksis ned i elementer for derefter at samle dem igen. Denne øvelse giver mulighed for en indsigt i praksissens detaljer og samtidig hvordan disse tilsammen konstituerer en samlet praksis. Ulempen er, at det kan medføre en reducere af den virkelighed, man ønsker at belyse. Shove, Pantzar og Watson trækker på elementer fra andre teoretikere, der også opererer med begrebet praksis. Der trækkes bl.a. på Giddens' strukturationsteori og Latours aktør-netværk teori. Teoretikeren Reckwitzs karakteristik af, og ordforråd omkring, SPT bruges også i vid udstrækning af Shove, Pantzar og Watson (Reckwitz 2002). Da han har lagt navn til flere begreber i Shove, Pantzar og Watsons bog, og i mine øjne forklarer dem bedre, får han også en plads i denne opgave.

SPT er en teori om, hvordan det sociale formes, vedligeholdes, ændres og afvikles. Shove, Pantzar og Watson (2012, s. 7) definerer sociale praksisser som rutineret adfærd, der består af forskellige elementer (betydning, materiel og viden), der binder sammen i et nexus på tværs af de enkelte udførelser af handlingen i tid og rum. Det er denne definition jeg vil bruge i opgaven. Definitionen er udformet på baggrund af to andre SPT teoretikere, Schatzki og Reckwitz.¹¹ Et opdigtet eksempel på en social praksis er madlavning. Når jeg laver aftensmad

¹¹ Schatzki definerer en social praksis som "a temporally and spatially dispersed nexus of doings and sayings" (Shove, Pantzar & Watson 2012, s.7). Det vil sige, at det, der konstituerer en praksis som en praksis er, at der ikke er tale om mere eller mindre tilfældige handlinger, men handlinger bundet sammen på tværs af tid og rum mellem de enkelte udførelser af praksissen. Reckwitzs definition kan ses på side 21.

til min husstand, er det en rutinemæssig handling, som trækker tråde til andre udførsler af madlavning i tid og rum. Uintentionelt reproducerer jeg dermed madlavning som socialt system.

Individ og struktur i Social Praksis Teori

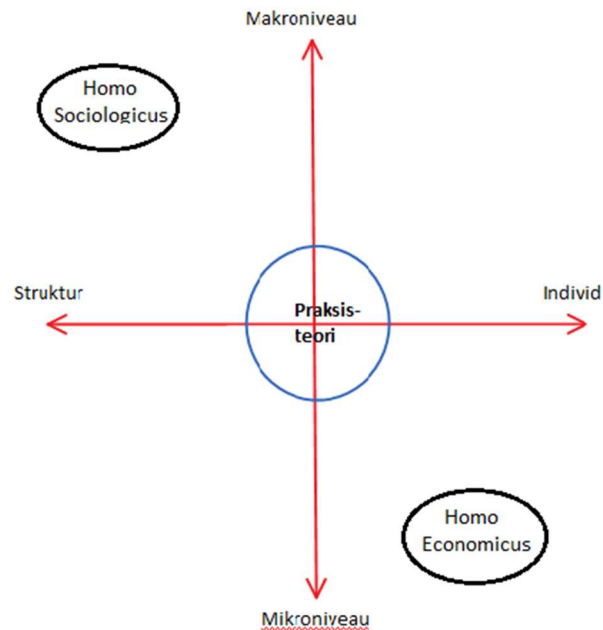
Mange socialpraksis teoretikere (Shove, Pantzar og Watson, Reckwitz og Nicolini) bruger elementer fra Giddens' praksisteori og hans måde at løse struktur/individ dilemmaet i social teori. I dette afsnit redegøres der for de elementer af Giddens' teori, som finder anvendelse som grundlag for videre teoretisering for Shove, Pantzar og Watson, som i deres bog (2012, s. 3) erklærer sig enige med Giddens strukturationsteori. Giddens' strukturationsteori kan siges at være en praksisteori, idet Giddens anskuer praksis som kilde til både individuel adfærd og sociale strukturer. Giddens gør således op med individ og struktur som dualitet (Shove, Pantzar & Watson 2012, s. 2-3). Ifølge Giddens er struktur ikke noget et samfund har, men en proces, som manifesterer sig som de regler og ressourcer, vidende aktører trækker på i praksis (Nicolini 2012, s. 45). Selvom aktøren i Giddens' teori er bevidst og intentionelt handlende, udgøres menneskelig handling ifølge Giddens i høj grad af rutineret adfærd. Rutineret adfærd er kendetegnet ved at trække på praktisk, kropslig viden (Shove, Pantzar & Watson 2012, s. 3). Det vil sige, at menneskelig handling som oftest ikke gøres på baggrund af en rationel og velgennemtænkt beslutning, men på baggrund af hvad aktøren 'plejer' at gøre (Nicolini 2012, s. 45).

Et hjemmegjort eksempel på rutineret adfærd kan igen være madlavning. Jeg laver mad med de fødevarer jeg 'plejer' at købe ind. Jeg trækker på praksissens indlejrede ressourcer, når jeg bruger min praktiske, kropslige viden til at skrælle grøntsager og smage maden til. Derudover trækker jeg på nogle regler eller normer omkring madlavning. Der skal ikke salt på jordbær og man skal være forsigtig når man snitter kål. Madlavning består af nogle indlejrede handlinger, som jeg ikke bruger tid og energi på at gennemtænke først. Det vil sige, at jeg godt kan argumentere rationelt for mine handlinger når jeg laver mad, hvis jeg bliver spurgt hvorfor jeg gør som jeg gør. Men i situationen vil det i høj grad ikke være handlinger præget af, at jeg har gennemtænkt alle konsekvenser af de valg, der træffes, de vil blive truffet på baggrund af min praktiske viden og vaner. Jeg kan dog vælge at gøre noget andet. På denne måde er individet hos Giddens ikke determineret af de regler og ressourcer, der strukturerer

det sociale liv. Hos Shove Pantzar og Watson som hos Giddens er den mindste analyseenhed således ikke individet, men praksis (2012, s. 3).

Reckwitz har en anden måde at forklare, hvor SPT lægger sig i individ/struktur kontinuummet. Ifølge Reckwitz adskiller SPT sig fra andre sociale teorier ved ikke at placere social orden, enten som et produkt af summen af individers egne interesser (Homo Economicus), eller som et produkt af kollektive normer og værdier (Homo Sociologicus). Ved Homo Economicus er den mindste analyseenhed individuel handling, og ved Homo Sociologicus er den mindste analyseenhed normative strukturer. I SPT er den mindste analyseenhed praksis, og social orden er indlejret i fælles kognitive strukturer, i form af delt viden om hvordan en praksis udføres, samt i fælles symbolske strukturer i form af delte betydninger. Dette giver tilsammen en kollektiv viden, som muliggør en kollektiv måde at tildele mening til verden. Dette kan fx ske gennem sprog som en delt kognitiv-symbolsk struktur (Reckwitz, 2002). Ifølge Reckwitz deler praksisteoretikerne altså et fokus på delte/kollektive symbolske verdensstrukturer i analysen af, hvordan menneskelig handling og social orden opstår. Dette står i modsætning til Homo Economicus og Homo Sociologicus teoretikere, som ikke tager højde for viden på et ubevidst plan, altså den praktiske, ikke-teoretiske viden, som muliggør en symbolsk organisering af den oplevede virkelighed (Reckwitz, 2002). Reckwitz går videre til at distancere SPT fra andre Cultural Theories idet det sociale ikke placeres i sindet på mennesket, i diskurser eller i interaktion, men i praksis (Reckwitz, 2002).

Shove, Pantzar og Watson er inspireret af Giddens, og godtager Giddens' strukturationsteori (2012, s. 3). De ser individet som bærer af praksissen, og er derfor enig med Reckwitz om de delte kognitive og symbolske strukturer. Det vil sige, at ideen om, at jordbær ikke hører til i det salte køkken ikke er iboende i mig, men en betydning, der tilhører praksissen. Det giver stadig mening at afdække den viden og de betydninger, som individet giver udtryk for, idet individet er bærer af praksissen, men det er ikke nødvendigvis et udtryk for en rationel og uafhængig individuel handling. På denne måde er betydning noget, der er iboende i praksis, ikke i hovedet på individer (Shove, Pantzar & Watson 2012, s. 63). SPT lægger sig dermed i krydsfeltet mellem struktur og individ, se figur 2.

Figur 2 Social Praksis Teori i struktur-aktør spektret

Det materielle i Social Praksis Teori

Et centralt element i SPT, der ikke tages højde for i Bourdieu og Giddens' teorier, er objekternes rolle i socialvidenskaben. Der findes ikke praksis uden materielle elementer, der vil altid i alle praksisser indgå et materielt element, fx en krop, en teknologi eller et objekt. Her hentes inspirationen fra Science and Technology Studies og Latours Aktør Netværk Teori (ANT) (Shove, Pantzar & Watson 2012, s.9). Her kan aktører både være humane og ikke-humane og indgå i praksis på lige fod (Nicolini 2012, s. 169). En bil kan fx være en aktør, idet bilen kører. Et menneske kan også køre, men ikke uden bilen, og derfor er handlingen betinget af bilen, bilen er kilde til handlingen i samme udstrækning som mennesket, som kører i bilen. Samfundet er i ANT en praksis, som konstant udfoldes og gendefineres (Fuglsang 2004, s. 417-418). Latour, mente dog ikke, at praksis skulle være genstand for analyse, men derimod at netværk af aktører skulle være det, idet samfundet bindes sammen ved at repræsentationer af aktørerne cirkulerer i aktør-netværk (Fuglsang 2004, s.429).

SPT låner desuden elementer fra innovationsteori, hvori forbrug i sig selv er en kreativ proces og hvor udviklingen af et produkt ikke determinerer hvordan og om det bliver brugt (Shove, Pantzar & Watson 2012, s.11). Et eksempel fra mit feltarbejde er, at de på gården

videreudvikler eksisterende haveredskaber, for at de passer til borgernes formåen, og så redskaberne kan indgå i en terapeutisk og pædagogisk praksis.

Ting er for Reckwitz en uundværlig del af praksis og dermed også det sociale. Reckwitz sidestiller subjekt-subjekt interaktioner med subjekt-objekt interaktioner når det kommer til at forme det sociale (Reckwitz, 2002). Her vil jeg bruge et eksempel med mobiltelefoner, som også bruges senere i afsnittet. Den måde vi interagerer med vores telefoner på, har sat nye normer for, hvad en acceptabel social opførsel kan indebære. Det er socialt acceptabelt at interagere med sin telefon, fx ved at tjekke nyheder eller mails, selvom man er til familietamtam. Dette kan også give mening inden for Green Care, hvor relationen mellem mennesker og dyr, eller menneske og naturen, er en af grundtankerne i det terapeutiske aspekt.

Elementerne i Social Praksis Teori

Reckwitz forsøger i sin artikel fra 2002, at give et bud på, hvad der er samlende kendetegn for Social Praksis Teori. Han definerer praksis som *"a routinized type of behavior which consists of several elements, interconnected to one another: forms of bodily activities, forms of mental activities, 'things' and their use, a background knowledge in the form of understanding, know-how, states of emotions and motivational knowledge"* (Reckwitz, 2002). Shove, Pantzar og Watson er enige med Reckwitz i, at praksisser er gentagne udførelser af en handling sammensat af gensidigt afhængige elementer, men koger elementerne ned til tre (2012, s.14,23):

- **Materialer:** De fysiske ting, der skal til for at udføre en praksis såsom objekter, infrastruktur, værktøj, hardware, kroppen og teknologi.
 - o I Green Care kan det være jord, husdyr, planter, redskaber, traktor, hegn, plantebakker, arbejdsbord, kroppen.
- **Viden:** Evnen til at udføre praksissen, herunder know-how, baggrundsviden, forståelse, praktisk bevidsthed og kompetence. Der skelnes mellem kropslig viden og konkret viden. Forskellen mellem kropslig og konkret viden er, at konkret viden kan beskrives og italesættes mens kropslig viden ikke er bevidst. Fx har jeg svært ved at forklare præcis, hvordan man holder på et løg, når det skal sættes i jorden, og hvilke bevægelser det kræver. Det kroppen ved i praksis, fordi den har lavet bevægelserne,

eller nogen der ligner, før. Konkret viden er derimod noget, der kan beskrives. Fx kan der stå i en havebog hvor langt et sætteløg skal sættes i jorden og hvor meget jord og vand der skal på.

- I Green Care kan viden være, hvordan man drager omsorg for dyr, hvordan man planter, sår og høster og hvordan man inkorporerer pædagogiske mål i praktiske opgaver.
- **Betydning:** Den sociale og symbolske betydning af at deltage i en praksis, mental aktivitet, ideer, overbevisninger, følelser og motivation.
 - I Green Care kunne betydning være ideen om, at det har en terapeutisk effekt på personer med autismspektrumforstyrrelser at drage omsorg for dyr og planter, de følelsesmæssige påvirkninger deltagelse i praksissen afstedkommer, de motiver personale og borgere har for at deltage i praksissen og den meningstilskrivelse til verden deltagelse i praksissen medfører.

Det er gennem den aktive binding af elementerne, at en praksis består, og som sådan er sociale praksisser dynamiske, de er altid i gang med enten at blive dannet, vedligeholdt, ændret eller afviklet (Shove, Pantzar & Watson 2012, s.21). Stabilitet er derfor ikke endemålet i en lineær proces (Shove, Pantzar & Watson 2012, s.22). Det vil sige, at en praksis kun er stabil, når den aktivt vedligeholdes. Det er individer, der reproducerer praksisser og dermed vedligeholder dem eller ændrer dem gennem udførelsen, ved at være mere eller mindre tro mod den oprindelige binding af elementer i praksissen (Shove, Pantzar & Watson 2012, s.63). Fx er tandbørstning en stabil praksis, som udføres af de fleste mennesker i Danmark på stort set samme måde. Men det betyder ikke, at processen med at stabilisere praksissen er slut. Tandlæger og sundhedsstyrelsen laver et kontinuerligt arbejde for at vedligeholde praksissen. Tandbørstefirmaer bliver ved med at lave tandbørster med nyt design for at blive ved med at sælge, og forældre lærer deres børn at børste tænder. Det er altså kun når folk fortløbende synes, at det er normalt eller sundt at børste tænder, når materialet er til rådighed, og når folk ved hvordan man gør tandbørstning, at tandbørstning er en stabil praksis.

Når en praksis udvikler sig, er det gennem binding af nye eller eksisterende elementer (Shove & Pantzar, 2005). Det er fx gennem bindingen af landbrug og terapi sammen med den

betydning, der tillægges Green Care, at praksissen er opstået i Danmark. I Social Praksis Teori ses det materielle i landbrugsterapi, fx hesten, ikke som et objekt, der intervenserer i menneskets relation til omgivelserne.

I stedet ser man på, hvordan hesten indgår i et dynamisk forhold med de betydningselementer, der indgår i praksissen og selve udførelsen af praksissen (Shove & Pantzar, 2005). Derfor ligger analysen af et fænomen vægt på, hvordan disse bindinger integrerer elementerne i en praksis i stedet for på den humane aktør, som udfører praksissen.

Elementer kan godt være til stede før en praksis opstår eller efter en praksis er afviklet (Shove, Pantzar & Watson 2012, s.24). Det kunne fx være gamle tryknaptelefoner, som er blevet erstattet af mobiltelefoner. De findes stadig, men de er ikke længere en normal del af praksissen at snakke i den type telefon. De er enten affald, en kuriositet eller en museumsgenstand. Som museumsgenstand indgår tryknaptelefonen en ny binding i en ny praksis, nemlig i at gøre historie (Shove, Pantzar & Watson 2012, s.24). Dermed kan elementer, der indgår i en praksis erstattes af andre elementer ved at bindinger brydes og nye bindinger laves, dermed ændres praksis. Elementerne påvirker hinanden. Brydes bindingen til et element i en praksis kan det have betydning for, hvordan de andre elementer indgår, og om de indgår i en given praksis (Shove, Pantzar & Watson 2012, s.32). Dette kan eksemplificeres ved at ny teknologi, såsom mobiltelefoner, ændrer vores opfattelse af, hvor og hvornår det er passende at ringe sammen, og dermed ændrer betydningen af telefonopkald, mens den nye teknologi kræver know-how at anvende. Hvis et element, som indgår i flere forskellige praksisser ændrer sig, kan hele landskaber i samfundet ændres (Shove, Pantzar & Watson 2012, s.36). Mobiltelefoni har ikke bare ændret vores måde at telefonere, men også vores måde at finde vej, søge information og kommunikere generelt. Tilsvarende kan en praksis, som ikke er tilknyttet til andre praksisser, som ikke kategoriseres som hverken ”god”, ”dårlig” eller ”vigtig” og som ikke har nogen intern belønning blive afviklet ret nemt. En anden måde praksisser kan afvikles på, er ved at blive erstattet af en anden praksis (Shove, Pantzar & Watson 2012, s.74). Fx er det at sende breve til hinanden erstattet af telefonsamtaler, e-mails og sms-beskeder.

Practice-as-entity og practice-as-performance

Reckwitz mener, at en praksis er en blok eller et mønster, som også eksisterer mellem de enkelte udførelser af den. På denne måde skelner Reckwitz mellem practice-as-performance, som er praksissen når den praktiseres, og practice-as-entity, som er det faktum at en praksis kan italesættes og tænkes som en helhed, også når man ikke er midt i udførelsen af den (Shove, Pantzar & Watson 2012, s.7). Som Reckwitz skelner Shove, Pantzar og Watson mellem practice-as-performance og practice-as-entity (2012, s.7). Practice-as-performance er de enkelte rutinerede udførelser af en adfærd blandt individer. Practice-as-performance er altså det man kan se eller beskrivelsen af, hvad der sker, når en praksis udføres. Det kunne fx være: "Gry planter sætteløg i højbedet". Det er det man registrerer, det er så at sige toppen af isbjerget.

Billede 1 Practice-as-performance og Practice-as-entity

Practice-as-entity er derimod analysen af, hvilke komponenter der er i en praksis, altså dekonstruktionen af praksissen i delelementer. Det kunne fx være de materielle elementer, der skal til at sætte løg, nemlig sætteløg, et højbed, en graveske, en vandkande og en krop der udfører handlingen. De videnselementer, der skal til for at sætte løg er, at det skal gøres på den rigtige årstid, efterår for hvidløg og forår for almindelige løg, det er at løget skal bruge vand, at løg trives godt ved siden af gulerødder, for så bliver løgfluen forvirret og man undgår

angreb osv. Til sidst er der den betydning praksissen tillægges, at det er besværet værd at dyrke sine egne løg, at grøntsager er sunde, at det er dejligt at lave havearbejde osv. Practice-as-entity er substansen, det er analysen af, hvordan isbjerget ser ud under vandoverfladen, altså hvordan en praksis ser ud, hvis man ser på, hvilke elementer den udgøres af udover de øjensynlige. Praksissen eksisterer også mellem de unikke udførelser af den (practice-as-performance). I analyseafsnittet vil der således også blive skelnet mellem practice-as-performance og practice-as-entity.

Klynger og komplekser af praksisser

Et begreb, som bruges både i SPT og ANT er Black-boxing. Når noget, fx en teknologi, fungerer, bliver alle tandhjul og de dele, der får teknologien til at virke, pakket ned i en black box, som kun åbnes, når teknologien ikke fungerer. Jo mere succesfuld en teknologi er, jo mere bliver den ugenomsigtig (Fuglsang 2004, s. 432-433). Praksisser kan, ligesom elementerne, binde sig sammen i løst tilknyttede klynger eller mere sammenvævede komplekser, og bindinger mellem disse kan også brydes eller ændres (Shove, Pantzar & Watson 2012, s.81). Et eksempel på et tæt vævet kompleks er at køre bil, hvor det at styre, orientere sig, signalere og manøvrere er så tæt forbundne at de bliver "black-boxed" til én praksis, nemlig bilkørsel som praksis. Bilkørsel er altså et sammenvævet kompleks, ligesom et terapilandbrug er et kompleks af praksisser omkring pædagogik, pasning af dyr og planter, om end mindre alment end bilkørsel. Praksisser kan også være mere løst tilknyttede, så kaldes de klynger.

Praksisser og elementer på rejse

En praksis kan opstå i en ny kontekst, hvis elementerne 'rejser' til den nye kontekst, og hvis der i den nye kontekst sker en succesfuld binding af elementerne. Som Shove skriver i sin artikel om Nordic Walking¹², kan man ikke bare importere stavene til et nyt land og så forvente, at praksissen tages op. Kendskabet til motionsformen skal udbredes, og ideen om motionsformen som 'normal' skal integreres som betydningselement. Folk skal selvfølgelig også vide, hvordan man bruger stavene korrekt (Shove & Pantzar, 2005). Materiel er afhængig af infrastruktur for at kunne rejse. Vandrestavene skal transporteres fra produktionsstedet til den nye kontekst. Når videnselementer rejser, sker der en dekontekstualisering. Det vil sige, at elementerne løsrives fra den kontekst de er i, og rejser i

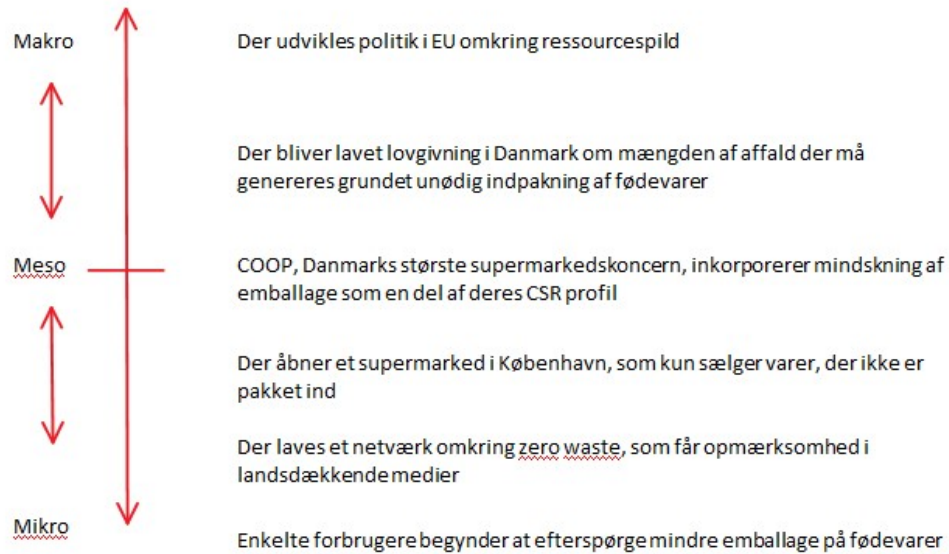
¹² Motionsform, hvor der vandles med stave, på dansk: Stavgang

en abstrakt form, hvorefter der sker en rekontekstualisering, når de implementeres i en ny kontekst (Shove, Pantzar & Watson 2012, s.45). Dette kunne fx være ved, at en måde at bruge stavene på, som ligger ubevidst hos brugerne i en lokal kontekst, bliver bevidstliggjort og skrevet ned i en form, så den kan forstås af mennesker uden for den lokale kontekst. For at viden kan rekontekstualiseres, skal der være noget lokal viden at bygge ovenpå. Er man vant til at stå på skateboard kan man bygge oven på denne viden, hvis man skal lære at stå på snowboard. (Shove, Pantzar & Watson 2012, s. 48). Betydningslementer medieres ofte i medierne, som skaber nye associationer mellem en praksis og en ide, fx mellem landbrug og terapi (Shove, Pantzar & Watson 2012, s.55). Betydning ændrer sig, idet klassificeringer ændres. Fx ideen om, hvad der er 'normalt' (Shove, Pantzar & Watson 2012, s. 61). For 100 år siden var det 'normalt' at kvinder gik hjemme. I dag er det 'normalt', at kvinder har en uddannelse og et arbejde.

Praksis spreder sig også ved, at nye personer, bliver rekrutteret som udførere, og dermed også bærere af, en social praksis. Rekruttering til en praksis kan ske i eksisterende sociale netværk, især i de tilfælde, hvor praksisser går sammen, og former en decideret livsstil (Shove, Pantzar & Watson 2012, s.84). Er man fx aktiv på den politiske venstrefløj er det måske nemmere at blive rekrutteret til en praksis omkring at spise økologisk mad. Delte vidensstrukturer opstår ved learning by doing, hvor novicer i en praksis imiterer erfarne praktikere. Dette transformerer novicen fra at være en, der prøver at stå på snowboard til at blive *snowboarder*, men transformerer også praksissen, hvis novicen gør det på en lidt anderledes måde, end det før er blevet gjort (Shove, Pantzar & Watson 2012, s. 69).

Social forandring

SPT er også inspireret af teorier om socioteknisk forandring, hvor forandringer på mikroniveau kan ændre ting på meso- og makroniveau og dermed ændre hele landskaber (Shove, Pantzar & Watson 2012, s.12). Dette kan overføres til, at en ændring af et element i en praksis kan ændre hele praksissen, de praksisser den første praksis er forbundet med og dermed hele landskaber i samfundet (Shove, Pantzar & Watson 2012, s.12). I figur 3 nedenfor ses et tænkt eksempel omkring forbruget af emballage i fødevareindustrien. Det ses også i figuren, at bevægelsen også går den anden vej så ændringer på makroniveau påvirker på meso- og mikroniveau.

Figur 3 Eksempel på niveauer hvor praksis opererer

Med andre ord kan en ændring i fx den betydning indpakning af fødevarer tillægges føre til en ændring i den måde ressourcer forbruges. De gamle ideer omkring indpakning af fødevarer bliver brudt, og nye betydninger tager over. Dette gør, at praksissen omkring indpakning af fødevarer ændres.

Diskursive praksisser

Foucault definerer to typer praksisser: De diskursive praksisser og de ikke-diskursive praksisser. De diskursive praksisser er fremstillingsmetoder, det vil sige måder, hvorpå verden bliver fremstillet (Lindgreen, kap 18 i Andersen og Kaspersen 2007). Det kan fx være måden personer med autismespektrumforstyrrelser bliver italesat, og hvordan viden produceres og reproducere om autismespektrumforstyrrelser. Men det begrænser sig i Foucaults diskursteori ikke til sproglige fænomener, det omfatter også normer og de regler, som former en diskurs, fx regler om, hvem der kan sige hvad på hvilken måde. En psykiater kan fx udtale sig anderledes og igennem andre medier end en person med autisme-spektrum-forstyrrelse. En ikke-diskursiv praksis er ifølge Foucaults erkendelsesfilosofi et socialt fænomen, som ændres af de diskursive praksisser. Denne mulighed for ændring går kun én vej, det vil sige, at de diskursive praksisser ikke ændres af sociale fænomener (Lindgreen, kap 18 i Andersen og Kaspersen 2007). Fx kan en teknologisk innovation som pacemakeren være en ikke-

diskursiv praksis formet af en diskursiv praksis omkring kategoriseringen af diagnosekoder og forskellen mellem at være hjerte-syg og rask. På denne måde har diskurser en iboende materialitet, som ifølge Foucault er uløseligt forbundne med det sproglige, det normative og reglerne for diskurser på trods af deres forskellighed (Nicolini 2012, s. 196-197).

Opsummering

Praksisteori kan ifølge Reckwitz lyde banalt, men tilbyder faktisk en helt ny måde at opfatte kroppen, sindet, ting, viden, diskurs, struktur og aktør. Vi bruger ikke kroppen som et instrument til at udføre en praksis, praksis *er* udførelsen af en kropslig handling og dermed et produkt af at være krop på en bestemt måde. Det kan fx være i praksissen med at dyrke løg. Kroppen er ikke et redskab, som sætter løget i jorden, praksissen omkring at sætte løg er kropslig *performance*, og eksisterer som sådan kun i kraft af, at kroppe *performer* på bestemte måder. Aktøren er bærer af praksis, og som sådan hverken autonome i deres handlinger eller tankeløse normfølgere. Aktøren er derimod en kompetent og vidende praksis-udøver.

Ligesom en bærer af en praksis må overtage de kropslige aktiviteter, som gør, at en praksis kan udføres, må også de mentale aktiviteter, der binder ind i praksissen overtages. Den viden og motivation, der skal til for at sætte løg må være til stede i den humane aktør for at praksis kan performes, men disse aktiviteter tilhører ikke aktøren, de er et træk ved praksissen. Det individuelle består i, at ethvert menneske har en unik sammensætning af praksisser, som det menneske indgår i (Reckwitz, 2002).

For at opsummere, trækker Shove, Pantzar og Watson på forskellige teoretikere i deres SPT (2012, s.5). En praksis medierer ikke blot mellem aktører og sociale strukturer, men er essentiel i forståelsen af både individuel handling og opståelsen og nedbrydelsen af strukturer. Normer findes ikke i hovedet på individuelle aktører, men lever deres eget liv i de praksisser individuelle aktører indgår i (Shove Pantzar & Watson 2012, s.5). Da alle praksisser ifølge teorien er sociale, vil praksis og social praksis bruges synonymt igennem opgaven.

Forskningsspørgsmål

Problemformuleringen:

Dette speciale er en undersøgelse af, hvordan Green Care praktiseres som bo- og dagtilbud for personer med psykiske lidelser i en dansk kontekst.

besvares ved hjælp af to forskningsspørgsmål:

- *Hvilken rolle spiller forskellige vidensformer, betydninger og materialer i en Green Care social praksis?*
- *Hvordan repræsenteres menneskets forhold til naturen i en Green Care social praksis' betydningsselementer?*

Det første forskningsspørgsmål vil besvare, hvordan Green Care manifesterer sig, og tester dermed dets legitimitet ved at undersøge, hvori det sundhedsmæssige og omsorgsmæssige består. Det er vigtigt at forstå, hvilke elementer, der indgår i praksissen, og hvordan de binder sammen, fordi Green Care er en interventionsform, som praktiseres anderledes end biomedicinske interventioner for personer med psykiske lidelser. Denne forskel aktualiserer et reelt behov for at undersøge den meningstilskrivelse, der er indlejret i Green Care. Green Care praktiseres på baggrund af sin egen form for viden, betydning og antagelser om, hvordan verden giver mening. Som et led i analysen undersøges det, hvordan praksissens materialer bruges på nye måder i en kreativ proces af dem, der udfører praksissen. Sammen med viden og betydning er det denne kreative brug af materialer, der, i teorien, konstituerer praksis. Social Praksis Teori giver en analytisk dimension til undersøgelsen af et fænomen ved at åbne et anderledes vindue til forståelse af virkeligheden og dermed af selvfølgeliggøre denne. En Social Praksis Teoretisk Analyse er ikke blot en beskrivelse af fænomenet, men et forsøg på at forstå det som andet og mere end bare menneskelig handling udført af rationelt handlende eller normstyrede individer. Dette gøres ved at analysere, hvordan viden og betydning deles som kollektive kognitive og symbolske strukturer blandt dem, der udfører praksissen. Denne analyse giver mulighed for at belyse, hvilke implikationer Green Care har for, hvordan borgernes mentale sundhed forsøges opnået. Problemformuleringen besvares på denne måde, da der både åbnes for, hvordan Green Care praktiseres, og hvilke implikationer det har.

Det andet forskningsspørgsmål søger at besvare den del af problemformuleringen, der handler om, hvilken plads Green Care som praksis indtager i Danmark. Har naturen overhovedet en

plads i en dansk sundhedsintervention? Det er vigtigt at svare på, idet det dermed undersøger Green Cares legitimitet i en dansk kontekst, og siger noget om de grundantagelser, den sociale praksis bygger på. Naturens virkning på menneskets mentale velbefindende bliver gentagne gange taget op i litteraturen, og er således et vigtigt betydningsselement i en Green Care praksis. Det er således ikke bare en Green Care praksis, der undersøges, men et anderledes paradigme indenfor socialpsykiatrien, hvor fokus ikke ligger på det biomedicinske eller psykologiske plan, men på et mere filosofisk plan. Her undersøges ideer om, hvad mennesket er for en størrelse, hvordan det er indlejret i naturen og hvad det at virke i naturen betyder for alle mennesker, ligegyldig grad af udviklingshæmning eller diagnoser. I dette forskningsspørgsmål undersøges det således, hvordan menneskets forhold til naturen repræsenteres i en Green Care praksis, samt hvilken betydning det har, hvordan Green Care praktiseres og hvilke sundhedsmæssige implikationer dette paradigme medfører. Dette er vigtigt for at forstå fænomenet.

Metode

Metodeafsnittet er bygget sådan op, at der først præsenteres det valgte design, nemlig det eksplorative praksisbaserede casestudie. Efterfølgende redegøres der for valg af case og hvordan diverse metoder benyttes til at besvare mine forskningsspørgsmål. Derudover redegøres der for relevante forforståelser, der kan påvirke dataindsamlingen eller den efterfølgende behandling af data. Der slutes af med en overvejelse af de etiske aspekter ved undersøgelsen.

Det praksisbaserede casestudie

Case-forskeren Flyvberg skriver, at *”Forudsigende teorier og universelle begreber findes ikke i studiet af menneske og samfund. Konkret, kontekstbunden viden er derfor mere værdifuld end den nyttesløse søgen efter forudsigende teorier og universelle begreber”* (Flyvberg 2010, s. 468). Det er netop dette, casestudiet kan. Casestudiet udforsker den sociale kontekst et fænomen eksisterer i, i stedet for hvor udbredt fænomenet er eller hvilke kausale årsager man kan finde indenfor fænomenet (Stake 2000, s. 440). Således søger kvalitative casestudier, at forstå et fænomen fremfor at forklare det (Karpatschhof 2010, s. 424). Dermed kan casestudiet bruges til at evaluere og udvikle sundhedsvidenskabelige interventioner fremfor ’blot’ at kvantificere dem (Baxter og Jack, 2008).

Ifølge Stake er en case ikke et isoleret fænomen, og det er derfor nødvendigt at inddrage casens kontekst i et holistisk kvalitativt studie (Stake 2000, s. 440). Det gav mening i forhold til Green Care, da en undersøgelse i et kontrolleret miljø ikke ville udfri det fænomenet egentlig rummer. Det ville ikke være muligt at afdække potentielt centrale forhold ved fænomenet, hvis det blev taget ud af sin kontekst. I Green Care er det netop dagliglivet, livsstilen, gårdrummet eller naturen, som Green Care er indlejret i, der tillægges en terapeutisk betydning. Casestudiet gav således de bedste betingelser for at afdække de formulerede forskningsspørgsmål og problemformuleringen, ved at give en metode til at undersøge, hvordan Green Care praktiseres samt hvilke betydninger, der er indlejret i praksissen. Spørgsmål, som ikke kan afdækkes gennem standardiserede spørgeskemaer eller kontrollerede forsøg, men må besvares gennem en udforskning af fænomenet som det udfolder sig i sin kontekst (Baxter & Jack 2008).

Videnskabsteoretisk fundament

Fænomenologi bliver i denne opgave inddraget på den måde, at jeg igennem interviews har søgt et indblik i, hvordan individet i sin livsverden oplever fænomenet. Fænomenologi er læren om det, der fremtræder for en bevidsthed, det vil sige livsverden (Jacobsen, Brinkmann og Tanggaard 2010, s.185). Da jeg har valgt praksis som analyseenhed, bliver de videns- og betydningsselementer, der udtrykkes af individer, anskuet som træk ved praksissen, båret af individet, fremfor træk ved individet. Forskellige mennesker oplever forskellige virkeligheder og tager dermed ting for givet, som kan vise sig at blive opfattet helt anderledes i et andet menneskes livsverden. I en fænomenologisk undersøgelse tilstræbes en tilsidesættelse af disse forforståelser, for at belyse et fænomen som det fremtræder uafhængigt af egne fordomme om fænomenet, dette kaldes reduktion (Jacobsen, Brinkmann og Tanggaard 2010, s.186). Fx havde jeg en forforståelse om, at personer med autismspektrumforstyrrelser har svært ved eller manglende lyst til at knytte sociale relationer. Dette blev allerede udfordret på mit første besøg på Gården, hvor lederen rådede mig til ikke at smile for meget eller gå for meget ind i de aktiviteter jeg skulle overvære. Dette ville distrahere borgerne for meget, fordi de rigtig gerne ville opnå kontakt med nye mennesker. Det gælder altså om at se fænomenet som det fremtræder for informanterne i deres livsverden, dermed kan en forståelse af fænomenets essens tilnærmes (Jacobsen, Brinkmann og Tanggaard 2010, s.189). Hvis jeg arbejdede rent fænomenologisk, ville jeg undersøge individets oplevelse af praksis, idet fænomenologi netop udæsker individets livsverden. Jeg undersøger dog fænomenet på mesoniveau, hvor jeg ikke ser på individets oplevelse af praksis, men undersøger praksissen som handlingsgenererende for individet (Shove, Pantzar og Watson, 2012, s.12). Fænomenologien hjalp mig til at se praksissen som den optrådte for dets udførere, samtidig med at jeg kunne bevare bevidstheden om min egen tillæggelse af forståelse og mening til fænomenet i den udstrækning det nu er muligt. Derfor blev fænomenologien valgt som videnskabsteoretiske fundament sammen med konstruktivisme.

Udover at låne fra fænomenologien i mit videnskabsteoretiske fundament har jeg desuden ladet mig inspirere af Aktør Netværk Teoriens konstruktivisme. Aktør Netværk Teori er ikke *social*konstruktivistisk. Det vil sige, at Aktør Netværk Teori ikke opererer med en ontologi, der bygger på, at alle samfundsfænomener er sociale konstruktioner. Dog er Aktør Netværk Teori konstruktivistisk, idet teorien opfatter studieobjektet som en konstruktion og repræsentation af virkeligt forekommende fænomener (Fuglsang 2004, s.421). Det vil sige, at

samfundet ikke er en social konstruktion, men virkeligt forekommende – samfundet findes også ud over de mennesker, som er en del af det. Men samfundet, som reelt forekommende fænomen er konstrueret og bliver dermed repræsenteret af de personer, som indgår i det. Dette kan sammenlignes med Social Praksis Teori, hvor et fænomen eksisterer, så længe det bliver reproduceret, og bæres af dets udførere. Fænomener er altså virkelige, men repræsenteres socialt (Fuglsang 2004, s.423). Fx er autismspektrumforstyrrelser et virkeligt forekommende fænomen, som repræsenteres på en bestemt måde i en bestemt social sammenhæng. Denne repræsentation af fænomenet cirkulerer i visse sammenhænge, fx i socialpsykiatrien, og finder anvendelse til fx at bestemme hvor meget hjælp et menneske skal have og hvordan. Jeg behandlede altså Green Care som et konstrueret fænomen, men også som et fænomen, der eksisterede i 'virkeligheden'. Dette valgte jeg, da jeg fandt at konstruktivisme var det bedste udgangspunkt for at undersøge fænomenet i praksis uden at reducere det til ikke at være virkelighed. Praksissen eksisterer, der gøres konkrete handlinger med konkrete ting, som har konkrete konsekvenser, men gav også mulighed for at se på, hvordan fænomenet opstod som følge af den mening fænomenet blev tilskrevet af dets udførere.

Undersøgellesdesign

Indeværende studie, er et eksplorativt casestudie. Der er ikke megen litteratur om Green Care i en dansk kontekst, og jeg valgte derfor et eksplorativt studie for at finde ud af mere (Karpatschof 2010, s. 418). Når et fænomen er underbelyst giver det eksplorative casestudie mulighed for at forstå social handlen, hvilket giver bedre mening end at teste eventuelle kausale sammenhænge. Dem kan man teste, når man har opnået viden om, hvad det er for et fænomen, der undersøges (Nørgaard, 2007).

Analysemetoden var praksisanalysen. Praksisanalysen gør mere end bare at beskrive, hvad folk gør. Social Praksis Teori anskuer praksis som meningsskabende, identitetsskabende og ordensproducerende aktiviteter og derfor er den sociale praksisanalyse oplagt til et eksplorativt studie (Nicolini 2012, s. 7).

Social Praksis Teori fokuserer på det materielle og var derfor velegnet til at undersøge fænomenet, der indeholdt et stort materielt element i form af bl.a. dyr og planter og alle de redskaber der skal til for at passe dem. Dette speciale undersøger dermed hvordan identitet, mening og orden skabes i et terapilandbrugs sociale praksis.

Udvælgelse af case til indeværende opgave

En case vægter det specifikke fremfor det generelle. Fx blev der i denne opgave set på en specifik Green Care intervention, ikke på Green Care generelt (Stake 2000, s.436). Casen i dette studie var Green Care som social praksis i ramme af Gården¹³ (Stake 2000, s. 436).

I forbindelse med udvælgelse af case til opgaven, lavede jeg en omfangsrig søgning på steder i Danmark, der bruger Green Care på forskellige måder. Jeg fandt frem til en del terapihaver, nogle socialøkonomiske landbrugsvirksomheder, en forskningsterapihave samt den valgte case. Den valgte case var et bo- og dagtilbud for personer med autismespektrumforstyrrelser, der også bruger Green Care i hverdagen. I bilag 1 er det talepapir jeg gik ud fra da jeg tog den initielle kontakt. I bilag 2 ses listen over steder, jeg har kontaktet eller overvejet at tage kontakt til. Her er også en kolonne om, hvorfor de specifikke steder er valgt fra.

Gårdens borgere havde alle autismespektrumforstyrrelser eller andre udviklingsforstyrrelser, der har autisnelignende symptomer. Jeg er interesseret i, hvordan Green Care som fænomen bruges til terapeutiske formål, altså for personer med psykiske lidelser såsom stress, depression og angst. Gårdens borgere havde for størstedelens vedkommende en eller flere af disse psykiske lidelser i tillæg til deres autismespektrumforstyrrelser eller -symptomer. Af etiske årsager har jeg ikke hentet sundhedsoplysninger om borgerne. Jeg har måttet forlade mig på de informationer jeg kunne få fra borgerne selv og fra personalet. Den pædagogiske leder fortalte, at alle borgere på Gården har elementer af angst og stress. På Gården bruger de Green Care i tillæg til pædagogiske tiltag, og de sætter også pædagogiske mål, der søges opnået gennem Green Cares aktiviteter. Gården er ikke et behandlingstilbud som sådan. Det er et bosted og dagtilbud. Det terapeutiske element i gårdens aktiviteter sker på eget initiativ. På trods af dette fandt jeg Gården som værende den bedste mulighed for at erkende og lære noget om fænomenet Green Care som social praksis (Stake 2000, s.446). Feltarbejdet på Gården kunne hjælpe med at besvare min problemformulering, fordi Gården bygger deres brug af Green Care på et stærkt teoretisk fundament og fordi lederen er aktiv i cirkulationen af praksissen fra udlandet til Danmark. Gården er ikke et stort sted, og derfor forventede jeg at kunne danne et samlet billede af fænomenet som det udspiller sig der.

¹³ Gården præsenteres i starten af analyseafsnittet

Man kan argumentere for, at København Universitets terapihave Nacadia ville have været et bedre bud på en case, men det var ikke muligt at få adgang til Nacadia, idet de desværre ikke tog mod studerende. Men eftersom jeg sigtede efter at undersøge fænomenet i dets kontekst, var det også mere naturligt, at der var tale om en heterogen gruppe borgere, som ikke havde én klart afgrænset diagnose, men var mennesker med komplekse og individuelle problemer. Dette gav et billede af, hvordan Green Care udspillede sig i 'virkeligheden' og ikke i kontrollerede rammer. Dermed blev casestudiets potentiale for at udforske et fænomen i dets kontekst udnyttet til fulde.

Dataindsamling og bearbejdning

Indsamlingen af data var etnografisk med brug af observationsstudier og semistrukturerede forskningsinterviews (Raudaskoski 2010, s. 81). Det etnografiske feltarbejde er ifølge Kirsten Hastrup *"en metode til at få viden om, hvordan selvfølgeligheder opstår, vedligeholdes eller ændres inden for rammerne af konkrete sociale fællesskaber"* (Hastrup 2010, s. 55).

Observationsstudier er ideelle til at undersøge, hvordan praksis udspiller sig, samt hvordan de materielle elementer binder ind i praksissen (Raudaskoski 2010, s. 82).

Interviewet er ifølge Holstein og Gubrium blevet *"en måde, hvorpå vi formidler og konstruerer en livshistorie, og er dermed en social praksis, der medierer selvets forhold til sig selv"* (Brinkmann og Tanggaard 2010, s. 30). Det at forske er i sig selv en social praksis, og det er interviewet selvfølgelig også. Denne sociale praksis hjælper interviewer til at opnå indsigt i andre menneskers livsverden. Holstein og Gubrium mener desuden, at interviewet ikke er en neutral måde at opnå indsigt på, men en interaktion mellem interviewer og informant, som fører til en indsigt, som er betinget af relationen og dermed konstrueres i interviewet (Brinkmann og Tanggaard 2010, s. 30). Dette betyder ikke, at materialet ikke kan bruges, men at interviewer må være reflektiv og bevidst om sin egen rolle og påvirkning.

Det semistrukturerede forskningsinterview er en interviewform, hvor spørgsmålene stilles som åbne spørgsmål, der giver informanten mulighed for at brede sin fortælling ud.

Interviewguiden skal, i modsætning til et spørgeskema, ikke følges slavisk (Brinkmann og Tanggaard 2010, s. 38). Opstår der en mulighed for at spørge ind til informantens fortælling undervejs i interviewet, kan der stilles opklarende spørgsmål eller følge den vej samtalen går (Kvale og Brinkmann 2008, s. 154). Det er interviewerens opgave at holde interviewet på

sporet, stille letforståelige spørgsmål, stille opklarende spørgsmål hvis informanten er fåmælt og i det hele taget skabe en tryk interviewsituation for informanten (Kvale og Brinkmann 2008, s. 188). Interviewet havde til formål at klarlægge den teoretiske viden og den betydning, som binder ind i Green Care som social praksis, idet dette ikke nødvendigvis kunne observeres.

Normalt foretages interviews til man når et mæthedspunkt, det vil sige, at man ikke får ny viden når man udfører flere interviews (Brinkmann og Tanggard 2010, s.32). Men i denne opgave, hvor det var den sociale praksis, som er i fokus, er gentagelsen netop en del af den validering af, hvilke elementer, der konstituerer en praksis, som interviewene bl.a. søger at afdække. Det betød, at jeg overværede de samme mennesker udføre de samme handlinger og også interviewede enkelte informanter flere gange.

Forud for de semistrukturerede forskningsinterviews blev der udformet forskellige interviewguides. Disse kan ses i Bilag 3. Der skelnedes imellem om der interviewes borgere, personale eller lederen på Gården. Interviewguidesene blev udformet med inspiration fra Brinkmann og Tanggaards tabel på side 39 i deres bog Kvalitative Metoder, hvor der skelnes mellem forskningsspørgsmål og interviewspørgsmål (Brinkmann og Tanggard 2010, s.39). Det skal dog bemærkes, at forskningsspørgsmålene har ændret ordlyd siden interviewguiden blev udformet.

Analysen blev foretaget på baggrund af interview med seks forskellige personer, 2 borgere og 4 medarbejdere, samt 40 timers observationer fordelt på 9 dage. Nogle informanter blev interviewet flere gange eller kontinuerligt i løbet af en dag.

Interviewene blev optaget på diktafon efter samtykke fra informanterne. Efter feltarbejdet, blev feltnoter og interviews transskriberet. Derefter blev empirien kodet med inspiration fra Hycners metode (Hycner, 1985). Hycner arbejder fænomenologisk. Jeg brugte elementer fra hans metode, idet den giver en detaljeret og systematisk tilgang til kodning af data. Dette gjorde det muligt dels at få et indgående indblik i egne feltnoter og interviews, men også at identificere de relevante praksisser, deres elementer og bindinger mellem elementer og praksisser. Således blev den fænomenologiske metode brugt til at undersøge individers sociale praksisser. Denne erkendelse nåede jeg først, da jeg havde kodet de fleste interviews. Jeg skulle ikke undersøge individers livsverdener, men snarere se individers livsverdener som

udtryk for, hvilke elementer, individet bærer, idet elementerne ifølge SPT er træk ved praksis, ikke ved individet. Derfor startede jeg forfra med at identificere praksisser, deres elementer og bindinger mellem disse, som de fremstod for individet og for mig som observatør. Det forudgående arbejde var dog ikke spildt, idet det havde givet mig et indgående kendskab til min empiri.

Observationsstudier

Formålet med observationsstudier er at se aktørers handlinger og interaktioner i de praksisser de indgår i (Raudaskoski 2010, s. 81). Det, kombineret med Social Praksis Teoris fokus på det materielle, talte for, at benytte observationsstudier i feltarbejdet. Forskeren er her det værktøj, som bruges i dataindsamlingen igennem lyde, dufte, smag og det, der kan føles i tillæg til det observerede (Raudaskoski 2010, s.81). Feltnoterne har en central plads i den efterfølgende analyse. Disse hjalp til at huske stemninger, handlingsforløb og sansemæssige oplevelser og tanker, som strømmede gennem mit hovede undervejs, og som er en del af refleksiviteten (Raudaskoski 2010, s.81).

Som observatør skal man være refleksiv omkring sin egen historie, kulturelle baggrund, socialisering, værdier og sociale position, for ikke at se det observerede med ens egen forforståelse og dermed lægge egen fortolkning ned over det fænomen, man forsøger at opnå erkendelse om (Madden 2010, s. 97). At observere andre mennesker kan være akavet, og det er i mange situationer uhøfligt at stirre på folk (Madden 2010, s. 98). Det er derfor vigtigt også at være refleksiv om denne del af processen, hvad ens tilstedeværelse har af betydning både for de observeredes handlen, men også for egen fortolkning af en situation (Madden 2010, s. 99).

Indsamlingen af empiri foregik ved, at jeg var 'fluen på væggen' på Gården. Det er almindeligt at lave deltagerobservationer, når man laver kvalitative observationsstudier, men efter at have konfereret med lederen besluttede jeg at være så passivt tilstede som muligt. Dette skyldtes, at beboerne efter lederens udsagn nemt bliver distraheret. Min blotte tilstedeværelse ville være et distraktionsmoment, og hvis jeg deltog aktivt ville dette risikere at spolere den hverdag, jeg ønskede at undersøge, og i værste fald være skadeligt for borgerne. Dette betyder også, at jeg måtte forsøge at holde mit ansigtsudtryk så neutralt som muligt. Jeg er med andre ord nødt til at lægge mine vaner med at smile til folk på hylden.

Etnografisk fotografi

Fotografiet er som feltnoterne fra en observation en re-præsentation af det studerede (Madden 2010, s. 106). Når kameraet fokuserer mod noget er der nødvendigvis en masse ting, kameraet ikke peger på (Raudaskoski 2010, s.81). Det jeg vælger at fotografere, er dermed også påvirket af mine forforståelser og valg, og skal derfor være genstand for refleksion. Til gengæld kan fotografiet være en måde at tage feltnoter på, hvor humane og ikke-humane elementer giver validitet til observationerne, idet man ser hvad forskeren så og billeder kan tale til følelser på en anden måde end ord (Madden 2010, s. 106).

I mine etiske overvejelser syntes jeg det var svært at argumentere for, at tage billeder af mennesker, som ikke havde kognitiv mulighed for at give informeret samtykke til dette. Det resulterede i, at jeg primært tog billeder af de materielle elementer, eller af udførelser af praksis, hvor man ikke kan se ansigter eller mennesker i det hele taget. Det at være reflektiv omkring, hvordan jeg tog billederne er netop at være opmærksom på, at jeg var hæmmet af etiske overvejelser og sociale normer, idet det føltes uhøfligt at fotografere folk mens de arbejdede eller koncentrerede sig. De billeder, hvor der er mennesker på, er derfor taget på baggrund af, at jeg umiddelbart inden billedet er taget har spurgt om det er ok at fotografere. Selvom der indgår billeder i min analyse, vil der ikke være billeder, der går imod mit etiske kompas, og derfor ikke billeder, der fremhæver genkendelige ansigter af informanter.

Undersøgelsens progression

Observationer blev kombineret med interview af de borgere, som var i stand til at blive interviewet. Desuden interviewedes personalet, inkl. lederen, som var i en anden position end resten af personalet. Empiriindsamlingen kom til at foregå mellem den 14. marts og 1. juni. Der var pauser indimellem efter ønske fra lederen, som gav udtryk for, at det var bedst for borgerne, hvis jeg ikke var der hver dag. Pauserne gav mulighed for løbende refleksion og tilpasning af undersøgelsen.

Feltarbejdet var en balancegang mellem at indsamle den empiri jeg skulle bruge til opgaven og at være til stede på en måde, som ikke blev til skade for borgerne. Jeg brugte 9 dage på Gården. Dagene blev struktureret således, at jeg fulgte de borgere jeg fik eksplicit tilladelse til at følge, samt de medarbejdere, som var sammen med dem den pågældende dag. Det var ofte den pædagogiske leder. Min oprindelige plan var, at dagens observationer skulle indrammes af kortere interviews omkring den pågældende udførelse af praksis jeg observerede, men i

praksis var det ikke muligt, og blev i stedet til mere uformelle samtaler, hvor jeg tog feltnoter i stedet for at optage semistrukturerede interviews. Desuden blev der efter aftale med informanterne udført 6 længere interviews. Disse blev optaget med diktafon med tilladelse fra informanterne.

Refleksivitet

I kvalitativ forskning er forskeren reflektiv. Det vil sige, at forskeren bruger sig selv som det primære redskab i indsamlingen af data og er bevidst om sin subjektivitet i form af forforståelser (Brinkmann 2010, s. 444). Vi taler og forstår altid ud fra det sted vi står, og derfor er det forskerens opgave at klarlægge egne positioners betydning for, hvordan undersøgelsesfeltet fremstilles og analyseres (Mathiesen og Højberg 2004, s. 235). Min person, køn og position i felten har også betydning for resultaterne, og er forhold, det er svært selv at erkende den fulde betydningen af (Madden 2010, s. 99). I dette afsnit vil jeg forsøge at fremdrage egne forforståelser, med bevidstheden om, at det er så godt som umuligt at blive bevidst om alle forforståelser man som menneske besidder.

Min første forforståelse, som sandsynligvis stammer fra min folkesundhedsvidenskabelige uddannelse, er, at det er sundt at være fysisk aktiv. Der er derfor en del af mig, som har lyst til at henskrive en eventuel virkning af Green Care, til fysiske aktivitet. Det betyder, at jeg skulle være opmærksom på, ikke at tillægge dette element større eller mindre betydning end der udtrykkes for det, i bearbejdningen af min empiri.

Den anden forforståelse jeg har er, at for mig på et personligt plan, er det at producere fødevarer en meningsfuld beskæftigelse. Jeg har selv en køkkenhave og høns, som jeg nyder som hobby med min familie. Men det er ikke alle mennesker, som deler denne meningstilskrivelse. Der er måske mennesker, som ville blive decideret stresset af, at skulle passe en køkkenhave, fordi de ikke nyder praksissen eller tilskriver den betydning. Mennesker, for hvem det giver mere mening, at købe grøntsagerne i brugsen end at producere dem selv. Jeg skulle derfor være opmærksom på at være åben overfor, at alle ikke nødvendigvis havde en positiv oplevelse af Green Care, og at de eventuelle fund om en positiv oplevelse jeg måtte finde ikke kunne generaliseres til alle mennesker med psykiske lidelser. Jeg var også opmærksom på, at den meningstilskrivelse jeg personligt har til det at dyrke køkkenhave og have husdyr er en anden, end den jeg forventede at finde i Green Care.

For mig er betydningen af at dyrke køkkenhave på et selvrealiserende plan snarere end på et terapeutisk plan eller et overlevelseshen plan. Jeg skulle derfor være åben overfor, at meningstilskrivelsen til praksissen kunne variere.

Den tredje forforståelse, jeg vil gå ind på, er den der nævnes i det videnskabsteoretiske fundament, som jeg blev opmærksom på, på mit første besøg på gården. Den pædagogiske leder fortalte, at borgerne var meget kontaktsøgende og nysgerrige på nye mennesker. Der blev jeg opmærksom på, at jeg havde en fordom om, at personer med autismespektrumforstyrrelser ikke har en interesse i social interaktion.

Da en del af borgerne på Gården har svær udviklingshæmning har jeg en forforståelse om, at de ikke kognitivt er i stand til at dele de videns- og betydningsselementer, der binder ind i praksissen.

Den femte forforståelse jeg vil redegøre for, er min manglende interesse for heste. I mine øjne er heste et hobbydyr, som ikke kan udfylde så mange formål i vores moderne samfund. Denne forforståelse måtte jeg sætte til side for at være åben overfor, at heste har en nytteværdi som terapiedyr.

Jeg har valgt Green Care som undersøgelsesobjekt, fordi det fangede min interesse. Min umiddelbare interesse i fænomenet skulle bruges til at holde et nysgerrigt, åbent sind overfor fænomenet, men måtte ikke gøre mig blind overfor at kritisere praksissen fra et fagligt synspunkt.

Implikationen af disse forforståelser vil blive taget op igen i diskussionsafsnittet.

Etiske overvejelser

Som forsker må man agere etisk gennem hele forskningsforløbet. Det betyder, at man skal tage ansvar for de mulige konsekvenser ens studie kan have fra man designer studiet, indsamler materialet til det repræsenteres i udgivelsen (Brinkmann 2010, s. 438). Man skal således respektere informanternes autonomi, men samtidig udvise omsorg overfor informanten, så denne ikke lider overlast i forbindelse med ens studie. Man har desuden et etisk ansvar omkring at fortælle sandheden i sin forskning (Brinkmann 2010, s. 438). Her følger de etiske overvejelser jeg har gjort mig i forbindelse med mit speciale.

Da jeg tog kontakt til mulige cases var jeg opmærksom på, at de informanter, jeg søgte var psykisk sårbare. Derfor forsøgte jeg at gennemføre så grundig en forventningsafstemning som muligt indenfor rammerne af, at det er et eksplorativt studie, med lederen af det sted, jeg endte med at lave feltarbejdet. Det pågældende sted havde borgere, som for en stor dels vedkommende er svært udviklingshæmmede, og dette krævede særlige etiske overvejelser i forbindelse med informeret samtykke. Jeg måtte overveje, om jeg etisk kunne forsvare at udføre mit feltarbejde blandt personer, som ikke selv var i stand til at samtykke på et informeret grundlag. Jeg søgte i stedet samtykke fra pårørende og værger. Jeg måtte desuden grundigt overveje, om undersøgelsen kunne have skadelig indflydelse på borgerne eller deres ret til privatliv. Dette mandede ud i, at jeg forud for empiriindsamlingen forfattede et kort skriv til borgerne og deres pårørende eller værger, hvor jeg bad om tilladelse til at observere og evt. interviewe, samt gav dem kontaktoplysninger, hvis de havde spørgsmål. Jeg forsikrede desuden om en respektfuld tilstedeværelse og at borgerne ville være anonymiserede i opgaven. Dette kan ses i bilag 4. Min tilstedeværelse på Gården har betydning for borgerne. Dette blev tydeligt for mig, da jeg i et svar på denne henvendelse til en beboers værge, fik tilladelse til at følge beboeren under forudsætning af, at det ikke ”går ud over beboerens psykiske habitus”. Min tilstedeværelse var blandt en sårbar gruppe, som ikke umiddelbart fik noget ud af, at jeg var der. Jeg gik til dem med respekt og tog lederens råd til mig omkring en neutral opførsel. Jeg var opmærksom på, om min tilstedeværelse blev for meget for beboerne, og i så fald trak jeg mig.

Besvarelse af forskningsspørgsmål

Det første forskningsspørgsmål omkring, hvilken rolle materielle-, videns- og betydningselementer spiller i en Green Care social praksis, blev besvaret ved at benytte Social Praksis Teori. Igennem observationsstudier blev det afdækket, hvordan Green Care praktiseredes som practice-as-performance, hvilke materielle elementer, der indgår samt hvordan praksissen påvirker deltagerne. Derefter blev videnselementer og den betydning praksis tillagdes af borgere og personale på Gården afdækket gennem interviews. Interview af praksissens udførere gav mulighed for indsigt i, hvordan praksissen oplevedes af dem i deres livsverden, idet de former og reproducerer praksis. I analysen af det indsamlede empiriske materiale identificeredes de elementer, som indgår i praksissen samt hvordan de binder sammen og konstituerer den sociale praksis. Jeg undersøgte, om der var mere end én praksis

på Gården, og i så fald hvordan de bandt sammen og konstituerede Green Care som kompleks. Implikationen af mine fund analyseres løbende.

Det andet forskningsspørgsmål omkring hvordan forholdet mellem menneske og natur bliver repræsenteret tages op efter redegørelse og analyse af, hvordan Green Care praktiseres. Forholdet mellem menneske og natur var et centralt betydningsselement i Green Care praksissen. Det har derfor betydning for, hvordan praksissen konstitueres, hvordan der tilskrives mening til verden og hjælper derfor til at forstå Green Care som fænomen. Her kommer primært interviewdata til at spille en rolle, men også observationer omkring, hvordan Green Care gøres, spiller ind. Det undersøges i analysen, hvordan Green Care passer ind som sundhedstjeneste i en dansk kontekst, og hvilke konsekvenser dets meningstilskrivelse til verden har for, hvordan sundhed opfattes og søges opnået, samt hvilke konsekvenser det igen har, for de berørte borgere.

Analyse

Analysen starter med et stemningsbillede fra feltarbejdet og en beskrivelse af Gården, hvor empirien er indsamlet. Stemningsbilledet er, udover en indførsel i felten, også et eksempel på en almindelig dags Green Care aktiviteter på Gården. Derefter kommer analysens to kapitler, som besvarer de to første forskningsspørgsmål.

Green Care på Gården

Borgeren trækker selv hesten med ud af stalden, den pædagogiske leder guider hende. Det er første gang jeg ser hende gå selv med hesten, udover på det lille stykke med indhegning, hvor det mere er hesten, der går med borgeren. Hun går foran den med tovet i hånden og fører den ud af stalden. Jeg synes det er flot.

Borgeren er utryk ved at komme op på hesten, men griner da hun er oppe. Hun griner, vinker og sender fingerkys. Hun ser revnende stolt ud. ”*Er det et udtryk for selvtillid?*” Tænker jeg. Vi går rundt om folden. Den pædagogiske leder og en medarbejder snakker om, at cirkulere viden om heste til alt personale, så alle kan strigle, rense hove og trække tur med hestene. En anden borger giver korn til hønsene henne ved stalden sammen med en pædagog. Pædagogen hælder korn op i hende hånd, og hun kaster det kyndigt ind i gården med en kraftfuld bevægelse. Hun får mere korn og bliver guidet af pædagogen til at smide det i forskellige retninger. Det gør hun så.

Den pædagogiske leder snakker om, at borgeren på hesten godt kan lide at ride. Ligesom urolige børn bliver rolige når de bliver stimuleret bliver autister det også, siger han. Den pædagogiske leder fortæller, at han ikke har det der med pasning af heste lige så meget i kroppen som medarbejderen. Han er ikke en hestepige, han har først lært det som voksen. Borgeren gør sluttegnet da hesten er tilbage på folden.

Nu skal borgeren og den pædagogiske leder i haven. Det er begyndt at regne, men det er stadig varmt. Den pædagogiske leder har fået

borgeren til at sætte sig ned i bedet ude i haven, hvor der skal plantes stiklinger med squashplanter og tallerkensmækker. Borgeren graver et hul med en graveske på den pædagogiske leders opfordring. Den pædagogiske leder fjerner ukrudt, borgeren sidder på jorden. Den pædagogiske leder henter planterne i drivbænken og viser dem til borgeren.

Den pædagogiske leder fortæller mig imens, at han har en hypotese: Udviklingsalderen er højere, hvis man får stillet de rigtige udfordringer med opgaverne i Green Care. Det kan den pædagogiske leder se. Ifølge den pædagogiske leder er autisme en sanseforstyrrelse, hvor man er ude af trit med, hvad man har brug for som menneske. Derfor er sansestimuli sindssygt vigtigt.

Borgeren graver. Den pædagogiske leder og borgeren sætter fire squashplanter sammen med fire tallerkensmækkere. Det er ikke produktion, det skal være en fornøjelse, læring, inspiration, siger den pædagogiske leder. Så hvis nogen kommer til at fælde en bøgehæk, så er det ok. Men det er svært at få tid til at luge.

Beskrivelse af Gården

Empirien blev indsamlet på en gård på Sjælland. Den vil i opgaven blive kaldt Gården, for at respektere borgere og personales anonymitet. Gården har både et botilbud og et dagtilbud. Dagtilbuddet beskæftiger personer i specialtilrettelagte undervisningsforløb, ressourceforløb og i aflastning. Borgerne har enten autismespektrumforstyrrelser eller fragilt x syndrom, som giver autismealignende symptomer og udviklingshæmning. Nogle borgere er svært udviklingshæmmede, mens andre er normalt begavede. Kendetegnene for borgerne er, at de har svært ved at passe ind i eksisterende tilbud i socialpsykiatrien og på arbejdsmarkedet. Borgerne bliver nemt stressede og angste. Flere er på psykofarmaka eller angstdæmpende medicin. Under indsamlingen af empirien til denne opgave boede der tre borgere på gården, samt én borger i aflastning i weekender. Den ene af beboerne var i dagtilbud på gården under hele feltarbejdet, mens en anden beboer startede i dagtilbuddet undervejs i feltarbejdet. Den tredje beboer og borgeren i aflastning mødte jeg ikke under feltarbejdet. Dagtilbuddet

beskæftigede desuden en borger, som boede på et andet botilbud i kommunen. Der var to normalt begavede borgere, begge med Aspergers syndrom, i ressourceforløb. De boede begge i egen lejlighed andetsteds. Grundet borgernes generelt store udfordringer er der ansat mange medarbejdere på Gården. Under feltarbejdet var der 12 faste medarbejdere. Heraf var der én administrativ leder, som var med til at starte bostedet op i sin tid, samt én pædagogisk leder. I bilag 5 findes en tabel over borgere og personale. Da jeg ikke interviewede eller observerede alle ansatte og alle borgere er det kun de relevante personer, der er inkluderet i tabellen. Det er et bevidst valg at sætte dette i et bilag, da fokus ikke er på individer, men på praksis. Udover et hensyn til anonymitet er dette også grunden til, at der ikke bruges navne i opgaven.

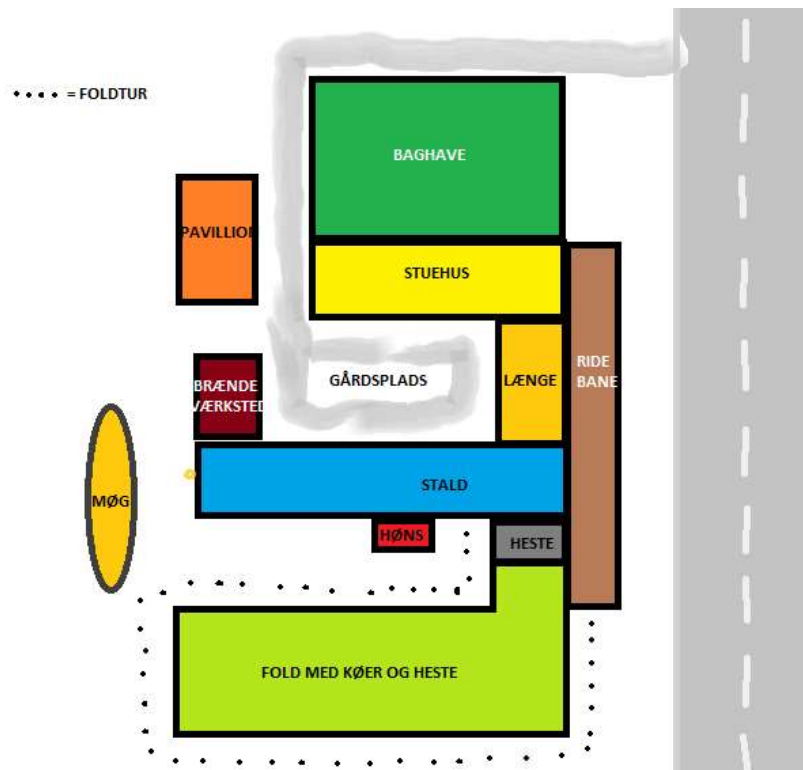
På gården udførtes en lang række sociale praksisser. Da undersøgelsesobjektet er Green Care, er det kun Green Care praksisser, der er genstand for analyse.

Et nødvendigt materielt forhold for den sociale praksis, er en setting, hvor aktiviteterne kan udspille sig. I dette tilfælde er settingen den gård med tilhørende have og fold, som bliver lejet af den landmand, der dyrker de omkringlæggende marker. For at leve op til lovkrav for små landbrug, dagtilbud og bosteder blev Gården udsat for ombygning, da tilbuddet startede i 2011. Figur 4 viser en tegning af Gården.

Under feltarbejdet var der høns, kaniner, får, kvæg og heste på Gården. I haven foran huset var der stiklinger til pil og rose langs husmuren. I køkkenhaven blev der plantet spiselige planter, som borgerne samtidig kunne have en sanselig oplevelse med når der blev plantet eller høstet. Desuden blev der plantet forskellige vækster langs foldturen, hvis primære formål var at skabe variation i de sanseoplevelser, turen gav.

Naturen spillede en stor rolle på Gården, både i form af at give sanseoplevelser med dyr og planter, men også i form af ture ud af huset, hvor sanseoplevelserne foregik i en skov eller ved havet.

Figur 4 Gårdens bygninger og infrastruktur set fra oven, proportioner er ikke korrekte

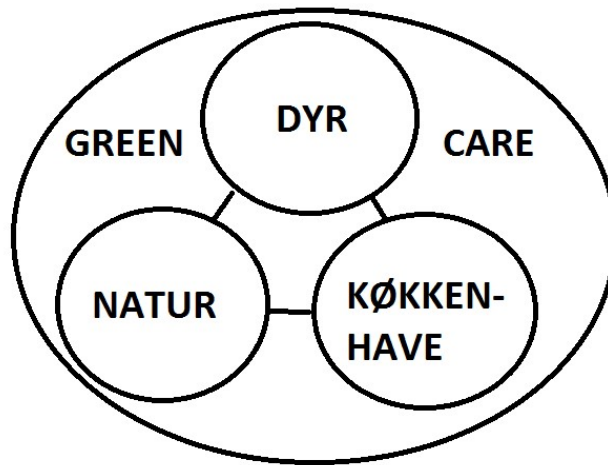

Foldturen er en sti, som borgere går på sammen med gårdens heste.

Kapitel 1 Green Care social praksis

Dette kapitel indeholder en analyse af, hvordan forskellige vidensformer, betydning og materialer bandt ind i, og dermed konstituerede, Green Care som social praksis på Gården. Der var forskellige aktiviteter på Gården, som jeg vil karakterisere som sociale Green Care praksisser. Dette var sociale praksisser omkring gårdens dyr, gårdens køkkenhave samt ture ud af huset. I analysen anser jeg Green Care for at være et kompleks bestående af disse underpraksisser, se figur 5. Underpraksisserne bandt sammen og konstituerede Green Care, på samme måde som elementerne materiel, viden og betydning bandt sammen, og konstituerede hver enkelt underpraksis (Shove, Pantzar & Watson 2012, s. 81). Først undersøges, hvordan elementerne bandt sammen, og dannede praksis, og derefter undersøges, hvordan underpraksisser bandt sammen og konstituerede Green Care.

Figur 5 **Green Care social praksis med de praksisser, der er indeholdt i denne på Gården**

Figuren er udformet med tanke på det Schatzki kalder et nexus eller mesh, det vil sige, at man ikke kan se isoleret på én af tre underpraksisser i Green Care uden at forholde denne til den samlede sammenvævning (Shove, Pantzar & Watson 2012, s. 7). I de næste tre afsnit zoomes der ind på hver underpraksis, og underpraksissen delelementer undersøges.

Social Praksis omkring køkkenhavearbejde

Første underpraksis, der analyses i dybden, er aktiviteter med gårdens køkkenhave.

Køkkenhaven var en nyttehave, idet den indeholdt spiselige planter, men det var ikke en nyttehave, der kunne gøre gården selvforsynende med grøntsager. Køkkenhaven havde et andet formål udover fødevareproduktion, som jeg ellers forbinder med det at gøre køkkenhave. Først vil jeg komme med et eksempel fra mine feltnoter på, hvordan praksissen manifesterede sig når den blev udført, det Reckwitz og Shove, Pantzar og Watson kalder practice-as-performance (Reckwitz, 2002; Shove, Pantzar & Watson 2012, s. 7).

Den pædagogiske leder og borgeren kører møg på bedene med en trillebør. Den pædagogiske leder tager borgeren i hånden for at få hende med. Borgeren er bange for at falde på det bløde underlag ved møgbunken. Den pædagogiske leder fortæller, at hun er bange for nederlag, men hun har godt af at prøve forskellige underlag. Hendes balance er ok, det er kontakten mellem hofte og fødder, der ikke fungerer. Den pædagogiske leder tager trillebøren med møg og får

borgeren til at holde på siden af håndtaget. Henne ved bedet smider den pædagogiske leder skovlen på græsplænen og vælter møget på bedet langs plankeværket. Borgeren nulner med et sugerør.

Borgeren og den pædagogiske leder har plantet løgblomster, en rododendronbusk og kigget til stiklinger i mistbænken. Nu mangler der bare at blive vandet. Henne ved vandposten med to vandkander hælder bøgeren vandet ud på gårdspladsen, så de må hente noget nyt. Det ser ud som om hun synes det er smadder hyggeligt at lege med vand.

Den pædagogiske leder: *”Hun har ellers været så dygtig, men det har også været meget koncentration i dag”*

Som eksemplet viser, var praksissen, når den blev udført, en kropslig aktivitet, hvor der blev interageret med materielle elementer. Det eksempel, jeg har fremlagt som resultat af mit feltarbejde var blot én unik udførsel af praksissen. Praksissen blev udført flere gange af forskellige mennesker mens jeg lavede observationer på Gården, og hver udførsel af praksissen var en unik sammensætning af materielle elementer, viden og betydninger.

Køkkenhave practice-as-entity

Praksisser eksisterer uafhængigt af de enkelte udførelser fordelt i tid og rum. Det er derfor man kan snakke om at gøre køkkenhave som en meningsfuld *entity*, også når man ikke står midt i udførelsen af det. Dette kalder Reckwitz og Shove, Pantzar og Watson for *practice-as-entity* (Reckwitz 2002 og Shove, Pantzar & Watson 2012, s. 7). Det er de elementer, der eksisterede på tværs af de enkelte udførelser, der gør at man kan snakke om at gøre køkkenhave på Gården i et terapeutisk øjemed som en entitet. Det er disse elementer, jeg vil redegøre for nu.

I dette afsnit redegøres for de betydnings-elementer, der indgik i praksissen omkring Gårdens køkkenhave. Jeg vælger at kalde haven en køkkenhave, fordi en køkkenhave er en have med afgrøder, der kan spises. Det er et aktivt valg, ikke at kalde det en nyttehave. En nyttehave er en have, der har det formål at forsyne en husstand med fødevarer. Køkkenhaven på Gården var på sin vis også en nyttehave, men nytteværdien i haven bestod i andet og mere end at brødføde Gården. Filosofien bag at dyrke køkkenhave var, at borgerne fik mulighed for at

producere fødevarer, men formålet var ikke kun at spise produktet, formålet var processen. Således blev der, især af den pædagogiske leder, udtrykt en hypotese om, at det at dyrke fødevarer gør mennesker trygge, og at det er en meningsfuld handling for mennesker. Dette udtrykkes bl.a. i nedenstående citat.

Den pædagogiske leder: *"Jeg har tillid til at det er godt... for sådan et menneske, der er, på mange måde, meget marginaliseret. Ligesom at komme ind i det der flow, hvor vi faktisk producerer føden. [...] jeg tror meget på det der med at [...] der er en del af os, som er så meget natur, og det ligger så dybt i os, det der med, at hvis vi kan producere vores egen mad, så bliver vi mere trygge. Det er en urfornemmelse på det ubevidste, mentale plan. Liv giver tryghed, adgang til fødevarer giver tryghed. En ørken uden oaser er ikke god. For at Green Care kan virke terapeutisk er økologi et vigtigt element."*

Dette blev støttet op af et udsagn fra den administrative leder, der var med til at starte Gården op.

Den administrative leder: *"men der er jo sådan noget skønt ved at vide at her, der gør man noget for ligesom at mindske diverse sprøjtemidler [...] Og der er noget tiltalende for alle mennesker ved at man ligesom bevarer miljøet og naturen."*

Her ekspliciteredes også betydningselementet om, at det er sundt for mennesket at drage omsorg for naturen. De spiste afgrøderne fra køkkenhaven, men at spise afgrøderne var et led i den sanseoplevelse, som det var meningen køkkenhaven skulle give, ikke et mål i sig selv. Betydningen af sanseindtrykkene ved at dyrke køkkenhave var, at sanseindtrykkene medførte en følelsesmæssig reaktion, fordi mennesket er natur. Det skulle give tryghed. Det skulle give mening. Det var denne følelsesmæssige påvirkning, som var formålet med at dyrke køkkenhave på Gården.

I citatet udtrykkes også et betydningselement omkring inklusion. Der var en social og symbolsk betydning ved at deltage i praksissen. I en samtale med den pædagogiske leder, fortalte han, at der jo også lå en omsorg i, at dyrke og lave mad til andre. Dette tolker jeg til at betyde, at den omsorg, der er for borgerne i Green Care opnås gennem, at borgerne selv skal drage omsorg. Om det så er for mennesker på gården gennem madlavning, for planter i køkkenhaven gennem havearbejde eller dyrene på gården gennem pasning af dem. På denne måde blev borgerne den aktive del af Green Care, det var dem selv, der skabte sundhed og

omsorg i praksis. Det var en gruppe borgere, som ellers kunne være meget passive i deres daglige virke. De blev guidet i alt hvad de gjorde. Pædagogisk havde Gårdens personale fokus på, at arbejde med borgernes selvbestemmelse, og prøvede at påvirke dem til at tage initiativ. Dette pædagogiske fokus har måske også betydning i det terapeutiske arbejde, idet borgernes aktive deltagelse var essentiel for det mål, der var med praksissen, nemlig omsorg.

Billede 2 Der plantes i køkkenhaven

Det var primært de udviklingshæmmede borgere, jeg så dyrke køkkenhave. Der var tydelig glæde at spore i deres ansigter, når de var i berøring med elementerne. Der blev grinet højt mens der blev gravet i den bløde jord og når der blev plasket med vand. Til gengæld var der også usikkerhed, da en borger skulle hente møg, fordi den sanseoplevelse borgeren fik ved at gå på det bløde underlag ikke var rar for hende. Det får mig til at stille spørgsmålstegn ved, om praksissen også kan have den modsatte effekt. Kan det at dyrke køkkenhave også medføre uro og utryghed? Det er heller ikke tydeligt for mig, om borgerne til fulde forstod den symbolske betydning den pædagogiske leder tilskrev dyrkningen af fødevarer. Jeg kan dog

konstatere, at borgerne reagerede følelsesmæssigt på sanseoplevelserne. Den delte symbolske signifikans af at udføre en praksis omkring køkkenhave anskuer jeg derfor som værende den sansemæssige og følelsesmæssige påvirkning.

I det følgende afsnit redegøres der for videnselementer, der bandt ind i køkkenhavepraksissen.

Som der blev redegjort for i teoriafsnittet, er der to typer viden. Der er den praktiske, kropslige viden, som er indlejret i vores kroppe og bliver brugt når vi performer i praksis. Den anden form for viden er teoretisk viden, som kan skrives ned og rationaliseres. Begge typer viden var til stede i alle praksisser på Gården, men som delt viden blandt alle, der udførte Green Care praksisserne, var det primært den kropslige praktiske viden. Dette skyldtes at alle borgere ikke havde den kognitive kapacitet til at bære den teoretiske viden. En stor del af den teoretiske viden, der indgik i Green Care praksisserne var viden, der var migreret fra en hobbylandbrugspraksis. Det var viden om, hvordan man anlægger en køkkenhave og hvordan man passer dyr, fx hvor tit de skal have foder og vand. Der spillede også pædagogisk viden ind, som blev båret af de ansatte, viden der var migreret fra en pædagogpraksis. Jeg vil i vidensafsnittene beskæftige mig med den viden, der angår den terapeutiske Green Care praksis, og derfor ikke berøre vidensformer omkring landbrug og pædagogik i dybden. Jeg underkender ikke vigtigheden af denne viden, den er essentiel, for at drive et bo- og dagtilbud som Gårdens og dermed også for at have en Green Care intervention for borgerne. Jeg vælger dog at fokusere på den viden, som er særlig for Green Care, og som har implikationer for sundhedsaspektet i praksissen.

Kropslig, praktisk viden var nødvendig i køkkenhaven, for at kunne få de sanseoplevelser, der er redegjort for under betydningselementer. Det var en kropslig handling at grave i køkkenhaven og plante ting i den. Det var også denne vidensform, der var delt blandt alle, der indgik i praksissen, uanset udviklingsalder. Den kropslige, praktiske viden kommer til udtryk i nedenstående citat. Den pædagogiske leder fortæller, hvordan han oplever, der ligger noget ubevidst kropslig viden hos borgerne, som en erindring om en praksis de har deltaget i:

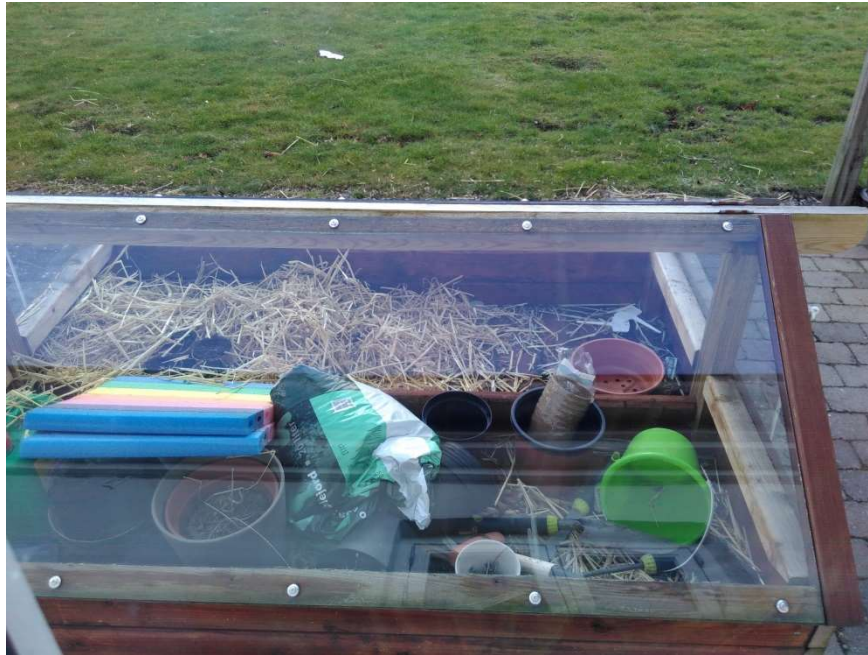
det er jo så tydeligt at årshjulet, det er ligesom der er nogle bestemte ting, man laver på de forskellige tidspunkter af året, ikke. Og så kan man kæmpe rigtig meget med en borger i forhold til at gøre nogle bestemte ting. Og så på et tidspunkt slutter det, fordi så er det ligesom færdigt [...] så er man færdig med at sætte løg for eksempel [...] Autister, de vil jo

gerne blive i den samme rille, så de vil egentlig gerne sætte løg hele året. Men så er det ligesom om, så ligger det og så næste år, når man tager det op igen, så kan man se, at så er det faktisk blevet rigtig meget nemmere. Selvom man ikke har trænet det, så har det ligesom ligget som sådan en erindring om noget, de har gjort engang. Og så glæder de sig enormt meget over at komme tilbage til det. Man ved altid, at det kommer tilbage igen. Fordi man stopper med at lægge løg, så er det ikke slut. Så gør man det igen til næste år.”

Den pædagogiske leder så en direkte forbindelse mellem den glæde borgerne oplevede ved at være i haven og den kropslige viden, de havde tilegnet sig. På denne måde blev selv de mest udviklingshæmmede borgere også bærere af praksissen, selvom det meste af deres hverdag var guidet. Dette er et godt eksempel på, hvordan udførelse af praksis *er* kropslig ageren, og at den kropslige viden binder sammen med den betydning, det har at deltage i praksissen, nemlig glæde.

I det følgende udfoldes de materielle elementer, der bandt ind i praksissen omkring køkkenhaven. Køkkenhaven bestod af jord og planter, som blev bearbejdet med forskellige redskaber beregnet til formålet. På den måde, var de fleste materielle elementer, som bandt ind i Gårdens praksis omkring havedyrkning, de samme materielle elementer, jeg ville forvente at finde i et hobbylandbrugs baghave. Der var dog nogle materielle ting, der skilte sig ud. Ikke så meget i forhold til, at de ikke passede ind i en gængs forestilling om, hvad der kunne findes i en køkkenhave, men på grund af den viden og betydning de blev tillagt. De materielle ting blev til i en kreativ proces, hvor borgernes udfordringer blev tilgodeset, samtidig med, at de aktiviteter, der kunne foretages med disse ting havde en terapeutisk funktion.

Den kreative proces kom til udtryk i udformningen af de arbejdsborde, der blev brugt til havearbejdet. Der var lavet en særlig så-bænk i god arbejdshøjde, hvor alle kunne være med. Bænken var samtidig et minidrivhus, hvor planter kunne forspires, og borgerne kunne gå og holde øje med deres udvikling ved bare at linde på låget, se billede 3.

Billede 3 Minidrivhus (drivbænk) påsat et arbejdsbord

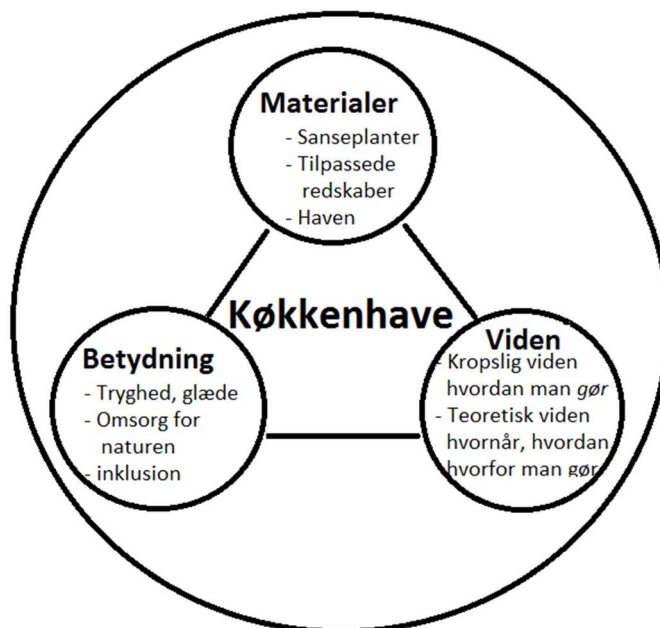
Det særlige ved de materielle elementer i haven var, at de var tilpasset til borgernes handicaps. Det betød, at viden og betydning, der var bundet ind i udformningen af de materielle elementer, havde transformeret et minidrivhus til også at være et arbejdsbord. Arbejdsbordet gjorde det nemmere for borgerne at drage omsorg for planterne og monitorere dem. Det blev også et sansende arbejdsbord, hvor der var plads til at brede fx løg ud og undersøge dem. Det er bl.a. disse aktiviteter, som blev tillagt en terapeutisk virkning. Således blev det terapeutiske faciliteret af det materielle.

En af de planter, der voksede i køkkenhaven var løg. Den pædagogiske leder fortalte, at det især var et hit med løg, for man kunne sætte et lille løg i jorden og der kommer et stort løg op. Man kunne tælle løg og inddele dem efter farve. Man kunne snuse til dem og smage på dem. Alle sanser kom således i spil. Løgene spillede på denne måde en særlig socialpædagogisk rolle i køkkenhaven. Udover at være en grøntsag, der havde en funktion i form af føde til mennesker, blev løget i Green Care transformeret til at være en genstand, med et pædagogisk og terapeutisk formål. Borgerne kunne interagere med løget på andre måder end ved at indtage det og blive mæt. Motivationen for at dyrke løg var således ændret fra, at være for at producere mad til at være en sansende genstand på hele paletten, altså et sanseløg. Dette bandt sammen med betydningselementet omkring, at det terapeutiske netop ligger i sansningen, og

at det at der blev sat løg hvert år var med til at lagre læring hos borgeren, og dermed også gøre borgeren til bærer af praksissen. Denne sansning blev muliggjort af arbejdsbænken.

Figur 6 viser de vigtigste elementer i den sociale praksis omkring Green Care køkkenhaven. Inspirationen til figuren kommer fra Shove, Pantzar og Watsons figur på side 29 (Shove, Pantzar & Watson 2012, s. 29).

Figur 6 Green Care køkkenhavens elementer

Min analyse af hvordan disse elementer bandt sammen, peger på, at betydningen af køkkenhaven som trygheds- og glædesskabende for borgeren igennem deltagelse i produktionen af fødevarer, var det, der gav Green Care køkkenhaven sin eksistensberettigelse på Gården. I køkkenhaven kunne alle være med, og alle var til nytte. Der blev draget omsorg for gårdens planter og for gårdens mennesker igennem det at lave mad til hinanden, og dermed bandt betydningselementer omkring fællesskabet og inddragelse af borgerens ressourcer ind i denne praksis. Planterne var ikke bare planter, de var levende væsener man drog omsorg for. Planterne havde i sig selv en terapeutisk funktion og var ikke bare mad. De var sanseoplevelser, man kunne smage på, føle på og dufte til. De materielle elementer i Green Care køkkenhavepraksissen spillede en anden rolle end i en køkkenhave, plantet med det formål at forsyne en familie med grøntsager eller at skabe profit gennem salg. Værdien lå i

den symbolske betydning, der blev tillagt processen med at dyrke, høste og spise grøntsagerne sammen.

Praksissen omkring køkkenhavedyrkning blev udfordret, når borgeren ikke ville de samme ting, som personalet. Dette kan være et udtryk for, at borgeren ikke bar de samme betydningslementer, som personalet, i forhold til, hvorfor praksissen skulle udføres. Det gav sig fx til udslag i, at borgeren hældte vand på jorden i stedet for på planterne, og virkede til at have en god oplevelse med det. Det kom også til udtryk, når borgerne var med til nogle aktiviteter, hvor de ikke havde den kropslige, praktiske viden, der skulle til for at udføre praksissen. Motorikken tillod ikke, at borgerne selv kørte med en trillebør eller arbejdede med en greb. Et andet forhold, hvor elementerne ikke bandt succesfuldt sammen, og praksis dermed ikke blev reproduceret, var, når borgeren i stedet for at blive tryk i udførelsen blev utryk. Hvordan påvirkede det praksissen når borgerens kropslige, praktiske viden kom til kort? I det tilfælde, der er beskrevet først i dette afsnit, hvor en borger blev utryk grundet et ustabil underlag ved møgbunken, ændredes formålet med praksissen fra at være at skabe tryk til at udvikle selvtillid og motorik. Nu bandt nye betydninger ind, hvor det var okay, at borgeren blev utryk. Dette implicerede, at der i stedet for et terapeutisk sigte blev arbejdet på den fysiske sundhed i form af bevægeapparatets funktion.

Denne betydning eller ide, der var med at dyrke køkkenhave, har sundhedsmæssige implikationer for praksissen. Der blev ikke bare dyrket mad i køkkenhaven, der blev dyrket tryk og inklusion. Borgerne fik brugt deres krop til et meningsfuldt stykke arbejde, som ifølge den pædagogiske leder gav positive følelsesmæssige reaktioner. Jeg observerede en praksis, hvor borgerne i mine øjne selv skulle dyrke virkningen frem. Det kan godt være det skete på et ubevidst plan, men det var borgerne selv, der producerede Green Care i køkkenhaven.

Dette fører videre til analysen af den sociale praksis omkring gårdens dyr.

Køkkenhavepraksissen og dyrepraksissen var indbyrdes afhængige af hinanden, fordi de i Green Care komplekset bandt sammen omkring det at drage omsorg for andre levende væsener. Implikationerne af dette vil blive taget op i diskussionen.

Social praksis vedrørende bondegårdsdyr

Den anden Green Care underpraksis jeg vil analysere, er den sociale praksis, der omhandlede gårdens dyr. Der var lagt mange tanker i, hvilke dyr der var på gården. Dyrene skulle ikke bare udfylde et formål som landbrugs- eller hobbydyr, de skulle tjene et terapeutisk eller socialpædagogisk formål. Dette stillede krav til, hvilke dyr og hvilke racer det skulle være.

Før jeg redegør for de dyr på gården, som havde en funktion indenfor Green Care, vil jeg komme med tre practice-as-performance eksempler på den sociale praksis med gårdens dyr. De aktiviteter, der vedrørte dyrene var pasning og fodring af dyrene samt ridning og terapiøvelser med hestene. Jeg vil opfordre til at genlæse indførslen i felten på, da den indeholder en fortælling om, hvordan en udviklingshæmmet borger var ude og ride mens en anden udviklingshæmmet borger fodrede høns. Det første eksempel på practice-as-performance var en rideterapisession mellem en normalt begavet borger og en medarbejder, der ikke var uddannet rideterapeut, men drømte om at blive det:

Medarbejder: *"Vi starter med at trække vejret dybt en tre gange eller sådan noget."*

Medarbejderen og borgerne står på hver sin side af hesten og trækker vejret.

Medarbejder: *"Så kan du tage og holde her og her og trække vejret"*

Medarbejderen demonstrerer, og borgeren tager fat på hovedet og manen længere nede mod kroppen. borgeren trækker vejret dybt. Hesten sænker hovedet.

Medarbejder: *"Når du føler dig klar flytter du hånden derhen."*

Borgeren flytter hænderne længere ned på hesten. Både borgeren og medarbejderen står med lukkede øjne, Hesten med sænket hoved. Hestens ører følger de forskellige lyde af hønsene, en traktor, min kuglepen, menneskenes vejtrækning. Jeg lægger mærke til, at min egen vejtrækning er blevet dybere og mere rolig. Det er beroligende, også for mig, kan jeg mærke. Medarbejderen instruerer borgeren til at holde på hestens bagkrop. Hesten har sænket hovedet lidt igen.

Billede 4 Vejrtrækningsøvelser med hest

Medarbejder: *"Når du føler dig klar kan du begynde at gå rundt og klø ham lidt. Tak for det"*

Jeg er i tvivl om det er hesten eller borgeren hun takker, men det er ikke tidspunktet til at stille spørgsmål fornemmer jeg. Det ville forstyrre den ro, der forsøges skabt i situationen.

Medarbejder: *"Så kan vi gå ud og lave de der synkronitetsøvelser"*

Vi går ned til den lukkede del af banen langs med stalden.

Medarbejder: *"Du skal sætte dig ned foran ham og så skal han gøre det der."*

Hesten sænker hovedet da medarbejderen knæler. Borgeren og medarbejderen diskuterer lidt, hvordan de kan skåne borgerens knæ, som er lidt sårbart. Borgeren sætter sig, og hestens hoved går op og ned et par gange.

Medarbejder: *"Træk vejret rigtig godt når du sidder dernede. Hvis det er for hårdt for knæene så sig til... Den måde heste hilser på hinanden, og mærker hinandens humør på, er ved at ånde ind i hinandens muler. Dermed kan vi også finde ud af, om vi er stressede. Det er en afspændingsøvelse. I har en god kontakt, det er rigtig fint at se."*

Det andet eksempel på den sociale praksis vedrørende gårdens dyr jeg vil fremdrage, handler om fodring af gårdens dyr og interaktion med hønsene for en normalt begavet borger:

Borgeren giver fårene vand og kaninerne foder. Hun tager en kylling op og holder den. Jeg kan se i løbet af dagen, at borgeren godt kan lide at være tæt på dyrene, hun tager flere gange høns eller kyllinger op i favnen, og de lader hende gøre det. Borgeren giver hønsene mad og vand, men lukker dem ikke ud – det er en anden borgers opgave. Senere spørger jeg borgeren, om hun altid gør tingene sådan, som jeg har set hende gøre. Hun fortæller, at hun har en bestemt rækkefølge hun fodrer dyrene i. *"Får først, så kaniner"*. Jeg spørger hvorfor. *"Fordi fårene bræger højest"*. Hun kan bedst lide hønsene, hun vil gå gennem ild og vand for hønsene. Jeg spørger hvorfor det er de opgaver hun har fået. Hun svarer, at hun har været her fra oktober, og hun elsker at give dyrene mad. Jeg tror hun mener, at hun har erfaring med det nu.

Det sidste eksempel på practice-as-performance var en udviklingshæmmet borger der, guidet af en pædagog, fodrede hestene:

Pædagogen roder rundt på en hylde med rideudstyr, ridehelme og æggebakker. I en stor blå tønde på gulvet er der foder til hestene. Pædagogen stiller tre spande på gulvet ved siden af og hælder foder fra tønden op i.

Pædagog: *"[borger] putter gulerødder i spandene"*

Borgeren fordeler gulerødderne i de tre spande. Pædagogen sørger for at borgeren kommer nogenlunde samme mængde i de tre spande.

Borgeren tager spandene.

Pædagog: "[Jeg] hjælper"

Borgeren og Pædagogen går ind i indhegningen til hestene.

Pædagogen kommer foderet fra de tre spande i tre trug. Borgeren kigger på hestene, der spiser, peger på hestene, niver pædagogen, kigger på hestene igen. Borgeren går hen mod en af hestene, pædagogen stopper hende. Han lægger hænderne på hendes skuldre og hun falder lidt til ro. Vi kigger i nogle minutter mens hestene spiser. Borgeren er hele tiden i gang, peger, kigger rundt, skubber til pædagogen. Pædagogen er rolig, både i sit kropssprog og i sit stemmeleje. Han er meget opmærksom på borgeren, snakker med hende, holder hende stille, henter hende tilbage når hun går hen mod hestene.

Bondegårdsdyr practice-as-entity

Først vil jeg redegøre for de elementer, der indgik i praksissen omkring gårdens dyr, samt hvordan de påvirkede hinanden. Derefter vil jeg analysere, hvordan elementerne bandt sammen og konstituerede praksis, samt hvilke implikationer det havde. Det var høns og heste, der fyldte mest i både observationer og interviews med borgere og personale. Får, kaniner, køer og gårdens kat fyldte mindre i både handlinger og ord. Dette mønster vil gå igen i analysen, hvor høns og heste fylder mest. Først redegøres for betydning og viden. Derefter redegøres for de materielle elementer, hvori der analyseres, hvordan viden og betydning var med til at forme det materielle.

Aktiviteter med hestene var den del af Green Care, hvor det terapeutiske var sat mest i system. Her var der deciderede terapeutiske øvelser, som de borgere, der var i stand til det, lavede sammen med hesten og enten den pædagogiske leder, som er uddannet rideterapeut, eller hans assistent, som har mange års erfaring som rytter, og som har planer om at tage uddannelsen. Ind i praksissen med terapiøvelserne bandt betydningsselementer i form af følelser hos de personer, der udførte øvelserne. Disse følelser blev også båret af rideterapeuten

og assistenten som en ide om, hvilken virkning praksissen havde. Formålet med de terapeutiske øvelser var at dæmpe borgernes angst, konfliktskabende adfærd, frustration og stress. Derudover skulle terapien give selvværd og give borgerne en mulighed for at blive en del af fællesskabet på gården ved at indgå i gårdens aktiviteter. Der var altså nogle ideer om, hvordan sammenhængen var mellem hestetapi og psykisk og socialt helbred. Som i køkkenhavepraksissen forklarede den terapeutiske virkning gennem de sanseoplevelser og følelsesmæssige påvirkninger udførelse af praksissen medførte. Dette eksemplificeres i et citat af den pædagogiske leder:

Den pædagogiske leder: *"det som jeg i hovedsagen er optaget af, det er at finde ud af, hvordan kan jeg inddrage arbejdet på gården på en måde, så det giver mening for borgerne. Så de både får brugt sig selv fysisk, mentalt og at de får nogle sanseoplevelser samtidigt. Fordi det er det, som jeg synes gården har at tilbyde. Og samtidig så, som jeg talte om, så det her med at de også kan blive berørte. Altså, følelsesmæssigt. Og det er det, sådan nogle sanseoplevelser sammen med dyr, men også sådan set naturen, som vi oplever det nede ved vandet. Bølgerne og en pind, man kaster ud og man ser, hvad der sker og sådan noget. Altså, det er jo alt sammen noget, som jeg synes, jeg kan se og iagttage berør."*

Det at være til hest gav en anden type sanseoplevelse for borgeren i kontakten mellem krop og hest end køkkenhaven. Desuden var foldturen indrettet, så den gav sanseoplevelser i form af dyr og planter borgerne kunne kigge på. Alle borgerne udtrykte glæde ved at ride og være med hestene. Denne følelsesmæssige respons som betydningsselement blev også båret af de to normalt begavede borgere, jeg har interviewet. Det vakte følelser af ro hos borgeren i nedenstående citat fra feltnoterne, og det at være på gården gav generelt mindre forvirring og stress:

Borgeren fortæller, at der ikke skal så meget til at slå hende ud af kurs. Hun bliver let forvirret. Hun er mindre forvirret på gården. Der er ikke noget der er svært. Hun er glad for bare at være i nærheden af dyrene, selv når hun ikke rider nyder hun at være i nærheden af hestene. Men hun bliver ekstra glad når hun rider.

Borgeren blev tydeligt følelsesmæssigt påvirket og gav også udtryk for det. Det fremgik også af ansigtsudtryk og kropssprog blandt de svært udviklingshæmmede borgere, at de fandt

glæde i aktiviteterne med hestene. Tegn-til-tale tegnet for hest blev brugt flittigt og det var med store smil på læben hesten blev klappet og fodret med gulerødder. De følelsesmæssige påvirkninger var ikke bare glæde. Nogle af borgerne udviste også frygt når de store dyr gjorde noget uventet. Og andre igen gav udtryk for at det dæmper angst:

Citat fra feltnoter: Borgeren fortæller, at hun oplever, at rideterapien dæmper hendes katastrofetanker og angst. Når hun rider tænker hun ikke på dem, og bagefter er hun roligere. Hun oplever også, at hun kan tage vejtrækningsøvelserne med hjem og bruge dem derhjemme, uden hesten.

Det var altså flere forskellige følelser, der blev vækket i borgerne, når de havde med hestene at gøre.

I køkkenhavepraksissen berørte jeg betydning af, at drage omsorg for andre levende væsener. Det er ikke overraskende, at det var en vigtig del af dyrepraksissen. Det at have ansvar for dyrenes velfærd blev af både borgere og personale italesat, som relationsskabende og meningsfuldt. Det vil jeg uddybe med nogle eksempler. Det første var, da jeg spurgte den pædagogiske leder, om opgaver med at give dyrene mad og muge ud også er terapi. Det er det, siger han, og fortsætter:

"Den vilje vi har til at få ting fra hånden vækkes når vi har en relation."

Som det fremgår af citatet tillagdes relationen mellem menneske og dyr betydning. Det vækkede noget i mennesket. Det gav en motivation, en følelse af ansvar. Den symbolske betydning, der lå i relationer – ikke bare mellem mennesker, men også mellem dyr og mennesker – strukturerede praksissen. Det betød helt konkret, at det at snakke med dyrene og passe dem, bestemte hvordan dagens aktiviteter forløb.

Dette sås i praksis, da en borger fortalte, at hun ville gå gennem ild og vand for hønsene, og at hun gjorde sig umage for at passe dem. Hun havde altså en stærk følelsesmæssig relation til dyrene, som gjorde at hun handlede. Da den pædagogiske leder skulle slagte en hane, spurgte hun gentagne gange ind til, hvordan han ville gøre det, så den ville lide mindst muligt. Borgeren sagde et interview om hønsene:

"De kender, og har respekt for mig."

Praksissen omkring hønsene påvirkede hende følelsesmæssigt. Hun gav udtryk for, at hun slappede af når hun holdt hønsene. Dette betydningsselement spejledes også i relationen mellem menneske og hest. Begge de medarbejdere, der udøvede rideterapi fortalte om, hvordan samvær med hesten gav selvtillid og ansvar, hvilket tænkes som udviklende for borgeren. Denne menneske-dyr relation kom til udtryk ved, at relationen mellem borger og hest var med til at forme det sociale på Gården, idet det blev nemmere for borgerne at indgå i gårdens fællesskab og menneske-menneske relationer, når de indgik i en relation med hestene. Dette var tilfældet, fordi gårdens fællesskab i høj grad var et arbejdsfællesskab, så når borgerne arbejdede var de inkluderende.

Denne strukturerende effekt kan også ses som et betydningsselement, idet flere medarbejdere gav udtryk for, at det var vigtigt for dem at skabe genkendelige rutiner for svært udviklingshæmmede borgere. Der blev desuden delt et betydningsselement om, at det gav værdighed for borgerne at være med til at passe hønsene, idet de var med til noget, der gav mening. Desuden fortæller en medarbejder, at det gav genkendelighed og en god ramme om dagen. Dette bakkes op af den pædagogiske leder:

”Det har hele tiden været målet at få hende inddraget i små processer hele tiden [...] eller små ting, hun gør med dyrene, giver hønsene lidt korn”

Borgeren blev inkluderet og her kom det generelle betydningsselement fra Green Care frem om fællesskab og inddragelse i gårdens aktiviteter til udtryk. Om en praksis gav ’mening’ var ikke et fast element. Når det at passe høns blev tillagt egenskaben ’at give mening’ var det samtidig impliceret hvad termen ’mening’ dækkede over. Dette spillede ind i det økologiske paradigme, hvor mening til tilværelsen opstod gennem kontakten til naturlige elementer eller til fødevareproduktion.

Nedenfor redegøres for videnselementer i dyrepraksissen. Den teoretiske viden omkring, hvordan man passer dyr fandtes naturligvis, om end den ikke blev delt af alle udførere af praksissen. Denne viden må formodes at være tilgængelig for personale og normalt begavede borgere på en anden måde, end for de svært udviklingshæmmede borgere. Det kunne jeg dog ikke undersøge, idet disse borgere ikke kunne interviewes, så det må forblive en forforståelse. Den pædagogiske leders uddannelse som rideterapeut er teoretisk viden, samt hans assistents mangeårige hobby med ridning og den ene borgers uddannelse som dyrepasser. Der var viden

til stede om, hvilke behov heste har, hvordan de dækkes og hvordan man kunne nå pædagogiske og terapeutiske mål ved hjælp af hestene. Der var også stedsbestemt teoretisk viden om, hvordan rutinerne plejede at være på Gården.

Jeg iagttog kropslig, praktisk viden, der spillede ind, når de udviklingshæmmede borgere blev guidet til at smide korn eller madrester ind i hønsegården, som nævnt i indførslen i felten. De vidste, hvilke bevægelser, de skulle gøre for, at foderet kom ind i hønsegården og ikke landede på jorden for deres fødder. Det var den type viden som kommer med, at man har gjort bevægelsen før, evt. i en anden sammenhæng. Denne kropslige viden kom også til udtryk, når praksissens udførere interagerede med hestene. Alle på Gården, både personale og borgere, brugte noget kropslig viden, når der skulle arbejdes med hestene. Der var dog forskel på, hvor meget kropslig viden forskellige personer på Gården besad. Der var ikke nødvendigvis en sammenhæng mellem kognitive kapaciteter og kropslig viden. Nogle af pædagogerne var usikre på hvordan, de store dyr skal håndteres og nogle af de mest udviklingshæmmede borgere var dem, der sad mest afslappet på hesteryg. En medarbejder fortalte i en uformel samtale om, hvordan han var skeptisk over for aktiviteterne med hestene, men med tiden var blevet overbevist om, at de var nyttige:

Medarbejderen søger information for han er ikke tryk ved heste. Han stiller spørgsmålstejn ved den praksis der er omkring hestene, så derfor søger han information og drager erfaring til sig. Det kræver noget at kramme en hest, tiden skal være til det. Medarbejderen synes fx at tandbørstning er vigtigere. Men måske hjælper det på roen at kramme en hest og dermed går tandbørstningen nemmere.

Citatet er interessant af flere grunde. For det første var han den medarbejder, som satte tydeligst spørgsmålstejn ved praksissen. For ham gav det ikke intuitiv mening, at ”kramme en hest”, og for at blive bærer af praksissens betydningselementer skulle han efter eget udsagn først overtages af den pædagogiske leder.

Medarbejderen havde ikke fundet på det selv, det med Green Care. Medarbejderen selv er af den gamle skole, men han er blevet overbevist om, at Green Care batter. Medarbejderen er skeptisk anlagt overfor det hele, men den pædagogiske leder overbeviser ham.

Medarbejderen oplever succes historier, alle har en plads på gården. Han ser glæde hos borgeren, og det overbeviser ham om den pædagogiske leders ideer. Det forløser, at borgeren går med hesten selv.

Det andet interessante aspekt er, at medarbejderen blev rekrutteret til Green Care praksissen af den pædagogiske leder, og satte som novice i praksissen spørgsmålstejn ved legitimiteten i meningstilskrivelsen til aktiviteten. Medarbejderen gav udtryk for, at Green Care praksisserne nogen gange blev prioriteret højere end andre praksisser. Her tandbørstning, og han var ikke intuitivt med på, at det var den rigtige prioritering. For at denne medarbejder kunne bære praksissen skulle han først overbevises om dets betydning for borgerens velbefindende. Han så måske at praksissen medførte et kompromis med andre vigtige praksisser, som konkurrerede om den samme tid (Shove, Pantzar & Watson 2012, s. 65).

Det var interessant at høre en medarbejder gå kritisk til Green Care på Gården, da det nuancerede de betydninger, der bandt ind i praksissen, og åbnede op for et indblik i, hvordan folk blev rekrutteret til at bære praksissens elementer.

Den praktiske viden understreger det Reckwitz kalder kropslig performance (Reckwitz 2002). At udføre praksis er at være krop på en bestemt måde. Dette kom til udtryk i genkendelsen fra borgerens side omkring, hvad der skulle ske når hønsene skulle fodres og hvordan det skulle gøres.

Der er et sidste, men vigtigt, videnselement, som markerer overgangen til de centrale materielle elementer. Det er hestens viden. Hesten anses i denne analyse for at være et materielt element, men ligesom viden kan lagres i 'døde' materielle elementer, fx en computer, kan viden tillæres til levende materielle elementer, i dette tilfælde hesten. Hestene var trænet til at blive brugt af personer med udviklingshæmning. Det betød, at de var meget rolige og godt vidste, hvordan de skulle agere og hvad der forventedes af dem som dyr. Det var denne træning, der gjorde hestene til terapidyr. Uden træningen ville det ikke være muligt at lave de terapeutiske øvelser. Her bandt viden og materiel sammen med betydningen af aktiviteten med hesten. For 100 år siden var ideen med at have heste, at de var nyttedyr, som kunne bruges til transport og landbrugs praksisser. Da heste blev erstattet af traktorer og biler blev hestens funktion ændret til at binde sammen med ideen om fritid, sport og hobby i stedet

for produktion og transport. I Green Care får hestens funktion en ny betydning. Fra at være forbundet med betydningen af at have fritid bandt hesten som materiel i Green Care sammen med betydningen om et pædagogisk og terapeutisk mål. I min analyse førte det til, at hesten blev trænet til at bære på noget af den viden, som borgerne på Gården havde svært ved at tilegne sig. Dermed kompenserede hesten for noget af den manglende viden blandt de personer, der udførte praksissen. En anden måde at analysere dette på kunne være, at hesten og borgeren lærer af hinanden at lære hinandens signaler (Despret, 2004).

Som nævnt var der forskel på, hvor meget viden forskellige udførere af praksissen bar. Dette blev påvirket af, hvor længe disse personer havde udført praksissen og hvor naturligt det faldt dem. De nyeste pædagoger på Gården havde sværere ved at udføre praksissen end dem, der havde arbejdet på Gården i længere tid. Der var enkelte personer, den pædagogiske leder og en af medhjælperne, som havde erfaring fra tidligere praksisser de havde indgået i, hvor hesten som materielt element og praktisk, kropslig og teoretisk viden indgik. Dette blev taget med til Green Care praksissen, hvor de var eksperterne på, hvordan hestene og borgerne håndteres i samspil. Disse to personer, snakkede desuden om, at vidensdele til resten af gårdens ansatte omkring den mest nødvendige viden om hestens pleje, fx hvordan de skulle strigles. Gårdens ansatte trak også på denne viden hos eksperterne i praksis, fx da en medarbejder bad den garvede ridepige om at ”fange en hest” til ham, da han skulle gå tur med en hest og en borger. Vidensdelingen skete også fra personale til borger, de blev guidet i, hvordan de skulle agere overfor hesten, både teoretisk og i praksis. Sidst, men ikke mindst, skete der en deling fra hest til menneske og fra menneske til hest idet menneske og hest reagerede på hinandens opførsel, som da der blev gennemført terapeutiske øvelser. Der skete altså en kontinuerlig vidensdeling omkring gårdens heste. Dette er vigtigt, fordi for at en praksis kan være stabil og reproducere på en stabil måde, skal der være en fortløbende proces, hvor folk rekrutteres til praksissen og bliver bærere af dets elementer for at kunne udføre praksissen.

Hestene, som der allerede er redegjort for, og hønsene var de to vigtigste materielle elementer, der bandt ind i Gårdens praksis omkring dyrene. Der var en teoretisk viden om, hvilke hønsesacer, som var gode til Green Care. Faverolle var et bevidst valg, fordi den ikke er bange for mennesker og kan tages op.

Den pædagogiske leder begynder at forklare, at der er forskellige typer af dyr. Der er therapidyr, fx heste og evt. får, som man kan træne til at lave terapi med. Så er der førerdyr, altså dyr man kan føre rundt, fx en kanin. Så er der se-på dyr, som fx køerne, og grisene når de kommer. Han fortæller også, at den hønserace de har, Faverolles, er særligt udvalgt, fordi den ikke er bange for mennesker, man kan løfte på dem og sådan. Han kalder det en socialpædagogisk høne.

Som det fremgår af eksemplet bandt de udvalgte dyr sammen med viden om, hvad dyrene kunne trænes til og betydningsselementer i form af ideen om, hvad forskellige aktiviteter med dyr kan gøre terapeutisk eller pædagogisk for borgerne. De materielle elementer, som indgik i den sociale praksis omkring pasning af høns er ikke nye elementer. Det nye bestod i, at det bandt ind i en socialpædagogisk Green Care social praksis i stedet for blot en social praksis omkring hønsehold på hobbyniveau. Det samme gjorde sig gældende for de fleste af videnselementerne, på nær den viden der lå i, at man kan tage hønsene op, den ”socialpædagogisk høne”.

Billede 5 Høns på Gården. Hønen til venstre er faverolle

Måske er dette element ikke nyt, måske er det et vigtigt videnselement i forhold til at have prydhøns som indgår i dyrskuer eller andre former for udstillinger. Men at binde viden om, at man kan tage en høne op sammen med ideen om en socialpædagogisk eller terapeutisk effekt af kontakten med høns er en binding i en ny praksis, nemlig Green Care. På den måde var bindingen også udtryk for en kreativ eller innovativ proces, hvor gamle elementer linkes sammen på nye måder. Praksissen omkring hønsehold fik således ny betydning.

Der var som nævnt også får, køer og kaniner på gården, men omgangen med disse dyr bestod primært i at fodre og passe dem, hvilket som før nævnt også havde en terapeutisk betydning bundet til sig. Derudover var der materielle elementer i form af infrastruktur: en stald, en fold, indhegninger osv. Der var også de fornødne redskaber til at udføre pasningsopgaver og det fornødne udstyr til at gå ture med hestene og ride.

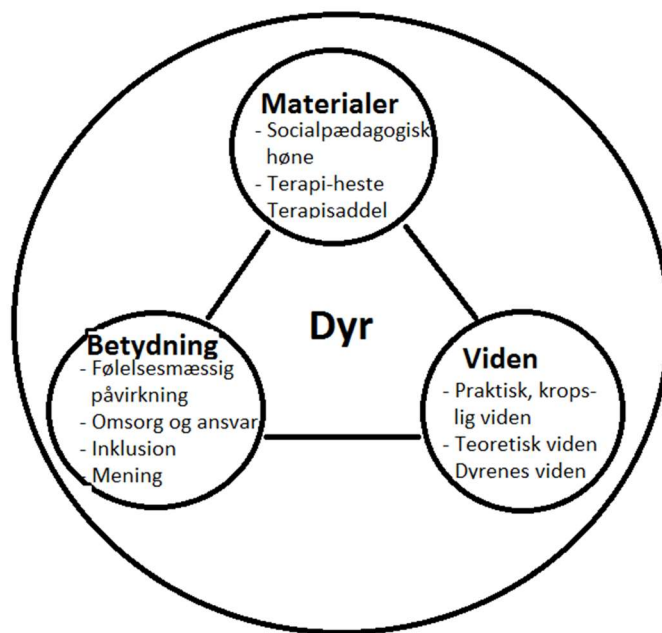
Et materielt element, som også var nært forbundet med Green Cares betydninger og viden, var en særlig lammeskindssadel. Sadlen var udviklet til at rytteren bedre kunne sanse hesten, havde mindre risiko for at falde af, og så lå der en ide om, at den faciliterede det terapeutiske i ridningen.

Mig: *"Hvad er det specielle ved en lammeskindssadel?"*

Den pædagogiske leder: *"Jamen, de sidder godt på den. Altså, den støtter godt, og den er jo også sådan -, den bøjer sig jo lidt til kroppen, ikke. Så de glider ikke så nemt i den heller. Så den bøjer egentlig, både hesten og personen sådan. Den lægger sig ligesom omkring dem, ikke. Så den er god til terapeutisk ridning, faktisk."*

Dette materielle element var, ligesom arbejdsbordet i køkkenhaven, blevet særligt udviklet til at passe til praksissen. Det lignede et materielt element, der var kendt fra en anden praksis, men betydningen af, hvad sadlen blev brugt til var ændret. Det var ikke til en sikker rytter, som skulle kunne ride stærkt, men til en rytter med særlige behov, der skulle tilgodeses.

I figur 7 ses en oversigt over dyrepraksissens centrale elementer.

Figur 7 Green Care dyrepraksissens centrale elementer

Det særlige ved dyrepraksissen analyseres i det følgende. Hvordan den konstitueredes af de elementer, der bandt sammen og hvilke folkesundhedsvidenskabelige implikationer det har.

Dyrepraksissen var i høj grad en terapeutisk praksis. Det særlige ved dyrepraksissen var måden, det terapeutiske opnåedes på. På Gården var borgerne meget omsorgskrævende, men i dyrepraksissen var det borgerne, der skulle udøve omsorg for dyrene. Ligegyldigt hvor godt eller dårligt fungerende en borger var, kunne de alligevel have en opgave i forbindelse med pasning af høns. Det gav mening til hverdagen at drage omsorg for andre levende væsener. Det berørte borgerne følelsesmæssigt at passe hønsene. Hønsene kunne man både se, lugte, høre og smage i form af æg og kød. Man kunne tage hønsene op, og dermed også føle dem. Dette faciliteredes af, at det var en særligt udvalgt høne, en socialpædagogisk høne. Deltagelse i praksissen betød, at drage omsorg for andre levende væsener, og heri bestod den terapeutiske dimension, med implikationer for mental sundhed.

Den betydning, der tillagdes relationen mellem borger og hest blev udtrykt som en vækkelse af borgerens vilje eller selv. Det at drage omsorg for hesten gav en udviklingsmulighed for borgere, som til hverdag kæmpede med at indgå i relationer på en konfliktfri måde. Personalet havde en agenda med, at borgerne skulle lave disse aktiviteter (og resten af gårdens aktiviteter

for den sags skyld), som det ikke altid var muligt for borgerne, at gennemskue, heller ikke de normalt begavede borgere:

Borgeren fortæller, at når hun er rolig bliver hesten rolig. Derfor holder hun på den, for at påvirke den med sin energi.

I tekststykket fremgår det, at borgeren arbejdede for at påvirke hesten. Jeg fik under hele feltarbejdet det indtryk, at den pågældende borger havde en oplevelse af, at de øvelser de lavede primært var for hestens skyld. Betydningen af praksissen for borgeren var, at det var hestens interesser, der blev varetaget i terapien. Men måske var det netop dette byt omkring, hvem udførelsen af praksissen var til ære for, som gjorde praksissen til noget særlig. Måske ville de samme positive effekter, borgere og personale fortalte mig om, ikke opstå, hvis det blev italesat som udelukkende omsorg for borgeren. Det gik således op for mig, at det faktisk *var* for hestens skyld.

Det var ikke altid, borgerne formåede at skabe relationen til dyrene på en måde, som passede ind i personalets forestilling. Dette kom til udtryk da en borger sparkede efter hønsene, der var i gang med at støvbade:

Den pædagogiske leder: *"Hvad laver hønsene? De hygger! Ej, du må ikke sparke til dem."*

Pædagogen tænkte at hønsene hyggede. Borgeren ville interagere med dem fysisk. Det er uvist om hun havde til hensigt at skade dem eller om hun bare gerne ville i kontakt med dem. Men hun bar i så fald ikke på videnselementer, der bandt ind i en Green Care praksis, omkring hvordan denne kontakt opnås.

Dyrene på gården blev på en måde en del af gruppen. Når borgeren oplevede, at skabe en relation til dyrene ændredes det sociale fællesskab til også at inkludere dyrene. Derudover faciliterede dyrene fællesskabet mellem mennesker. Dette kan også ses i forhold til Reckwitzs sidestillen af subjekt-subjekt relationer med subjekt-objekt relationer når det kommer til at forme det sociale (Reckwitz, 2002). Dyrene var en uundværlig del af den sociale praksis, og dermed essentielle for, hvordan det sociale på Gården struktureredes, idet de materielle elementer, i tråd med Reckwitz, konstituerede, og dermed formede, menneskelig adfærd. Det sociale på Gården formedes af, at borgere kunne indgå i en praksis omkring hønsene på en måde, som gav succesoplevelser og empowerment. Borgerne fik trænet deres sociale

kompetencer ved at få ansvar for at passe hønsene eller ved at skulle give omsorg til hestene. På den måde tilførtes en meningsskabende dimension til hverdagen for borgerne gennem relationen til gårdens dyr.

Dyrene udgjorde en særlig form for materialitet. De er levende, og i hestens tilfælde har de også fået træning. Den særlige materialitet manifesterede sig gennem de særlige relationer, der dannedes mellem menneske og dyr, men den manifesterede sig også ved, at dyrene nogen gange havde deres egen mening om, hvad der skulle ske. Jeg overværede flere udførelser af hestetterapi, hvor udførelsen ikke gik efter planen. Nogen gange var der noget udstyr, der drillede eller en hest, der ikke ville det, der blev forventet af den. Det kunne også være en borger, som ikke udførte praksissen på rutinemæssig måde. Hvad betyder denne særlige materialitet i praksissen for det sundhedsmæssige aspekt? Det var den særlige materialitet, der gjorde, at mennesket kunne forbinde sig, danne en relation til det levende væsen. Dette var en af grundtankerne i, hvordan praksissen var terapeutisk. Det var også den særlige materialitet, som kunne skræmme borgeren, når de store dyr kom uventet tæt på. Dette viste også skrøbeligheden ved praksissen. Den levende materialitet forankrede praksissen i det økologiske paradigme – det var det levende, der skabte betydning, skabte det terapeutiske, for dem, der bar praksis:

Den pædagogiske leder: ” *Naturen og dyrene, det er det fælles tredje. Og det skal man huske. Det er ikke bare som at give en dement en robotsæl og så er det ligesom dét.*”

Konsekvensen af den måde, den sociale praksis konstitueredes af elementerne på var, at borgernes rolle blev vendt på hovedet i forhold til en borger-praksis, hvor de var dem, der skulle drages omsorg for. En praksis, som ellers fyldte meget på Gården. Omsorgen for borgeren kom i Green Care praksisserne til udtryk ved at give plads til, at det var borgeren, der drog omsorg for dyrene. Det var i og for sig ligegyldigt, om borgeren så praksissen som værende for egen skyld eller for dyrets. Det betød igen, at de fik et andet ståsted at handle ud fra. Det var ikke tydeligt for mig i de observationer jeg gjorde mig på Gården, om borgeren bar alle de samme betydningselementer, som personalet, fx omkring at praksissen gav mening på et dybere menneskeligt plan. Det var til gengæld tydeligt for mig, at borgernes følelsesmæssige reaktion på relationen til dyrene, om end den nogen gange blev iblandet frygtssomme følelser, var noget borgerne bar med sig. Jeg så på denne måde Green Care på Gården som en borgerpraksis.

Social praksis vedrørende brug af naturen

På Gården brugte de den omkringliggende natur i dagligdagen. De kørte borgerne til stranden eller i skoven, hvor de gik tur. De brugte også foldturen, som er plottet ind på kortet over Gården, til at skabe naturoplevelser for borgerne, gerne ifølge med en hest eller på hesteryg. De følgende to eksempler på practice-as-performance involverede borgere, som var blandt de dårligst fungerende på Gården. Borgerne kommunikerede med tegn-til-tale og blev guidet i deres aktiviteter.

Ifølge medarbejderen er borgeren i godt humør den dag. Hun kan godt lide nye mennesker, fortæller han, da borgeren vil holde mig i hånden. Der er et gitter i bilen, som adskiller førersædet fra bagsædet hvor borgeren sidder. Vi ankommer til skoven efter en køretur med høj musik. Borgeren kan godt lide festlig musik, siger medarbejderen. Medarbejderen fortæller igen og igen borgeren hvad vi skal. Vi går på skovstien og borgeren samler ting op, et cigaretskod, en gren, en sten, og smider det ind i skovbunden. Det ligger i vejen. En gang imellem løber hun. Hun er i godt humør, og stopper op for at lytte til en fugl der synger. Hun er henne og smage på en kvist på et træ. Hun spørger hele tiden på tegnsprog, hvornår vi skal hjem. Hun vil have at medarbejderen tager sin hue af, der skal være orden på tingene.

Jeg kører med den pædagogiske leder og borgeren i gårdens bil ud til vandet, hvor vi skal gå tur på ”Trapper!”. Da vi kommer frem går den pædagogiske leder først ned af trapperne, for at afbøde, hvis borgeren snubler. Vi går på forskelligt underlag. Sten, sand, trapper og betonelementer. Borgeren har på sit gamle bosted gået på gåmaskine. Den pædagogiske leder tænker det her er bedre. På gåmaskinen er der ingen sanseoplevelser, det er ligesom et hamsterhjul, siger han. Det er i naturen, hun kommer i ro.

Natur practice-as-entity

I det følgende redegøres for, hvilke elementer, der indgik i den sociale praksis omkring gåture i naturen i practice-as-entity. Jeg vil starte med at redegøre for materiel og viden, som ikke fyldte så meget i denne praksis, for til sidst at redegøre for betydningselementerne.

De materielle elementer i naturpraksissen var i høj grad omgivelserne. Det var skoven og stranden ved havet og det var den naturoplevelse man kunne få på selve gården, fx når man gik rundt om folden. Foldturen var indrettet med planter og dyr man så på vejen.

Viden om sammenhængen mellem motion, sundhed og motorik gik på Gården hånd i hånd med viden om, hvad borgerens formåen rakte til. Dette kan ses i eksemplerne ovenfor, fx hvordan pædagogen tog forholdsregler for, at borgeren ikke skulle falde ned af trappen, dog på bekostning af hans egen sikkerhed. Pædagogen i det andet eksempel viste det samme kendskab til borgeren da de var ude og gå i skoven. Han blev ikke bekymret, da borgeren begyndte at løbe, for han vidste, at hun ikke ville løbe så langt, og at det er sundt for hende at bevæge sig. Desuden var der tænkt over, hvilke steder i naturen, der blev benyttet, da forskellige underlag kunne facilitere borgernes motoriske udvikling. Noget biomedicinsk viden eller tankegang om, hvad der virker terapeutisk fandtes der også, selvom det ikke var det, der var dominerende på stedet. Dette ses i nedenstående citat, hvor både den biomedicinske og den økologiske tankegang udtrykkes i samme sætning.

Den pædagogiske leder: *"det er også helt konkret. Altså, bare det at man får pulsen op og mere ilt til hjernen, bare sådan en ting. Bare man får lys igennem øjnene i stedet for kunstlys og alle de sådan helt enkle målbare ting. Og så er der lige endnu et lag. Som handler om det at vi jo også er natur. Og det at vi er -, altså, det at vi konkret forbinder os med naturen, det gør faktisk en hel masse for vores -, altså, ja, jeg har ikke så meget styr på alle de der forskellige hormoner og sådan noget, men der sker altså noget med den indre balance i mennesket."*

Her kommer nogle betydningselementer til udtryk, som er vidt udbredte i Danmark, omkring sammenhængen mellem fysisk aktivitet og sundhed. Det er ideer, som bliver spredt af de offentlige myndigheder og medierne og kan derfor siges at være delte videnstrukturer og symbolske strukturer, idet det strukturerer, hvordan frontpersonalet, i det her tilfælde socialpædagoger, vurderer værdien af forskellige aktiviteter¹⁴.

Det var de borgere med mindst sprog, som havde daglige rutiner omkring at gå i naturen, det har derfor ikke været muligt at interviewe dem om deres syn på turene. Det var dog tydeligt på baggrund af observationer at se, at borgerne havde en forventning om, hvad der skulle ske.

¹⁴ <http://politiken.dk/motion/> <http://sundhedsstyrelsen.dk/da/sundhed-og-livsstil/fysisk-aktivitet>

Dette sås bl.a. gennem den ene borgers repetition af ordet ”trapper”. De kunne finde ud af at bevæge sig i naturen og reagerede på de oplevelser naturen gav. Det, at de vidste hvordan man bevæger sig var praktisk viden, som aktiveredes i udførelsen af praksissen. Som det fremgår af det næste citat, havde en af borgerne et særligt forhold til grantræer, og kunne genkende et grantræ i skoven. Borgeren havde også en viden om, hvad der normalt lå på en skovsti. Generelt krævede det ikke teoretisk viden i stor udstrækning at deltage i praksissen, og der var således en høj grad af delt viden, på trods af forskelle i udviklingsalder og funktionsmuligheder.

I naturpraksissens betydningsselementer, var forklaringen på, hvordan naturen virker terapeutisk den samme som for dyr og køkkenhave. Ophold i naturen gav sansemæssige indtryk, som tænkes at give borgeren en følelsesmæssig påvirkning i form af stressreducering, ro og frihed. Dette var altså en generel forklaringsmodel i Green Care som det udspillede sig på Gården.

Den pædagogiske leder fortæller om en borger, at hun før har splittet adskillige bosteder ad. Derfor er der to medarbejdere på hende hele døgnet. Væggene i pavillonen er hvide, ruderne er plexiglas og alt inventar er lavet, så det ikke kan gå i stykker eller komme til at skade borgeren, hvis hun er udadreagerende eller selvskadende. Da hun kom til Gården sov hun max 6 timer hver nat, hendes hjerne kørte på alle pumper hele tiden. De begyndte at gå ture med hende. Mange små ture, hver dag, i naturen. Borgeren er glad for træer, så det var tit i skoven. Især juletræer, for de er jo festlige – så de har plantet et lille juletræ uden for pavillonen, som er hendes. Det har ikke nogen nåle på toppen, fordi det bliver aet så meget når hun går forbi. De små ture gav borgeren ro. Nu sover hun 12 timer hver nat, er begyndt at trappe ud af den psykofarmaka hun fik – en dosis højere en sundhedsstyrelsens anbefalede grænse – og hun er meget gladere.

Det at gå i naturen gav sanseoplevelser, som ikke ville være opnået hvis borgeren gik på en gåmaskine indendørs. Sanseoplevelserne forsøgte også skabt på Gården på foldturen. I den forbindelse handlede det om ’se-på-dyr’ i modsætning til dyr man kan tage op, ride på eller have terapiøvelser sammen med. Dette betydningsselement omkring, at naturen giver ro, kom

til udtryk på flere måder blandt det personale, som indgik i praksissen. Det skete bl.a. i form af det at 'ånde ud' en dyb vejrtrækning i naturen samt i form af tryghed og plads til borgeren til at bevæge sig mere frit. Det at borgeren kunne bevæge sig mere frit blev præsenteret som en unik mulighed for borgerne, som normalt var under konstant opsyn.

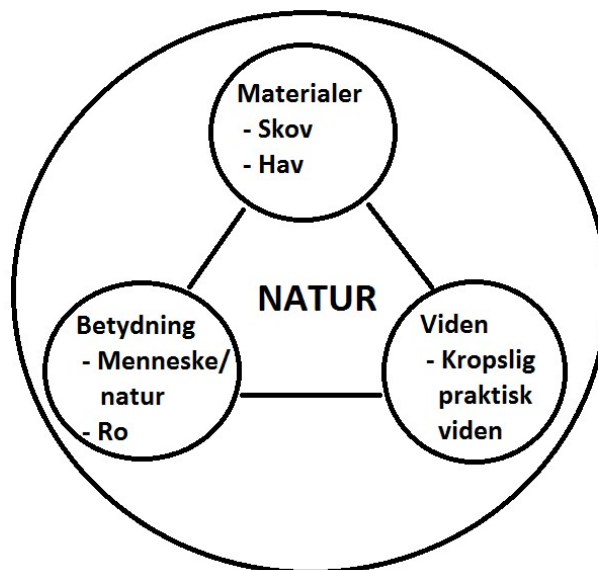
Naturen blev set som inkluderende. Naturen fungerede som en kontekst for det terapeutiske og pædagogiske arbejde. Der herskede fx en opfattelse af, at ophold i naturen faciliterede fællesskabet. I naturen skulle man ikke forholde sig til en masse mennesker, men kunne arbejde på relationen mellem personale og borger. Det gav ifølge personalet en afslappet stemning og gjorde gode ting for relationsarbejdet. Naturen blev italesat som det fælles tredje, det var ikke naturen alene, der gjorde en forskel for borgeren, det var også samværet med den pågældende pædagog i kontekst af naturen. En pædagog fortalte om gåturene med en borger:

"Der [i skoven] kan hun få lov til at gå lidt mere frit, og nyde, uden at der er nogle stressende elementer, [...] og jeg nyder virkelig også, hvad skal man sige, relationsarbejdet, man kan gå og slappe af ude i det grønne og bare være personalet og borgeren. Det synes jeg bestemt gør meget for relationen"

Mens den administrative leder fortæller:

Den administrative leder: *"jeg kan jo godt se, også på vores beboere, de har jo også noget nytte af ligesom at gå ud i det her. Der er jo højt til loftet. Vi har jo masser af plads"*

Figur 8 Green Care naturpraksissens centrale elementer

At gå ture i naturen stiller ikke så høje krav til de materielle og videnskabelige elementer. Man skal selvfølgelig have adgang til naturen samt viden om, hvor der er gode naturområder i nærheden. Udover det, så kræver det primært praktisk viden i form af, hvordan man bevæger sig i naturen. Det er ikke et nyt fænomen at gå tur i en skov. Den hyppigste form for fysisk aktivitet i Danmark er netop gåture¹⁵, og de fleste danskere ved derfor godt, hvordan man går en tur. Den praktiske viden var ikke forbeholdt nogle grupper frem for andre. Da den påkrævede viden ikke var særligt omfattende, var denne praksis den, med størst grad af delt viden. Til gengæld fandt jeg ikke viden indlejret i det materielle element som det sås med dyrene, ud over at der var plantet et grantræ ved terrassen ved borgeren med særlig tilknytning hertil. Alligevel var der noget infrastruktur, som gjorde den kropslige performance nemmere i form af stier og trapper, som ikke var uforeneligt med bærere af praksissens betydninger om, hvad natur er. At gå tur i naturen adskiller sig, som en af medarbejderne også udtrykker det, fra at bevæge sig i byen, især når man er ifølge med en svært udviklingshæmmet person, som nemt bliver overstimuleret af sanseindtryk og som kan være udadreagerende. Dette bandt ind i ideerne om, at det er godt at have frihed til at bevæge sig, som man har lyst. Naturen tilbød en anden kontekst, end et tættere bebygget område eller en landevej, hvor man skal være opmærksom på trafik og andre mennesker samt de sociale regler, som determinerer hvordan vi agerer når vi bevæger os på et fortov. Viden om, at borgerne får det skidt af at have for lidt plads omkring sig og ideen om, at naturen i sig selv har en terapeutisk effekt går hånd i hånd, idet naturen på denne måde både blev kontekst for terapi og terapeutisk i sig selv.

På Gården brugte de den omkringliggende natur hver dag. Elementerne var til stede før de blev bundet sammen i en Green Care social praksis. En medarbejder fortalte, at han også havde gået ture med borgere i naturen inden han blev ansat på Gården, men på Gården blev der sat ord på det. Dette blev suppleret af den administrative leder på stedet, som også oplevede at elementerne var til rådighed på Gården inden de blev bundet sammen til Green Care og italesat som sådan.

Roen, borgerne fandt i naturen, er også den ro, der søges, når dyrene fodres, når der rides rundt om folden og som personalet oplever, reducerer borgernes stress og angst. Menneskets

¹⁵ DTU fødevareinstituts nationale kostundersøgelser
<http://www.globalphysicalactivityobservatory.com/anexos/Letter%20d/Denmark/Denmark%20anexo1.pdf>

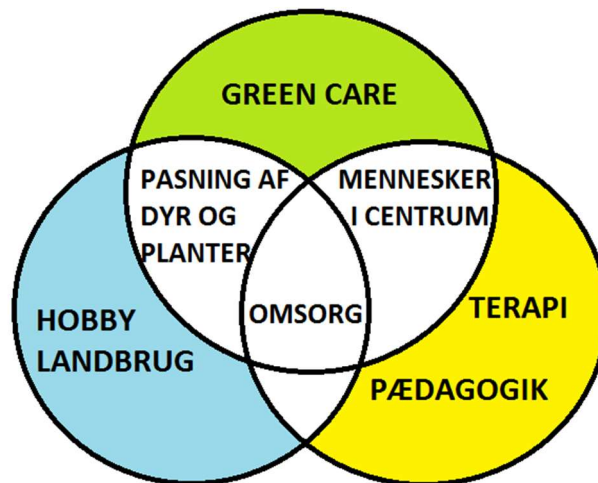
forhold til naturen vil blive genstand for yderligere analyse i kapitel 2, og er derfor ikke så tilstedeværende her. Det er dog nødvendigt at pointere, at det er et vigtigt element i naturpraksissen.

Green Care komplekset

Reckwitz skriver i sin artikel *Towards a Theory of Social Practices*, at menneskelig handling forstås gennem forklaringen og forståelsen af kollektive, symbolske vidensstrukturer (Reckwitz, 2002). Social orden er således produktet af delte kognitive og symbolske strukturer, i form af delt viden, der muliggør en kollektiv måde at tilskrive betydning til verden (Reckwitz, 2002). Formålet med denne analyse er, at forstå Green Care. Derfor er delte videns- og betydningsselementer blevet identificeret, og der er redegjort for, hvordan de skabes og deles i reproduktionen af praksissen.

På baggrund af analysen har jeg udviklet en figur. Figur 9 demonstrerer, hvordan terapeutisk og pædagogisk viden og betydning, hobbylandbrugs viden og betydning binder ind i Green Cares viden og betydningsselementer, og hvad det betyder for praksissen.

Figur 9 Green Cares sfærer

Den delte betydning, Green Care blev tillagt, var en terapeutisk, følelsesmæssig respons på interaktionen med den levende natur. Dette gik igen i alle de underpraksisser, jeg undersøgte.

Den pædagogiske leder: *"uanset hvad du foretager dig, om du graver have eller du laver rideterapi eller du slår græsplænen, eller du går tur i skoven eller går tur med en hund i skoven fordi du skal, så virker det. Så er der en terapeutisk effekt af det."*

Noget andet, der gik igen i større eller mindre grad i alle underpraksisser, var omsorgen, som borgere og personale ydede over for disse naturlige elementer, om det så var planter, dyr eller miljøet i form af en økologisk produktion. Dette var et element, som jeg oplevede forenedes i både en social praksis omkring pædagogik, en social praksis omkring hobbylandbrug og en social praksis omkring Green Care. Omsorg for mennesker var i centrum i pædagogik, omsorg for dyr og planter var i centrum for et hobbylandbrug og i Green Care forenes dette, og omsorgen for mennesket opstod i omsorgen for dyr og planter. Denne delte betydning havde konsekvenser for, hvordan der blev tilskrevet mening til verdenen, på den måde at sundhed ikke (kun) tænktes at kunne opnås gennem at pleje eller medicinere et menneske, men også gennem at mennesket plejer og passer på andre.

Den tredje delte betydning, som gik igen i underpraksisserne, var fællesskabet eller inklusionen. Gruppen af borgere på Gården var på mange måder en gruppe mennesker, i stor risiko for social eksklusion. Gårdens borgere havde svært ved sociale interaktioner i forskellig grad, men Gårdens aktiviteter gav mulighed, for at blive inkluderet i meningsfulde arbejdsprocesser sammen med andre. Den fysiske plads der var på Gården gav en god ramme for borgerne at være sammen med hinanden og personalet i, på trods af de konflikter de førhen havde været indblandet i.

Den pædagogiske leder: *"Så da jeg kom til som pædagogisk leder, der så jeg det meget sådan at at hun på en måde var blevet ekskluderet så enormt. Fra vores fællesskab. Altså, det der med at vi altid konfliktreducerer og behandler et andet menneske, det er jo helt forfærdeligt. På en eller anden måde. Det er en voldsom eksklusion. Det, der hele tiden har været målet, det har været at få hende inddraget i små processer hele tiden, ikke? Altså, det har så været brændeproduktion eller noget vi gør udenfor eller med små ting, hun gør med dyrene[...] og nu er vi så nået dertil, hvor hun godt kan komme herover i huset også og være med til for eksempel fester og sådan noget, ikke? Og... jeg tror et meget langt stykke hen ad vejen, så er det gårdaktiviteterne, der ligesom har været løftestang for det."*

Dermed gav Green Care praksissen en mulighed for marginaliserede borgere til at blive inddraget og indgå i et meningsfuldt fællesskab. Det gjorde sig også gældende for de borgere, som var på Gården i et ressourceforløb, idet de var i gang med en proces, hvor det skulle undersøges om de kunne inkluderes på arbejdsmarkedet. I stedet for at placere borgerne på en gård, fordi et eller andet skulle de jo sættes til, blev Gården brugt til at løfte dem ind i et fællesskab, samtidig med at de sociale kompetencer blev øvet.

De delte vidensformer, der fandtes i Green Care var dels den kropslige, praktiske viden. Det var denne vidensform, der fyldte mest i praksissen. Hvordan sidder man på en hest? Hvordan planter man et løg? Hvordan kaster man korn ud til hønsene? Alle de små og store bevægelser kroppen gør, i udførelsen af praksissen. På denne måde var det performance af praksissen ved brug af kroppen, som var den centrale, delte vidensform i Green Care. Nye medarbejdere skulle lære, hvordan man fodrede dyrene og hvad rutinerne var på gården. Nye borgere skulle også finde ud af, og blev guidet til, hvordan de skulle bruge kroppen i gårdens aktiviteter, og der var kontinuerlig guidning af de udviklingshæmmede borgere på Gården. Dermed blev den kropslige viden bevidstliggjort og italesat, og overgik dermed i min optik til at være teoretisk viden (Shove, Pantzar & Watson 2012, s. 45). Den anden type delt vidensform i Green Care på Gården var teoretisk viden. Den teoretiske viden på Gården havde forskellig karakter. Der var noget teoretisk landbrugs viden omkring, hvordan man dyrker jorden og passer dyr. Dertil kom noget pædagogisk teoretisk viden omkring pædagogik og autismespektrumforstyrrelser. Der var også teoretisk viden om, hvad Green Care er, hvad det kan og hvordan det gøres. Denne viden var nært knyttet til de betydninger, der bandt ind i Green Care som social praksis og var især introduceret til Gården med den nuværende pædagogiske leder, som flere medarbejdere pegede på som den, der satte ord på Gårdens Green Care praksis, som det ses i nedenstående citat.

Den administrative leder: *"Det var skide godt med de heste der, ikke? De er jo søde og grisene, de var jo nærmest hånd tamme, ikke? Ja, altså, hønsene hjalp. De har alle sammen hver deres lille plads, ikke? Men så da vi ansatte den pædagogiske leder, han begyndte jo så at sætte ord på. Hvad det er, der ligesom foregår, ikke? Det fattede vi andre jo ikke."*

Dette finder jeg gør praksissen skrøbelig. Både den fornødne viden og de fornødne betydningselementer, der skal til for at praktisere, altså udføre, Green Care som en meningsfuld handling, knytter sig pt til én person på Gården. Den delte betydning, Green

Care tillægges, er en terapeutisk, følelsesmæssig respons på interaktionen med den levende natur. Den kom, ligesom den teoretiske viden om Green Care, med den pædagogiske leder til Gården, som det ses i citatet ovenfor. For mig ses det tydeligt, at de materielle elementer var på plads, men at betydningen omkring Green Care endnu ikke bandt ind i praksissen omkring dyrene. Det havde den konsekvens, at der blev problemer, når der fx var ferie. Efter en ferie, var der fx fyldt for meget foder op til hønsene, hvilket resulterede i at det flød ud på gulvet. Ud over, at der gik foder til spilde øgede det også risikoen for at der skulle bosætte sig rotter i hønsehuset. Dermed resulterer manglen på den fornødne viden eller en mangelfuld afklaring af, hvem der har hvilke opgaver og ansvarsområder, i at praksis ikke blev reproduceret. Det kan også være et udtryk for, at der tillægges praksis en anden form for meningstilskrivelse. Det kunne fx være, hvis disse personer, som har været på vagt i ferien, ikke synes praksis er vigtig, eller har nogen betydning for borgerne. Altså at betydnings-elementerne ikke bæres af disse personer, som derfor ikke rutinemæssigt reproducerer praksissen på en loyal måde overfor hvordan praksissen 'plejer' at blive gjort.

Den pædagogiske leder: "Sådan er det, når man har amatører til at passe sine høns"

Da jeg observerede især de udviklingshæmmede borgere på Gården, blev jeg opmærksom på, at borgerne aldrig ville kunne lave et lille landbrug, hvis ikke der var noget personale til at facilitere det. Borgerne blev guidet selv i de mindste ting, som det ses i eksemplet, hvor der kastes korn til hønsene. Der blev borgere guidet i, i hvilken retning kornet skulle smides. Den positive effekt af at deltage i en landbrugspraksis har de altså kun adgang til, ved at indgå i en Green Care praksis.

Når viden og betydning binder sammen med de materielle elementer – dyr, planter, naturlige omgivelser – opstår Green Care i en rutineret udførsel af en menneskelig handling på tværs af tid og rum.

I Social Praksis Teori tillægges handlingen en betydning. Mit mål er at forstå Green Care. Derfor har jeg forsøgt at opnå erkendelse om den delte viden og de delte betydninger, der strukturerer udførelsen af Green Care. Ud fra dette er tanken at jeg så vil være i stand til at forstå, hvordan der tilskrives mening til verden gennem Green Care. Med det perspektiv på min case, kan jeg vurdere, hvilken folkesundhedsvidenskabelig implikation Green Care har. Dette kan dog ikke generaliseres udover casen. Hvad er det for en kollektiv måde at tilskrive

verden mening på, der opstår i Green Care, og hvad er konsekvensen af det? Dette besvares i kapitel 2, der omhandler det økologiske paradigme på Gården.

Kapitel 2 Økologi – forbindelse mellem menneske og natur

De tre underpraksisser i komplekset er egentlig ret forskellige. At gå en tur i skoven, at passe høns og ride på heste, at dyrke køkkenhave: Hvad gør disse tre underpraksisser til et samlet Green Care kompleks? Jeg har analyseret, hvordan delte vidensformer og delte betydningselementer samlede praksisserne. Men det at praksisserne deler elementer er ikke ensbetydende med, at de er en del af det samme kompleks. Hvad er det så, der samler trådene i Green Care? Som før nævnt er implikationen af disse delte vidensformer og betydninger altså, at der tilskrives mening til verdenen gennem at drage omsorg for levende væsener. Det er også gennem omsorg, fællesskab og følelsesmæssige påvirkning, jeg tolker, at betydningen af, hvad sundhed er, opstår. Sundhed er at røre sig, men det er også at blive berørt følelsesmæssigt, det er at indgå i et fællesskab, det er at drage omsorg for andre. Men først og fremmest er det ved at være i naturen og interagere med den. Alle praksisser lægger vægt på, at mennesket er natur, og at naturen har terapeutisk virkning på mennesket. Det har den konsekvens, at i stedet for at fokusere på KRAM faktorer, blev der fokuseret på nogle anderledes ting i Green Care på Gården, end der gør i det etablerede sundhedsvæsen. Natur er i mine øjne ikke et fast begreb. Hvad er natur? Hvad er ikke natur? Man kan fx diskutere, hvorvidt mennesket er natur, hvorvidt en køkkenhave er natur og om domesticerede dyr er natur. På Gården ville de nok svare ja til disse spørgsmål. I min analyse er det synet på forholdet mellem menneske og natur, der gør Green Care til noget særligt i et sundhedsperspektiv, da det strukturerer praksissen og påvirker måden hvorpå sundhed forsøges opnået.

Først vil jeg gennemgå hvordan denne forståelse af menneske og natur kom til udtryk i mit feltarbejde, udover de eksempler, der allerede blev givet i kapitel 1.

Den terapeutiske effekt af naturen blev kædet sammen med betydningselementet om, at mennesket er en del af naturen og at mennesket bliver angst når det adskilles fra den.

Den pædagogiske leder: "vi er natur også (lille latter). Og det at vi bliver rykket ud af naturen, altså, hvis vi bliver spærret inde i et fængsel, og der kun er de rå mure rundt om os, så får vi angst [...] og vi får en meget, meget lav frustrationstærskel. I det øjeblik at vi bliver

spærrede inde i et fængsel, og vi har udsigt til naturen, så får vi det faktisk helt konkret meget bedre.”

Biophilia hypotesen blev nævnt i indledningen til denne opgave. Den kom til udtryk i ideen om, at menneske og natur er forbundne, og udtrykkes i nedenstående citat:

Den pædagogiske leder: ”Og så er der lige endnu et lag. Som handler om det at vi jo også er natur. Og det at vi er -, altså, det at vi konkret forbinder os med naturen, det gør faktisk en hel masse [...] der sker altså noget med den indre balance i mennesket. [...] hvis man møder [borgerne] i øjenhøjde ser man livskvaliteten for dem. Det gælder om at sætte sig i deres sted. Glæden opstår ved de små ting, for eksempel årstidsfester og når vi synger og spiller musik. Det mellemmenneskelige. Det er andre kræfter end forstandskræfter, det er hjertekræfter. Det møder man i mødet med naturen.”

Som citaterne viser, så herskede der en betydning i den sociale praksis defineret af den pædagogiske leder om at opholde sig i naturen, som gik på, at mennesket er natur. Det gør, at der, ved at være i naturen, opnås en gavnlig virkning på det mentale helbred upåagtet ens bevæggrund for at opholde sig i naturen og upåagtet det mentale udgangspunkt man går ud i naturen med. Menneske og natur er et, og når mennesket ikke har adgang til naturen i form af at kunne se noget grønt, så bliver mennesket påvirket. I yderste konsekvens frustreret og angst. Her blandes ideer fra biologien om målbare effekter med en filosofisk tilgang til naturen, hvor hjertekræfter giver livskvalitet og glæde, som ikke nødvendigvis kan måles. Biophilia hypotesen blev nævnt på Gården i form af tanker om økologi og forbindelsen mellem menneske og natur blev berørt af flere, især medarbejderne.

At det er godt for mennesket at være i naturen fandt jeg, bl.a. gennem følgende citat, bandt sammen med en betydning om at passe på naturen:

Den administrative leder: ”Og der er jo noget ... hvad fanden skal jeg kalde det? Jeg vil ikke kalde det sans, men der er jo sådan noget skønt ved at vide at her, der gør man noget for ligesom at mindske diverse sprøjtemidler og alt det der i både kød som æg og hvad vi ellers får ud af de her dyr, ikke? Og der er noget tiltalende for alle mennesker ved, at man ligesom bevarer miljøet og naturen, ikke? Det er den ene side af det. Og den anden side er, at jeg kan jo godt se, også på vores beboere, de har jo også noget nytte af ligesom at gå ud i det her. Der er jo højt til loftet. Vi har jo masser af plads”

Dette fører videre til betydningselementer omkring, at det giver tryghed til mennesket at dyrke sin egen mad, fordi mennesket er natur:

Den pædagogiske leder: *"der er en del af os, som er så meget natur og det ligger så dybt i os, det der med, at hvis vi kan producere vores egen mad, så bliver vi mere trygge. Der er en grund til at vi har lyst til at dyrke urtehave. Selvom vi i virkeligheden kunne gøre det ved at købe ind i Netto, ikke? Altså, det giver os jo noget på et plan, som ikke bare er mentalt, altså, eller tankemæssigt, men som også ligger med i vores følelser. Tror jeg."*

Dette leder mig videre til tanker om de produkter, Gården producerede. Måltidet var en stor del af fællesskabet på Gården, og der blev gjort noget ud af, at man spiste sammen. Der blev sagt bordvers før maden, og oftest var maden hjemmelavet, gerne med råvarer fra Gården, fx æg. Der var et fokus på, at de dyr, der var på gården, gerne måtte have den funktion at kunne spises udover at have den terapeutiske og pædagogiske funktion.

Tanker om naturen var således en del af hele Green Care komplekset og en stor del af det, der i mine øjne gjorde det til noget særligt. Det er her, et andet paradigme end det biomedicinske, som er dominerende i sundhedsvæsenet, bliver tydeligt. I Green Care på Gården fortælles en historie, en historie om, hvordan mennesket, når det er fjernet fra naturen, bliver stresset, angst og frustreret. En historie om, hvordan mennesket kan finde ro og glæde, når det igen befinder sig i naturen. Det bliver ikke eksplicit sagt, hvad man forbinder med natur. Analysen peger på, at det i hvert fald må omfatte køkkenhaver, bondegårdsdyr, strande og skove, idet det på Gården blev omtalt som natur.

Relationen til naturen får symbolsk betydning, idet den også repræsenterer relationen mellem mennesker. Dette ser jeg i temaet omkring ture i naturen. Det sker ved, at naturen bliver løftestang for inklusion i et socialt fællesskab, som er så svært for borgerne at indgå i. Det er i denne repræsentation, paradigmet kommer til udtryk, og det ses her, hvordan det er med til at tilskrive mening til at deltage i og bære praksissen. Elementerne i praksissen bliver repræsenteret og dermed klassificeret ud fra det økologiske paradigme, der strukturerer praksissen. På den måde er der et rekursivt forhold mellem praksis og paradigme idet paradigmet som diskursiv praksis strukturerer praksissen.

Paradigmet i biomedicin er, at viden opnås gennem randomized controlled trials. Der er en fast sandhed derude, og den kan måles med kvantitative forskningsmetoder (Karpatschhof

2010, s 417). Sundhed er et spørgsmål om biologi. Det økologiske paradigme kan ikke nødvendigvis måle og veje effekten af terapien, og her er sundhed et spørgsmål om, at mennesket er en del af naturen og bliver syg, hvis denne forbindelse brydes.

Der sås dog ikke en fuldstændig modsætning mellem det økologiske paradigme og det biomedicinske paradigme på Gården. Dette citat er gentaget fra naturpraksissen:

Den pædagogiske leder: *"det er også helt konkret. Altså, bare det at man får pulsen op og mere ilt til hjernen, bare sådan en ting. Bare man får lys igennem øjnene i stedet for kunstlys og alle de sådan helt enkle målbare ting. Og så er der lige endnu et lag. Som handler om det at vi jo også er natur. Og det at vi er -, altså, det at vi konkret forbinder os med naturen, det gør faktisk en hel masse for vores -, altså, ja, jeg har ikke så meget styr på alle de der forskellige hormoner og sådan noget, men der sker altså noget med den indre balance i mennesket."*

De forsøger ikke at undgå en etableret sundhedstankegang, og det at flere borgere får mindre medicin sås som en positiv bivirkning ved Green Care, ikke et erklæret formål. Begge paradigmer levede altså side om side på Gården.

Det materielle, naturen, fandt jeg tillagt stor symbolsk betydning. Det at gå en tur bindes sammen med betydningselementet om både fysisk og mental sundhed. Desuden iblandes forklaringsselementet omkring, at mennesket er natur, som væsentlig grund til at denne sammenhæng findes. Sammenhængen mellem adgang til natur og mental sundhed underbygges i flere videnskabelige studier (Grinde & Patil, 2009; Capaldi, Dopko & Zelenski 2014; Bowler, Buyung-Ali, Knight et al 2010), men den forklaringsmodel, som fremstilles på Gården er et træk ved Green Care, og som sådan et element, som bæres af udførere af praksissen. I bindingen får det materielle element, naturen, en stor rolle som terapeutisk eller faciliterende for terapi. Samtidig er begrebet natur også underlagt en fælles betydning. Skov og hav er natur. Dyr og planter er natur. En robotsæl, et løbebånd og en by er ikke natur.

I praksissen ser jeg centrale elementer italesat og dermed repræsenteret. I repræsentationen sker en klassifikation, som igen er med til at definere, hvad, der er naturligt og dermed en del af den relation, der er mellem menneske og natur – grundpræmisset for økologi-paradigmet. Det økologiske paradigme betyder ikke, at en biomedicinsk tankegang var fraværende eller faux pas på Gården. Begge betydninger blev udtrykt i citatet omkring natur, hvor der blev

nævnt en mekanisk effekt af naturen i form af lys gennem øjnene og en terapeutisk effekt, som ikke kan defineres eller nødvendigvis måles. Denne terapeutiske effekt kommer gennem relationen mellem natur og menneske.

Det betyder, for mig at se, at sundhedsbegrebet bliver udvidet fra at indeholde en forståelse af, hvordan livsstil og gener determinerer vores sundhedstilstand, til også at omfatte menneskets væsen på et filosofisk plan. Her tages med i betragtningen, at mennesket har behov for at drage omsorg og være i naturen. Dette bliver set som sundhedsfremmende i samme grad som traditionel forståelse af en "sund" livsstil og helbredende som tillæg til medicinsk behandling. Når jeg ser på Green Care som en innovativ interventionsform, er det innovative ikke blot i den alternative form for terapi, men også i det alternative syn på, hvad det terapeutiske kan lindre, i og med at menneske-synet er anderledes. Jeg oplever menneskesynet som holistisk, idet forklaringer om menneskets væren en del af naturen bliver kædet sammen med både fysisk, mental og social sundhed. Innovationen i sundhedspraksissen sker altså i mine øjne i forbindelse med et ændret syn på mennesket, som igen reproducerer og transformerer praksissen. Disse to samproduceres. Således struktureres praksissen af den kollektive betydningsstruktur, mens praksissen reproducerer netop også denne betydning, som praksissen tillægges.

Opsamling

De fund, jeg gjorde på Gården i forbindelse med mit feltarbejde er gennemgået og analyseret ud fra Social Praksis Teori. Jeg har fremlagt de delte symbolske og kognitive strukturer, som findes i Green Care som social praksis på Gården, som blev synlige for mig. Hvad er det særlige så ved Green Care interventionen? Ifølge Social Praksis Teori, er det gennem analysen af sociale praksisser, man kan opnå viden om, hvordan det sociale skabes, hvad der får individer til at handle og hvad der strukturerer sociale fænomener (Reckwitz, 2002). Jeg vil afslutte min analyse med at opridse, hvordan Green Care som social praksis har en særlig måde at strukturere det sociale på Gården, og hvad det betyder for individuel handling.

Delt viden er en måde at være krop på. I Green Care, som det udspiller sig på Gården, ændres måden at være krop på, fra at være en passiv til en aktiv krop. Det er borgerne selv, der dyrker tryghed i køkkenhaven. Det er borgerne selv, der drager omsorg for dyrene, selvom de svært udviklingshæmmede guides i deres handlinger. Den delte betydning i praksissen giver et

særligt menneskesyn i Green Care. Naturen som kontekst strukturerer interventionen ved at være det element, der tilskriver mening til aktiviteterne. Menneskesynet er indlejret i denne meningstilskrivelse, da menneske og natur er to sider af samme sag. Det er dét rationale, der ligger i Green Care og strukturerer aktiviteterne og dermed former det sociale på Gården. På individniveauet er det særlige, at borgerens identitet transformeres fra omsorgstager til omsorgsgiver. Det ændrer den kasse, individet bliver puttet i. Jeg kan ikke konkludere noget om effekten da det ikke er et effektstudie, men jeg kan konstatere, at Green Care påvirker borgerne. Hvordan dette sker, vil jeg tage op i diskussionen, hvor omsorgsrelationen, identitetsskabelse og naturrelationen bliver genstand for diskussion.

Diskussion

Først diskuteres mine resultater, derefter teori, metode og casen.

Omsorg og identitet

Aktiviteterne med hesten har ikke et udbytte på samme måde som praksis omkring høns og køkkenhave. Der er ikke et produkt man kan fortære. Hestene fylder alligevel meget på gården. Deres eksistensberettigelse findes i, at de er centrale i terapi med gårdens borgere, og er som sådan den Green Care aktivitet, hvor det terapeutiske er mest italesat af både borgere og personale. I analysen kom jeg frem til, at dyrenes særlige materialitet medførte den specielle omsorgsrelation, hvor borgere, som igennem hele deres liv har været modtagere af omsorg, bliver den aktivt udøvende omsorgsgiver. Det er ikke kun dyrenes materialitet, det er også den betydning, relationen tillægges af både borgere og personale, der påvirker hvordan Green Care som social praksis udøves. I starten tænkte jeg, at samværet med dyrene var til for at drage omsorg for borgerne. Da en borger fortalte mig, hvordan hun lavede terapiøvelser med hesten, for at få hesten til at blive rolig, tænkte jeg ”hun har ikke forstået, at det er for, at hun skal slappe af, at det er for hendes skyld, der laves terapiøvelser”. Jeg skrev det endda i mine feltnoter. Men jeg forstår nu, at borgeren havde ret. Det er for hestens skyld. Green Care på Gården er en borgerpraksis, det er borgerne, der bærer og udfører praksissen og dermed også dem, der deler elementerne. Hvis borgeren siger, at terapiøvelserne er for hestens skyld, så er de for hestens skyld. Hvad jeg ikke så, da jeg var i felten var, at det netop var i den relation, hvor borgeren udøver en omsorg for dyret, at omsorgen for borgeren udmønter sig.

Vinciane Despret skrev i 2004 artiklen *The Body We Care For: Figures of Anthro-zoo-genesis*. Despret indleder artiklen med historien om hesten Hans, som tiltrak opmærksomhed i 1920'ernes Berlin, idet hesten tilsyneladende kunne løse avancerede matematiske regnestykker ved at skrabe i jorden. En psykolog undersøgte samspillet mellem hesten og de mennesker, som stillede de matematiske ligninger. Efter at have testet en række hypoteser om, hvordan hesten kunne regne svaret ud opdagede han, at hesten kun kunne svare når den kunne se kroppen på det menneske, som stillede spørgsmålet, og kun hvis dette menneske selv kendte svaret. Efter talrige observationer opdagede han, at menneskene ubevidst gjorde den samme bevægelse med kroppen når de forventede at hesten ville skrabe i jorden med sin hov. At læne sig fremad og bevæge hovedet på en bestemt måde, signalerede til hesten, at den

skulle skrabe i jorden (Despret, 2004). Jeg skrev i analysen, at hesten besad en viden, borgeren ikke gjorde, og dermed igennem sin træning som terapihest kompenserede for en del af den manglende kognitive kapacitet hos borgeren. Måske er det ikke rigtigt, at hesten har en viden borgeren ikke har. Måske har hesten noget andet, nemlig en kompetence de færreste mennesker har. Hesten i Desprets artikel kan ikke læse og regne, men den kan noget, der ifølge Despret er meget mere interessant. Den kan læse menneskekroppen. Hesten Hans kunne påvirke mennesket til at blive bevæget til at gøre ting, uden for menneskets intentionelle handlen (Despret, 2004). Måske kan hestene på Gården det samme. De udviklingshæmmede borgere på Gården er i mine observationer meget umiddelbare i deres møde med hesten. Frygt eller glæde stråler ud af dem i mødet med dyrene. Måske har hesten nemt ved at læse de udviklingshæmmede borgere, hvor frygt og glæde lyser op i både ansigter og kropssprog, og måske er det derfor, de udviklingshæmmede borgere på Gården sidder mest afslappet på hesten. Måske har de borgere, for hvem den sociale praksis eksisterer, bedre forudsætninger for ordløs kommunikation, den har de allerede med personalet i form af tegn-til-tale. I så fald vil jeg vove den påstand, at hesten er en kropsliggørelse af den terapeutiske virkning, samværet med dyrene har (Despret, 2004). Det vover jeg, fordi den følelsesmæssige påvirkning borgerne oplever samtidig er en følelsesmæssig påvirkning af hesten. Det sker i en samproduktion af følelser og sansninger mellem menneske og hest, som når rytter og hest samtidig bevæger kroppen i den retning, der rides (Despret, 2004). Når hest og menneske bliver rolige, sker det sammen, man kan ikke skelne hvem, der bliver rolig først. En praksis som denne, hvor både menneske og dyr transformeres sammen, kalder Despret for en antropozoogenetisk praksis (Despret, 2004):

Despret: *“As long as this practice proposes new ways to behave, new identities, it transforms both the [human] and the [animal]. Both the [human] and the [animal] transform the practice that articulates them into what we may call an ‘anthropo-zoo-genetic practice’, a practice that constructs animal and human.”*

Jeg vil påstå, at Green Care giver borgeren en ny identitet. Green Care er en ny måde for menneske og dyr at være sammen på, hvor borgeren giver hønen en mulighed for at være en socialpædagogisk høne, mens hønen giver borgeren en mulighed for at være omsorgsgiver. Således giver menneske og dyr hinanden nye identiteter, der skabes i praksissen og strukturerer den.

Begrebet *borger* har, som før nævnt, en ladning i sig. Det vil jeg nu uddybe nærmere. Der ligger magt i, hvordan man kategoriserer mennesker. Hvis jeg i løbet af opgaven havde kaldt målgruppen for patienter eller kunder, ville læseren sandsynligvis få andre associationer til, hvad rollen indebærer. Det er en magt jeg har som forfatter på dette speciale, min taleposition til at italesætte målgruppen i en diskursiv praksis (Lindgreen, kap 18 i Andersen og Kaspersen 2007). Italesættelsen af de mennesker, som bærer og udfører Green Care praksissen, er med til at identificere dem. Ifølge Mol, Moser og Pols fortæller ordet 'patient' om en passiv modtager af behandling fra en omsorgsgiver (Mol, Moser & Pols 2010, s. 9). Ordet 'kunde' giver noget købekraft til personen, og på den måde noget handlemulighed. Det ville være en problematisk identificering, da det meste omsorg ikke er en vare, der er til salg. Ordet 'borger' har ifølge Mol, Moser og Pols også sine begrænsninger, idet det forudsætter nogle evner i form af selvbestemmelse, som personen måske ikke besidder, idet der er et behov for omsorg, som ikke kan klares på egen hånd (Mol, Moser & Pols 2010, s.9). Det kan overføres til casen i dette studie, hvor målgruppen for de flestes vedkommende er svært udviklingshæmmede. Samtidig siger Mol, Moser og Pols, at en stor del af omsorgsarbejdet ikke er noget personer modtager, men noget omsorgsmottageren selv gør. Der gives eksempel på en patient, som selv sørger for at være compliant med den ordinerede medicin eller livsstil (Mol, Moser & Pols 2010, s.9). Det legitimerer min analyse af Green Care som værende en måde at give mennesker uden høj grad af selvbestemmelse eller magt en identitet, hvor de bliver omsorgsgivere i stedet for omsorgsmottagere i relationen med gårdens dyr. At jeg bruger termen borger, kan derfor kritiseres, men alligevel også forsvares. Omvendt kan denne udlægning kritiseres, på baggrund af borgernes relativt lille råderum når det kommer til selvbestemmelse. For at borgeren drager omsorg for dyrene er det nødvendigt, at der står en pædagog og guider borgeren ned i mindste detalje. Det kan også diskuteres, og desværre ikke med sikkerhed verificeres, hvorvidt borgerne har den kognitive kapacitet til at tillægge praksissen denne omsorgsbetydning. Ud fra et etisk synspunkt mener jeg, at det er bedre med denne tvivl at forudindtage, at borgeren får noget ud af relationen, frem for det modsatte. Det ville i mine øjne være dybt tragisk, hvis der blev sagt "*pyt, borgerne forstår alligevel ikke hvad der foregår, så er det lige meget, hvilken type aktivitet de aktiveres med*".

Natur

Naturen blev italesat som en vigtig kontekst for borgernes velbefindende af informanterne. En pædagog fortalte, hvordan borgeren i naturen kunne være mere fri, at der var færre stressende elementer for hende og at det betød, at det var nemmere at arbejde på relationen til borgeren. Den administrative leder fortalte, at han oplevede det ved, at der var højt til loftet og plads til borgerne. Den pædagogiske leder var den, der sætter flest ord på naturens rolle. Han sagde, at mennesket er en del af naturen. Han sagde, at han kunne se det har en betydning for borgerne at være i naturen, og det tolkede han som værende menneskets grundlæggende natur. Hver især italesatte de tre forskellige medarbejdere, at det har en betydning, at det terapeutiske og pædagogiske arbejde sker i kontekst af naturen. Denne delte betydning kunne ikke valideres af borgernes udsagn. Men det viser for mig, at de tre medarbejdere hver især med hver deres livsverden oplever, at det betyder noget at arbejde i naturen. De deler en symbolsk struktur (Reckwitz, 2002). Men her er det personalet, som italesætter, hvad naturen betyder for borgerne. Den kollektive betydning af naturen bliver re-præsenteret af personalet, som de oplever, den findes for borgeren. Flere gange bliver mine spørgsmål til personalet om Green Care besvaret med ”*man kan se det virker*”. Det var en sætning jeg bed mærke i, og som jeg efterfølgende har grublet over. For med mit videnskabsteoretiske udgangspunkt, er en terapeutisk praksis ikke noget *man* kan se. Det er kun muligt at se toppen af isbjerget eller betydningen af en praksis fortolket ud fra ens egen forforståelser og livsverden. Hvis det gælder for mig som undersøger, må det også gælde for personalet. Hvad betyder det, at de resultater, jeg har præsenteret om naturpraksissen, er blevet re-præsenteret af personalet? Personalet kan *se det virker*. De forventer, at se en virkning, når de er i naturen med borgeren, for det har de set før. De har måske endda fået fortalt af deres kollegaer, at de vil se en virkning. Men inspireret af Desprets artikel om samproduktion af praksis mellem levende væsener, så kan det være, at forventningen om en betydning af naturen som kontekst medfører, at naturen virkelig har en betydning (Despret, 2004). Det gør ikke betydningen falsk. Det gør den ikke mindre virkelig, at betydningen er konstrueret af forventningen. Det kan være forventningen om naturens virkning som en slags placebo, der skaber betydningen.

At Green Care er ’meningsfuld’ er et betydnings-element, som analysen har blotlagt. Der er i praksissen indlejret konsensus om, at det er meningsgivende at drage omsorg for dyr og producere fødevarer. Hvis konsensus i stedet var, at det gav mening til tilværelsen at spille computerspil, ville den praksis være lige så legitim. Men sådan er det ikke: Som den

pædagogiske leder sagde i et interview: ”*Det er ikke bare som at give en dement en robotsæl og så er det ligesom det. Det er ikke sådan, det fungerer*”. ”Det” er her det levende, det naturlige, som giver ’mening’ og meningstilskrivelsen bliver dermed et centralt element, der skriver praksissen ind i det økologiske paradigme.

Begrebet paradigme kan i sig selv diskuteres, for præmissen i SPT er netop, at en praksis ikke er stabil som endemålet i en lineær proces, men at stabilitet opnås gennem konstant reproduktion. Det vil sige, at der hele tiden bliver gendefineret hvad Green Care er og hvad relationen til naturen er. Det er bedre at bruge termen epistemisk objekt om forholdet mellem menneske og natur, idet det er noget, der undersøges og konstant udvikles, reproduceres, finpudses og ændres, ikke et stabilt paradigmatiske begreb (Shove, Pantzar og Watson 2012, s. 109). Heller ikke på så lille et sted som Gården. Den delte symbolik naturen udgør skifter fra person til person, men også for den enkelte person fra tid til tid (Knorr Cetina 2005, s. 190-192; Fuglsang og Bitsch-Olsen 2004, s. 7).

Diskussion af Green Care praksis på Gården

På Gården oplever jeg, at der ikke skelnes mellem hvornår der er tale om terapi, og hvornår der er tale om pædagogisk arbejde eller andre formål. Det er ikke sikkert det er nødvendigt at skelne her imellem, men i dataindsamlingen var det svært at få italesat, hvad formålet med forskellige aktiviteter var. En kritik af Green Care som fænomenet udspiller sig på Gården er derfor, at det ikke altid tydeligt fremtræder, hvad formålet er. Hvad er det for et problem, man forsøger at løse med Green Care? Hvordan forsøger man at løse det? På den anden side kan man sige, at Green Care forsøger at løse mange ting på én gang, og at det derfor bliver en udfordring at komme udefra og anskue formålet med Green Care i opdelte kategorier: Fysisk, psykisk og social sundhed. Det kunne også være en kritik rettet mod, at jeg som folkesundhedsvidenskabsstuderende er blevet for vant til at se tingene uafhængigt af hinanden, og at social sundhed, fysisk sundhed og psykisk sundhed påvirker hinanden indbyrdes.

Jeg ser også et skisma i, at det primære formål er, at sørge for borgernes velfærd, men at der er levende dyr på gården, som må og skal passes, som fx når det er ferie og dyrene passes af medarbejdere, som ikke normalt udfører praksissen og dermed ikke reproducerer den i overensstemmelse med dem, der bærer elementerne til dagligt. Den rutinemæssige udførsel,

som Giddens snakker om, er svær at opnå når så mange forskellige personer skal holde liv i den samme praksis med de samme materielle elementer.

Set fra et folkesundhedsvidenskabeligt perspektiv, er der en stor del af praksissen, som har mere til fælles med pædagogik end med sundhed i traditionel forstand. Dette gør praksissen mindre interessant fra et sundhedsperspektiv, men Gården som institution er jo også en pædagogisk institution, ikke en del af det etablerede sundhedsvæsen, så det er ikke så overraskende. Borgerne på Gården har ikke fået en recept på et Green Care forløb, de er blevet visiteret af en socialrådgiver i kommunen til et bo- og dagtilbud, som selv har taget initiativ til et terapeutisk element i deres hverdagspraksisser. Sundhed og pædagogik er ikke uforenelige størrelser, men det giver fra mit synspunkt nogle problemer med legitimiteten fra et sundhedsperspektiv, at der ikke er en sundhedsfagligt uddannet terapeut på stedet. Der har jeg en forventning eller en forforståelse fostret af min egen akademiske baggrund om, at et sted som Nacadia en større legitimitet, idet de har en klart defineret sundhedsmålsætning for deres borgere og uddannet personale inden for det etablerede sundhedsvæsen til at arbejde der (*Konceptmodel Terapihaven Nacadia*, 2008). Det terapeutiske element er således inkorporeret i borgernes hverdag. De udfordringer, som søgtes imødekommet gennem terapien var heller ikke akutte symptomer. Stresstilstanden og angst blandt borgerne var mere reglen end undtagelsen i de observationer jeg gjorde på Gården. Derfor gav det mening at imødekomme disse problemer i borgernes hverdag. Det ville også være forkert kun at fokusere på sundhed. Gården er jo et botilbud, ikke en klinik.

Praksissen lever grundet den pædagogiske leder. Igennem sin uddannelse som rideterapeut og i sin rolle som leder, har han en taleposition, som giver ham mulighed for at definere og binde elementer til praksissen (Lindgreen, kap 18 i Andersen og Kaspersen 2007). Dette bliver understøttet af, at medarbejderne peger på ham, som den der italesætter hvad Green Care går ud på. Det vil sige, at der er en garvet udfører af praksissen, som bærer det meste af de betydnings-elementer, som binder ind i den Green Care praksis de har på Gården. Det gør praksissens overlevelse skrøbelig, idet betydnings-elementer gemmes i individers bevidsthed. Mister man den pædagogiske leder mister man også en stor del af betydningsselementerne og det innovative udviklingsarbejde i den pågældende sociale praksis som han udfører. Det gør praksissen skrøbelig.

En novice i en praksis kan tilføje nye elementer til en praksis, som binder ind, og dermed udvikler en ny praksis (Shove, Pantzar & Watson 2012, s. 71). Det innovative aspekt kan også frembringes af en garvet udfører og bærer af en praksis, idet en garvet praktiker kan se udviklingsmuligheder og tør eksperimentere (Shove, Pantzar & Watson 2012, s. 72). Den garvede praktiker kan måske også være ubevidst om, hvordan mekanismerne fungerer i en praksis. Det er blevet så naturligt for den pædagogiske leder at have med Green Care at gøre, at han ofte svarede ”*Det kan du jo se*” når jeg spurgte ind til, hvordan praksissen virkede, hvad den gjorde ved borgeren og så videre. En del af den pædagogiske leders viden er således gået fra at være teoretisk til at være internaliseret og som derfor selvfølgelig må fremstå på samme måde for andre, som ser praksissen udføres.

Green Care praksissen er designet som en intervention, og i den praksis er det borgerpraksissen, som er kernen. Det ville ikke give mening, at lave en Green Care praksis uden borgerne. Det er borgerne, der bærer på de centrale elementer i praksissen i form af den kropslige, praktiske viden og de symbolske betydninger, der strukturerer praksissen på Gården. Selv om borgerne ikke er i stand til at starte deres eget landbrug op, er Green Care ikke arrangeret som én times terapi, og så er det dét. Det terapeutiske ligger i livsstilen på Gården. Det er hele dagligdagen, der struktureres af, at drage omsorg for de levende væsener på Gården, og det er her, den terapeutiske betydning ligger.

Kritik af teori

Mit valg af teori har muliggjort en åbning af Green Cares Black Box. Samtidig har fokus på praksis og på elementerne materialer, viden og betydning gjort mig blind for andre sider af fænomenet. SPT forsimples virkeligheden ved at kategorisere dets elementer og putte dem i kasser. Kategorisering kan fjerne noget af fænomenets essens. Når jeg alligevel deler Green Care komplekset op og ser på enkeltdelene uafhængigt af hinanden er det et metodisk valg for at åbne casen. Det samme gør sig gældende, når jeg opdeler hver underpraksis i dets delelementer og undersøger elementerne hver for sig. Til gengæld slår jeg ting sammen, som begrænser muligheden for at se hele variationen i fænomenet. Ved at slå ideer, motivation, følelser og mental aktivitet sammen i elementet betydning, kommer disse, alt andet lige forskelligartede begreber, ikke til deres ret som indbyrdes uafhængige størrelser. Da jeg startede med at skrive analysen havde jeg oversat *meaning* med idé. Det medførte, at jeg overså den følelsesmæssige dimension af Green Care i mine feltnoter og interviews. Da jeg

ændrede idéer til betydninger kom følelsernes betydning for Green Cares konstitution pludselig til syne for mig. At jeg har besluttet at kalde *meaning* for betydning og ikke idé kan til gengæld medføre, at jeg som undersøger bliver blind for andre dele af fænomenet. Fx hvad der motiverer folk til at udføre praksissen.

Tilsvarende er det en forsimpning af fænomenet at redegøre for praksissens elementer hver for sig, fordi praksissens elementer er meget tæt forbundne. Jeg kunne vælge at sige, ”*det er nemt at redegøre for de materielle elementer, det handler om heste og høns*” og så gå videre til at redegøre for viden og betydning. Men viden og betydning havde stor indflydelse på netop det materielle element, idet der ikke bare var tale om en hest og en høne, men en terapeutisk hest og en socialpædagogisk høne. Betydningen var bundet ind i, hvilke dyr der var udvalgt til at indgå i Green Care på Gården. Hestene var trænet til at være terapiheste, dermed blev viden og betydning foldet ind i det materielle element. Det samme gjorde sig gældende for hønsene. Der var valgt en helt særlig race, som var rolig og tillod mennesker at løfte på den. Viden om hønseracer blev således foldet ind i, hvilke høns der var på gården.

Teorien har begrænsninger i og med at teoretisk viden og betydningselementer ofte skal kunne artikuleres for at de bliver synlige. Det var ikke alle informanter, der kunne det. Det giver opgaven en begrænsning, at det ikke var muligt at interviewe størstedelen af borgerne, der indgik i Gårdens sociale praksisser, idet det ikke var muligt at vide med sikkerhed hvilken viden og betydninger, de bar på. Personalet udtalte sig gerne om, hvad de troede borgerne vidste, kunne og syntes, og de havde også en forudsætning for at kunne aflæse deres humør og kendte til begrænsningerne i deres funktioner, men det vil aldrig kunne erstatte den egentlige viden, det egentlige funktionsniveau og den meningstillæggelse, borgeren i sin livsverden har eller ikke har. Da der ikke var adgang til alle borgers livsverden måtte de elementer borgerne bar på analyseres på baggrund af observationer og udtalelser fra personalet med risiko for bias i form af forforståelser fra undertegnede og fra det personale, som dagligt har omgang med borgerne.

For at en praksis vedligeholdes, skal der, ifølge Social Praksis Teori, ske en kontinuerlig proces, hvor elementer aktivt bindes sammen af personer, der udfører praksissen. På Gården er det muligt at formode, at det ikke er alle udførere af praksissen, som også bærer elementerne. De elementer, som binder ind i praksissen er skævt fordelt mellem borgere og personale samt mellem udviklingshæmmede og normalt begavede borgere. Borgere med

normal begavelse har viden af især teoretisk karakter, som ikke kan formodes at blive båret af udviklingshæmmede borgere grundet deres kognitive udgangspunkt. Det kan heller ikke sandsynliggøres, at de udviklingshæmmede borgere deler de betydninger, der grundlæggende binder ind i praksissen. De betydningselementer, der blev observeret for denne gruppe borgere, var en følelsesmæssig dimension, som vakte glæde, ro og varme følelser for dyrene blandt borgerne, mere end en meningsdannende dimension. Dette udfordrer grundtanken i SPT, som fordrer, at alle deltagere i en praksis er vidende aktører med delte kognitive og symbolske strukturer (Reckwitz, 2002; Shove, Pantzar & Watson 2012). I dette tilfælde kan det dog ikke siges, at en praksis' stabilitet afhænger af, at alle udførere af praksissen bærer de samme elementer. Praksissen på Gården er stabil, fordi nøglepersoner blandt personalet kontinuerligt forsøger at skabe rutiner. Hvad angår personalegruppen er der interne forskelle. Betydningerne cirkulerer mellem personalet, men de fleste stammer fra den pædagogiske leder. Denne forskel er på et filosofisk plan og dermed også meningstilskrivning til praksissen.

Kritik af metode

Fænomenologi i sin definerede form giver ikke så meget mening når det handler om Social Praksis Analyse, fordi man netop ikke er interesseret i individets livsverden som den optræder for individet. Man ser ikke handling eller betydninger, som værende et træk ved individet, men et træk ved praksis. På denne måde bliver individets livsverden et udtryk for, hvilke praksisser individet indgår i, ikke et udtryk for en individuel livsverden. Derfor kan mit valg af videnskabsteoretisk udgangspunkt kritiseres. Til gengæld kan dette indblik i livsverdenen være en stor hjælp til at afdække især viden og betydninger, som binder ind i den praksis individet er bærer af. I og med at individet ikke ses som normstyret og ikke-reflekterende giver det stadig mening at se på verden, som den fremtræder for individet. For at udføre en Social Praksis Analyse var jeg nødt til at se på, hvad der blev delt mellem individer, der udfører en praksis i stedet for at se praksis som summen af rationelt handlende individers aktiviteter. Det var altså vigtigt at skelne mellem, hvad fænomenologisk metode kunne afdække og hvad den ikke kunne, når den blev brugt til indsamling af empiri til en Social Praksis Analyse.

Kvalitativ metode er god til at afdække, hvad folk oplever og føler. En stor gruppe kunne ikke interviewes, og derfor var dataindsamlingen udfordret på det punkt. Havde jeg lavet et

kvantitativt spørgeskemastudie havde det været endnu længere væk fra borgerens perspektiv, idet de fleste af dem ikke personligt ville kunne udfylde et spørgeskema om fx oplevet stress. Til gengæld havde det måske været nemmere at indsamle biomarkører eller måle på, hvor meget medicin borgerne indtager eller andet, der kan måles og vejes. Men med en sådan metode ville jeg have lukket for Green Cares black box, idet der i så fald kun blev set på input og output. Det at jeg kunne observere dem, gav en mulighed for at se deres dagligdag, selvom jeg måtte være varsom med at fortælle, hvordan de oplevede deres hverdag når det var mig, der var mediet. Heri ligger også nogle etiske overvejelser: Jeg kan fortælle noget om en gruppe, som sjældent bliver hørt. Samtidig er der stor risiko for, at jeg mis- eller overfortolker deres livsverden.

Forforståelser

I metodeafsnittet afdækkede jeg en række forforståelser, som jeg mente kunne påvirke validiteten af min analyse. Dem vil jeg her genbesøge.

Den første forforståelse om fysisk aktivitet kom ikke til at fylde så meget i mine resultater. Der blev flere gange nævnt sundhedsaspektet i, at borgerne skulle være fysisk aktive. Fysisk aktivitet var til stede på Gården, men ikke som del af den dominerende forklaring på vigtigheden af Green Care. Det ville også være et problem, hvis jeg var gået over i den anden grøft og havde lukket øjnene for, hvilken betydning fysisk aktivitet har for praksissen på Gården. Jeg har altså forsøgt at give fysisk aktivitet den plads, det optog i mit feltarbejde og inkluderet det i analysen, hvor det nævnes som et element i Green Care som social praksis.

Den anden forforståelse var min private interesse for produktion af fødevarer. I feltarbejdet forsøgte jeg at være åben overfor, at det kunne have den modsatte virkning end den ønskede, hvis borgeren ikke brød sig om, at være i haven eller sammen med dyrene. Jeg fandt da også, at det ujævne terræn og de store dyr nogen gange vækkede frygtssomme følelser blandt borgerne. Ikke desto mindre var den dominerende følelse jeg kunne aflæse ren glæde. De to følelser var tit ikke langt fra hinanden, som det kan ses i nedenstående ordveksling fra mine feltnoter:

Jeg går over i stalden med en medarbejder og en borger. Borgeren skal gå tur med en hest.

Borger: ”*bange*”

Medarbejder: *"Det skal du ikke være"*

Jeg står med tøjlen til en hest, borgeren kommer hen til hesten.

Borger: *"sød"*

Mig: *"Hvad synes du om hestene?"*

Borger: *"godt"*

Medarbejderen tager hesten ud af folden. Borgeren har fat i tovet, men det er medarbejderen, der fører hesten.

Borger: *"Bange. Sød hest."*

Medarbejder: *"Vil du sige hej til den?"*

Borgeren aer hesten, læner sig ind mod dens hoved og prikker den i øjet. Hesten tager det helt roligt.

Til gengæld var der flere af borgerne, som havde en forkærlighed for natur eller dyr. En af de normalt begavede borgere i ressourceforløb havde en uddannelse som dyrepasser, den anden borger i ressourceforløb havde været flere steder med dyr og nogle af de udviklingshæmmede borgere havde haft meget kontakt med naturen på forskellige vis tidligere i deres tilværelse inden de kom til Gården. Det er derfor ikke muligt at sige noget om, hvorvidt det ville være en glædesvækkende interventionsform for en bred gruppe mennesker med psykiske lidelser, som ikke havde en interesse for dyr eller natur. Jeg så heller ikke borgerne engagere sig i andre typer aktiviteter, så måske var der andre ting, der ville vække samme glæde.

Den tredje forforståelse var min fordom om, at personer med autismspektrumforstyrrelser ikke har en interesse i social interaktion. Dette viste sig at være en stereotyp antagelse, hvor virkeligheden var mere nuanceret, som virkeligheden jo ofte er. Borgerne havde svært ved sociale situationer, men det betød ikke, at de ikke var interesserede i at indgå i dem. Det betød at deres forsøg på kontakt ikke altid fulgte sociale normer, fx en borger, som nev. Det betød også, at borgerne nemt blev overstimuleret og dermed stresset af mange mennesker. Det betød helt konkret, at jeg skulle tænke meget over hvordan jeg var til stede i observationerne, så jeg

ikke havde en negativ indvirkning på borgernes psykiske velbefindende. Dette var også en etisk overvejelse.

Borgerne med svær udviklingshæmning kunne ikke interviewes, og det var derfor en udfordring, at indsamle empiri omkring deres viden og den betydning borgerne tillagde praksis. Alligevel opdagede jeg, efter at have holdt pause i feltarbejdet og behandlet det indsamlede empiri for derefter at komme tilbage til felten, at jeg kunne observere noget praktisk kropslig viden samt aflæse den følelsesmæssige respons borgerne havde på den umiddelbare deltagelse i praksissen. Denne forforståelse blev altså udfordret.

Den sidste forforståelse gik på, at heste ikke havde nogen særlig nyttig funktion. Jeg måtte indse, at hestene havde en nytteværdi i Gårdens sociale Green Care praksis, idet dyrene indgik i relationer med borgerne, hvor både dyr og menneske blev påvirket.

Etiske overvejelser

Forud for empiriindsamlingen havde jeg en ide om, at jeg skulle tage billeder på Gården. Da jeg var sammen med borgere og personale kunne jeg mærke, at det ikke føltes rigtigt at tage billeder af praksissens udførelse, og det endte med, primært at være billeder af materielle elementer, der kom med hjem. Jeg synes ikke jeg etisk kan forsvare, at sætte billeder af mennesker, der ikke selv kan sige til eller fra, ind i denne opgave. Derfor er der ikke billeder af ansigter, men mest af materialer. Dette blev et bevidst valg og en etisk overvejelse.

Jeg indsamlede kun empiri om de borgere, som jeg havde fået tilladelse til af enten dem selv, af værgeren eller en pårørende. Forud for indsamlingen lovede jeg anonymitet, og jeg spurgte om tilladelse til at optage interviews på diktafon. Jeg respekterede lederens ønske om, at jeg ikke var på Gården for mange dage i træk, da en for stor tilstedeværelse kunne være stressfremkaldende. Det ville være katastrofalt hvis jeg, i et forsøg på at indsamle viden om en terapeutisk praksis, kom til at være en psykisk belastning for borgerne. Mit fokus på borgernes velbefindende fik mig til først sent at overveje, om alle medlemmer af personalet på Gården var blevet informeret om formålet med min tilstedeværelse. Det havde jeg overladt til lederen på stedet. Først under feltarbejdet gik det op for mig, at personalet ikke alle var blevet briefet omkring min tilstedeværelse, og jeg forsøgte derefter at være særligt opmærksom på at fortælle åbent, hvad jeg lavede og med hvilket formål, når lejligheden bød sig. Det var altså en lærestreg til, hvis jeg skal foretage lignende undersøgelser, at jeg ikke skal uddelegere

formidlingen om formål og deslige. I stedet skal jeg en anden gang stå for det personligt, ved fx efter aftale at informere om min tilstedeværelse på et personalemøde.

Validitet og generaliserbarhed

Kvantitativ forskning forsøger at validere sine resultater, ved at distancere forsker fra epistemisk objekt og ved at objektivisere det undersøgte, isoleret fra den kontekst det eksisterer i (Karpatschof 2010, s. 419). I kvalitativ forskning er konteksten en del af det, der undersøges, og i stedet for at distancere forsker fra det undersøgte bruges forskerens subjektivitet aktivt til at undersøge det undersøgtes subjektivitet. Her er det vigtigt, at forskeren tager kritisk stilling til sin egen subjektivitet og bruger den aktivt i stedet for at distancere sig fra den (Karpatschof 2010, s. 420). Derfor har validitetsbegrebet i kvalitativ metode mindre mening. Ifølge Karpatschof præsenterer et kvalitativt studie den virkelighed, der undersøges, og i den proces interageres der med det undersøgte på en måde, som også transformerer det undersøgte (Karpatschof 2010, s. 420). Generaliserbarhed er heller ikke mulig og relevant ifølge Karpatschof (Karpatschof 2010, s. 424). Da kvalitative studier ikke søger at forklare en årsagssammenhæng, men at forstå et fænomen, giver en induktiv tilgang ikke nogen mening længere (Karpatschof 2010, s. 424). I stedet for at forklare, hvad sammenhængen er mellem mentalt helbred og Green Care er sigtet at forstå, hvad Green Care er for et fænomen. Derfor kan præsentationen af Green Care som det udspiller sig på Gården set med mine øjne ikke generaliseres til, hvordan Green Care udspiller sig andre steder. Det kan derimod lægges til grund for en teori om, hvad Green Care er for en type intervention.

Konklusion

Indeværende speciale har undersøgt fænomenet Green Care med det formål at forstå, hvordan Green Care praktiseres i en dansk kontekst. Green Care er en terapeutisk social praksis, hvor mennesker med psykiske lidelser kommer ud i naturen og interagerer med naturlige elementer såsom planter og dyr. Dette studie er det første eksempel på denne type undersøgelse. På baggrund af et kvalitativt feltarbejde på Gården er det blevet undersøgt hvordan Green Care praktiseres. Det er blevet afdækket hvilken rolle materielle elementer, vidensformer og betydning har for, hvordan fænomenet praktiseres samt hvordan Green Care strukturerer det sociale. Desuden er menneskesynet i det økologiske paradigme blevet undersøgt, samt den særlige omsorgsrelation, der er indlejret i Green Care.

De vigtigste fund i analysen er, at Green Care er et kompleks af aktiviteter med dyr, natur og planter. De er hver især blevet undersøgt for deres særlige materialitet samt hvordan viden og betydning er bundet ind i disse.

Den specialindrettede såbænk er et glimrende eksempel på, hvordan det materielle har stor betydning for en praksis. Udformningen af den er sket i en kreativ innovativ proces, hvor praksissens betydningselement om at inddrage borgeren i alle de fysiske processer selvom de har handicaps, binder sammen med viden om, hvad der skal til for at det kan lade sig gøre at inddrage borgeren. Desuden binder det sammen med viden om, hvad der skal til for at planter kan spire og gro samt viden om, hvordan man snedkerer en drivbænk, der samtidig kan bruges som arbejdsbord. Uden materialer i praksissen, som er tilpasset brugernes særlige behov, kan borgerne ikke tilnærme sig de oplevelser som ligger i Gårdens Green Care-praksisformer. Fx er den særligt indrettede bil nødvendig for at gå ture i skoven, de specielt uddannede heste nødvendige for en hestepraksis, såbænken vigtig for havepraksissen og de rolige høns vigtige for hønsepraksissen.

Det økologiske paradigme har grundantagelsen, at mennesket er natur. Det betyder, at mennesket bliver påvirket på krop og sind, når det fjernes fra naturen. Det udmønter sig i en anderledes måde, at tænke mental sundhed og terapi på. Sundhed opnås gennem kontakt med naturen, ikke gennem omlægning af personlige vaner.

I diskussionen berøres omsorgsrelationen i Green Care. Begrebet omsorg forstår jeg på to forbundne måder i Green Care. Der drages omsorg for mennesket, ved at facilitere, at mennesket kan drage omsorg for andre levende væsener. Dyr og mennesker samproducerer omsorgen for hinanden, og borgeren bliver således den, der dyrker tryghed i køkkenhaven og producerer omsorgen med og for dyrene og sig selv.

Green Care er altså i min optik ikke et forsøg på eugenetik, hvor alle de 'unormale' sendes ud på "en gård, hvor man kan have det godt", men en mulighed for at skabe meningsfuld beskæftigelse og integration i et samfund, hvor identitet skabes gennem beskæftigelse.

Perspektivering

Det danske velfærdssamfund er under forandring. Ud fra et social praksis perspektiv er det ikke nogen overraskelse, at det konstant transformeres. Der binder nye betydninger ind

omkring personer, der står uden for arbejdsmarkedet. Folk på overførselsindkomster bliver italesat som en byrde for samfundet, og menneskers værdi bliver opgjort i, hvad de kan bidrage til samfundet med. Katalyseret af finanskrisen er social- og sundhedsområdet kommet under pres.

I den optik er Green Care en luksus, der ikke er råd til, da den ville tage økonomiske midler og hænder fra de primære omsorgsopgaver. Men i mine øjne er opbevaring ikke omsorg nok. Alle mennesker har brug for at være til nytte, at være én nogen andre har brug for. At skabe noget andre kan bruge. Green Care giver den unikke mulighed til mennesker, at deres identitet ændres fra omsorgstager til omsorgsgiver, og skaber en hverdag med meningsfuldt indhold. Det er livskvalitet i mine øjne. Det bliver en inkluderende intervention. Hvis Green Care implementeres på en gruppe borgere med bare en lille smule højere funktionsniveau ville det måske endda blive økonomisk bæredygtigt gennem produktion. Green Care kan også anskues som en omsorg for naturen. Dyrene kan udøve naturpleje, økologisk dyrkning giver færre lokale forureningskilder og globalt kan en bæredygtig fødevareproduktion gøre en kæmpe forskel for sundheden i form af mindre miljøbelastning og større respekt for knappe ressourcer. Det kan lyde utopisk, men mange bække små kan gøre en forskel, praksisser på mikroniveau kan over tid ændre hele landskaber (Shove, Pantzar og Watson s. 12).

For at Green Care kan blive et velfærdstilbud i Danmark skal det systematiseres, beskrives og testes i forskellige sammenhænge. Hvis dette speciale skulle udvikle sig til et forskningsprojekt, ville det være interessant at udføre et komparativt studie mellem forskellige steder med Green Care praksissen og mellem Green Care og andre typer terapeutisk praksis. Det ville kunne afdække, i hvilke regi det giver mening at implementere Green Care. Social Praksis Teori kan desuden skabe grundlag for implementering af praksissen. Praksisanalysen giver mulighed for at identificere de elementer, der skal være til stede for at en social praksis kan opstå, hvordan den kan rejse fra et sted til et andet og hvordan den konstant skal vedligeholdes ved den aktive binding af disse elementer. Green Care er sandsynligvis ikke et mirakelmiddel, som kan løse alle verdens problemer med eksklusion, psykiske lidelser og klimakrise. Men fænomenet fortjener yderligere udforskning for dets potentiale som et led i en bevægelse mod et mere bæredygtigt samfund.

Det bliver interessant at se, om Green Care bliver en stabil praksis i Danmark, eller om bindingen mellem elementerne med tiden vil blive brudt eller indgå i nye konstellationer. Det

bliver ligeledes interessant at se, om bærere og udførere af Green Care praksissen vil udvikle en stereotyp, som bliver alment kendt og på denne måde kan cementere, hvem der bliver rekrutteret til praksissen, både når det angår personale og borgere. Om Green Care bliver klassificeret som en del af det etablerede offentlige sundhedssystem som i Norge og Holland eller bliver kategoriseret som en Komplementær eller Alternativ behandlingsform med betydning for, hvem der rekrutteres til at videreføre praksissen. Manglende kategorisering og spredning af elementer kan også føre til, at praksissen uddør.

Tak til...

En stor og varm tak rettes til Gården, alle dens beboere og personale. Tusind tak for jeres gæstfrihed og for at svare på alle mine mange spørgsmål i en travl hverdag.

Tak til Henriette og Christian for god vejledning.

Tak til Sofie, Morten, Johanne og Lucette for at hjælpe mig med at komme igennem det sidste seje træk med at skrive denne opgave.

Litteraturliste

Bøger

Brinkmann, S (2010) kapitel 20 – Etik i en kvalitativ verden, i Brinkmann, S; Tanggaard, L (red.) *Kvalitative metoder – en grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag, pp 429-446

Brinkmann, S; Tanggaard, L (2010) *Kvalitative metoder – en grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag, pp 29-54

Stake, RE (2000) Kapitel 16 – Case Studies, I Denzin, NK; Lincoln, YS (red.) *The SAGE Handbook of Qualitative Research* 2. udgave, London: Sage Publications, pp 435-454

Flyvberg, B (2010) kapitel 22 – Fem misforståelser om casestudiet, i Brinkmann, S; Tanggaard, L (red.) *Kvalitative metoder – en grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag, pp 463-488

Fuglsang, L (2004) Kapitel 12 – Aktør-netværksteori eller tingenes sociologi, i Fulgsang, L; Olsen, PB (red.) *Videnskabsteori i Samfundsvidenskaberne*. 2. udgave, Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, pp 417-442

Fuglsang, L; Bitsch Olsen, P (2004) *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*, Roskilde: Roskilde Universitetsforlag

Hastrup, K (2010) kapitel 2 – Feltarbejde, i Brinkmann, S; Tanggaard, L (red.) *Kvalitative metoder – en grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag, pp 55-80

Jacobsen, B; Brinkmann, S; Tanggaard, L (2010) kapitel 9 – Fænomenologi, i Brinkmann, S; Tanggaard, L (red.) *Kvalitative metoder – en grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag, pp 185-206

Karpatschof, B (2010) kapitel 19 – Den kvalitative undersøgelsesforms særlige kvaliteter, i Brinkmann, S; Tanggaard, L (red.) *Kvalitative metoder – en grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag, pp 409-428

Knorr-Cetina, K (2005) kapitel 12 – objectual practice, i Knorr-Cetina, K; Schatzki, TR; von Savigny, E (red.) *The Practice Turn in Contemporary Theory*, Florence, US: Routledge

Kvale, S; Brinkmann, S (2008) *Interview – Introduktion til et håndværk*. 2. udgave, København: Hans Reitzels forlag

Lindgreen, SÅ (2007) Kapitel 18 - Michel Foucault, i Andersen, H; Kaspersen, LB (red.) *Klassisk og moderne samfundsteori*. 4. udgave, København: Hans Reitzels forlag pp 326-344

Madden, R (2010) *Being Ethnographic*. London: Sage Publications

Mathiesen, A; Højberg, H (2004) Kapitel 7 – Sociologiske feltanalyser, i Fulgsang, L; Olsen, PB (red.) *Videnskabsteori i Samfundsvidenskaberne*. 2. udgave, Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, pp 233-276

Mol, A; Moser, I; Pols, J (2010) *Care in Practice – On Tinkering in Clinics, Homes and Farms* Transcript Verlag, Bielefeld

Nicolini, D (2012) *Practice, Theory, Work, & Organization – An Introduction*. Oxford: Oxford University Press

Raudaskoski, P (2010) kapitel 3 – Observationsmetoder (herunder videoobservation), i Brinkmann, S; Tanggaard, L (red.) *Kvalitative metoder – en grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag, pp 81-96

Shove, E; Pantzar, M; Watson, M (2012) *The Dynamics of Social Practice*. London: Sage Publications

Videnskabelige artikler

Annerstedt, M; Währborg, P (2011) 'Nature-assisted therapy: Systematic review of controlled and observational studies' *Scandinavian Journal of Public Health*, 39(4), pp 371-388

Barley, EA; Robinson, S; Sikorski, J (2012) 'Primary-care based participatory rehabilitation: Users' views of a horticultural and arts project' *British Journal of General Practice*, 62(595), pp 127-134

Baxter, P; Jack, S (2008) 'Qualitative Case Study Methodology: Study Design and Implementation for Novice Researchers' *The Qualitative Report*, 13(4), pp 544-559

- Berget, B; Braastad, BO (2011) 'Animal-assisted therapy with farm animals for persons with psychiatric disorders' *Annali dell'Istituto Superiore di Sanità*, 47(4), pp 384-390
- Berget, B; Ekeberg, Ø; Braastad, BO (2008) 'Animal-assisted therapy with farm animals for persons with psychiatric disorders: effects on self-efficacy, coping ability and quality of life, a randomized controlled trial' *Clinical Practice and Epidemiology in Mental Health*, 4(9) pp1-7
- Bowler, DE; Buyung-Ali, LM; Knight, TM; Pullin, AS (2010) 'A systematic review of evidence for the added benefits to health of exposure to natural environments' *BMC Public Health*, 10(456), pp 1-10
- Capaldi, CA; Dopko, RL; Zelenski, JM (2014) 'The relationship between nature connectedness and happiness: a meta-analysis' *Frontiers in Psychology*, 5(276) pp 1-15
- Cerino, S; Cirulli, F; Chiarotti, F; Seripa, S (2011) 'Non conventional psychiatric rehabilitation in schizophrenia using therapeutic riding: the FISE multicentre Pindar project' *Annali dell'Istituto Superiore di Sanità*, 47(4), pp 409-414
- Cutcliffe, JR; Travale, R (2016) 'Unearthing the Theoretical Underpinnings of "Green Care" in Mental Health and Substance Misuse Care: Theoretical Underpinnings and Contemporary Clinical Examples' *Mental Health Nursing*, 37(3), pp 137-147
- Despret, V (2004) 'The Body We Care For: Figures of Anthro-po-zoo-genesis' *Body & Science, SAGE publications*, 10(2-3), pp 111-134
- Elingsen-Dalskau, LH; Morken, M; Berget, B; Pedersen, I (2016) 'Autonomy support and need satisfaction in prevocational programs on care farms: The self-determination theory perspective' *Work*, 53(1), pp 73-85
- Gonzalez, MT; Hartig, T; Patil, GG; Martinsen, EW; Kirkevold, M (2011) 'A prospective study of existential issues in therapeutic horticulture for clinical depression' *Mental Health Nursing*, 32(1), pp 73-81
- Gonzalez, MT; Kirkevold, M (2014) 'Benefits of sensory garden and horticultural activities in dementia care: a modified scoping review' *Journal of Clinical Nursing*, 23(19-20), pp 2698-2715

- Grinde, B; Patil, GG (2009) 'Biophilia: Does Visual Contact with Nature Impact on Health and Well-Being?' *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 6(9), pp 2332-2343
- Hassink, J; Elings, M; Zweekhorst, M; van den Nieuwenhuizen, N; Smit, A (2010) 'Care Farms in the Netherlands: Attractive empowerment-oriented and strength-based practices in the community' *Health & Place*, 16(3), pp 423-430
- Haubenhof, DK; Elings, M; Hassing, J; Hine, RE (2010) 'The Development of Green Care in Western European Countries' *Explore*, 6(2), pp 106-111
- Hycner, RH (1985) 'Some Guidelines for the Phenomenological Analysis of Interview Data' *Human Studies*, 8(3) pp 279-303
- Iancu, SC; Zweekhorst, MBM; Veltman, DJ; van Balkom, AJLM; Bunders, JFG (2015) 'Outsourcing Mental Health Care Services? The Practice and Potential of Community-Based Farms in Psychiatric Rehabilitation' *Community Mental Health Journal*, 51(2), pp 175-184
- Iancu, SC; Zweekhorst, MBM; Veltman, DJ; van Balkom, AJLM; Bunders, JFG (2014) 'Mental health recovery on care farms and day centres: a qualitative comparative study of users' perspectives' *Disability and rehabilitation*, 36(7), pp 573-583
- Leck, C; Upton, D; Evans, N (2015) 'Growing well-beings: The positive experience of care farms' *British Journal of Health Psychology*, 20(4), pp 745-762
- Nørgaard, AS (2007) 'God Statskundskab: -heksekunst eller håndværk?' *Politica*, 39(3), pp 233-255
- O'Haire, ME; Guérin, NA; Kirkham, AC (2015) 'Animal-Assisted Intervention for trauma: a systematic literature review' *frontiers in Psychology*, 6(1121), pp 1-13
- Pedersen, I; Dalskau, LH; Ihlebæk, C; Patil G (2016) 'Content and key components of vocational rehabilitation on care farms for unemployed people with mental health problems: A case study report' *Work*, 53(1), pp 21-30

Pedersen, I; Ihlebæk, C; Kirkevold, M (2012) 'Important elements in farm animal-assisted interventions for persons with clinical depression: a qualitative interview study' *Disability and rehabilitation*, 34(18), pp 1526-1534

Pedersen, I; Nordaunet, T; Martinsen, EW; Berget, B; Braastad, BO (2011) 'Farm animal-assisted intervention: relationship between work and contact with farm animals and change in depression, anxiety, and self-efficacy among persons with clinical depression' *Mental Health Nursing*, 32(8), pp 493-500

Pedersen, I; Patil, G; Berget, B; Ihlebæk, C; Gonzalez MT (2016) 'Mental health rehabilitation in a care farm context: A descriptive review of Norwegian intervention studies' *Work*, 53(1), pp 31-43

Reckwitz, A (2002) 'Towards a Theory of Social Practices – A Development in Culturalist Theorizing' *European Journal of Social Theory*, 5(2), pp 243-263

Renner, R (2010) 'Stabilizing a care farming project: Challenges and importance of supporters' *9th European IFSA Symposium*, pp 287-296

Schols, JM; van der Schriek-van Meel, C (2006) 'Day care for demented elderly in a dairy farm setting: positive first impressions' *Journal of the American Medical Directors Association*, 7(7), pp 456-459

Shove, E (2005) 'Consumers, Producers and Practices' *Journal of Consumer Culture*, 5(1), pp 43-64

Steigen, AM; Kogstad, R; Hummelvoll JK (2015) 'Green Care services in the Nordic countries: an Integrative literature review' *European Journal of Social Work* available at DOI: 10.1080/13691457.2015.1082983

Whear, R; Coon, JT; Bethel, A; Abbott, R; Stein, K; Garside, R (2014) 'What is the impact of using outdoor spaces such as gardens on the physical and mental well-being of those with dementia? A systematic review of quantitative and qualitative evidence' *Journal of the American Medical Directors Association*, 15(10), pp 697-705

Willert, MV; Wieclaw, J; Thulstrup, AM (2014) 'Rehabilitation of individuals on long-term sick leave due to sustained stress-related symptoms: a comparative follow-up study' *Scandinavian Journal of Public Health*, 42(8), pp 719-727

Andre publikationer

Christensen, K; Bjørk, C; Vinter-Larsen, M; Løkkegaard, E; Grønbæk, M (2005) 'Otte folkesygdomme – forekomst og udvikling' *Statens Institut for Folkesundhed*. Kan hentes på URL http://www.si-folkesundhed.dk/upload/otte_folkesygdomme_f%C3%A6rdig3.pdf

Jacobsen, M; Steensgaard, R; Jørgensen, M (2014) 'Information om autisme hos voksne – Diagnosen, indsatser og livskvalitet' *Region Midtjylland*. Kan hentes på URL http://www.psykiatrien.rm.dk/siteassets/patient/information-om-psykiske-sygdomme/nar-du-er-voksen/autisme-18/71069-ds---pjece-om-autisme-hos-voksne-1.02_web.pdf

Kaufmanas, CH; Beyer, J; Jørgensen, MH; Kaas, M (2014) 'Mennesker med autisme – Sociale indsatser, der virker' *Notat fra Socialstyrelsen*. Kan hentes på URL <http://socialstyrelsen.dk/udgivelser/mennesker-med-autisme>

Kommunal- og Regionaldepartementet (2013) 'Landbruks- og Matdepartementet Inn på tunet handlingsplan 2013-2017' *Norges Kommunal- og Regionaldepartementet, Landbruks- og Matdepartementet*. Kan hentes på URL https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/lmd/vedlegg/brosjyrer_veiledere_rapporter/in_n_paa_tunet_handlingsplan_2013-2017_m-0745_b.pdf?id=2162484

Københavns Universitet: *Konceptmodel Terapihaven Nacadia 2008*. Kan hentes på URL <http://ign.ku.dk/terapihaven-nacadia/forskning/nacadia-konceptmodel.pdf>

Social- og indenrigsministeriet (2016) 'Velfærdspolitisk Analyse – Vold mod ansatte på botilbud' *Social- og indenrigsministeriets udgivelse*. kan hentes på URL <http://sim.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2016/maj/vold-mod-ansatte-paa-botilbud.aspx>

Swane, CE (2004) 'Skovdagcentret Eghjorten i Hillerød' *Hillerød Kommune 2004*

Hjemmesider

DTU fødevarerinstitutionen De nationale kostundersøgelser

<http://www.globalphysicalactivityobservatory.com/anexos/Letter%20d/Denmark/Denmark%20anexo1.pdf> [Besøgt senest d. 23. juli 2016]

Landsforeningen Autisme: <http://www.autismeforening.dk/autismeForening.aspx?linkId=1> [Besøgt senest d. 18/7 2016]

Socialstyrelsen: <http://socialstyrelsen.dk/handicap/autisme/om-autisme> [Besøgt senest d. 23. juli 2016]

Terapihaven Nacadia <http://ign.ku.dk/terapihaven-nacadia/> [Besøgt senest d. 23. juli 2016]

Haverefugiet Sorø <http://haverefugiet.dk/> [Besøgt senest d. 23/7 2016]

Plejehjem med høns på taget <http://www.tv2lorry.dk/artikel/plejehjem-med-hoens-paa-taget> [Besøgt senest d. 4. juni 2016]

Haver til Maver <http://havertilmaver.dk/> [Besøgt senest d. 23. juli 2016]

Madkulturen <http://madkulturen.dk/servicemenu/projekter/skolehaver/> [Besøgt senest d. 23. juli 2016]

Grantoftegaard <http://grantoftegaard.dk/> [Besøgt senest d. 23. juli 2016]

Lammehave <http://www.lammehaveoekologi.dk/> [Besøgt senest d. 23. juli 2016]

Østagergaard <http://www.oestagergaard.dk/> [Besøgt senest d. 23. juli 2016]

Bilag 1 Talepapir, kontakt til mulig case

Gry Metz Lundberg, specialestuderende ved Københavns Universitet

Jeg skriver speciale om Green Care her i foråret, har du tid til at snakke?

- Hvad oplever du "Green Care" gør for brugerne?
- Hvad er målet med forløbet for jeres patienter? Er hovedmålet social inklusion eller er der andre sundhedsmål? Coping med handicap?
- Hvilke typer diagnoser beskæftiger I jer med?
- Hvad kom først, landbruget eller terapien?
- Hvilket teoretisk grundlag bygger "jeres sted" på?
- Har du noget litteratur, en årsrapport eller lignende, som jeg må læse?
- Må jeg komme på besøg hos jer?

Jeg forventer at lave en kvalitativ analyse af Green Cares betydning for rehabilitering af psykiatriske patienter i et social practice perspektiv. Er der nogle ting, I har gået og undret jer over eller tænkt det kunne være fedt at få undersøgt?

Har du nogen spørgsmål til mig?

Tak for samtalen, jeg vil snakke med min vejleder om vores samtale og vende tilbage til dig /

Jeg forventer at lave et produkt I også kan bruge, men du er velkommen til at tænke lidt over om det er noget for jer at have en specialestuderende rendende. Jeg sender dig en mail med det vi har snakket om, deri er også min kontakthinformation.

Bilag 2 Mulige cases

	Om stedet (indhold, målgruppe, outcome)	Pros	Cons	Mulig case
Den valgte case	Fokus på både terapi og tilknytning til arbejdsmarkedet Autismespektret og udviklingshæmning	Fokus på dyrkning Fokus på terapi	Etik	Ja, det mener jeg
Grantoftegaard Ballerup	Social rehabilitering, rettet mod arbejdsmarkedet	Ligger i nærheden	Ikke fokus på behandling Kun social-terapeutiske mål	Ikke direkte rettet mod behandling af diagnoser Positive overfor mit speciale
Østagergård	Autisme, udviklingshæmning, hjerneskade Terapi og færdighedstræning	Fokus på dyrkning	Bosted	Måske
Lammehave økologi Sydsjælland	Social rehabilitering, rettet mod arbejdsmarkedet	Tilbud til udviklingshæmmede	Ikke fokus på behandling	Ikke direkte rettet mod behandling af diagnoser Har ikke forsøgt at kontakte dem da jeg er i tvivl om relevansen
Eghjorten, Hillerød Gerd Johnson	Demens dagpleje	Demens	Aflastning, ikke behandling	Mod ensomhed Har ikke kunnet komme i kontakt med dem
Terapihaven Nacadia Hørsholm	Terapihave for sygemeldte stressede og soldaterveteraner	Ligger i Hørsholm Der bliver forsket og lavet RCT	Ikke fokus på dyrkning, men sansning	Til sygemeldte med alvorlig stress studerende kan ikke bruge dem som case, da der allerede er mange

				forskere inde over deres patienter
Odsherred Terapihave Odsherred	Stressramte/udbrændte voksne	Fokus på terapi	Ikke fokus på dyrkning Privat sted, ikke et sted man henvises til, men egenbetaling → socialt skæv adgang	Fokus på terapi af diagnoser Ubehagelige ved kontakt, gav udtryk for at de ikke bryder sig om akademikere
Tranegårdshaven Langeland	Stresstraumer	Fokus på terapi	Postulerende om effekt på hjemmeside uden nogen referencer	Fokus på terapi Kunne ikke komme i kontakt med dem
Terapihaven Aurora Århus	Behandlingssted, for hvad?	Fokus på terapi	"Guru" Anette Ligger i Århus	Nej, for alternativt
Haverefugiet Sorø	Arbejdsbetinget stressramte	Fokus på terapi Opbygget med samme otte fokus-punkter som Nacadia Henviser også til cost 866	Privat virksomhed, kun medlemmer af lærerforening en kan henvises til gratis ophold i haven	Nej

Terapioasen, vestsjælland			Privatpraktise rende terapeut	
Hertha Levefællesskab Skanderborg	Integreret bofællesskab, udviklingshæmmede og 'almindelige' borgere	Fokus på inklusion	Ikke fokus på terapi	Nej
Veteranhaven	Startet af en veteran	Efterlyser at der skrives et kandidat- speciale	Efter endt psykologisk eller psykiatrisk behandling	Nej, ikke noget personale, kun frivilligt

Bilag 3 Interviewguide**Interviewguide, personale**

Temaer	Forskningsspørgsmål	Interviewspørgsmål
0) Baggrund	Hvad er personalets baggrund for at arbejde med GC?	Hvad er din uddannelse? Hvor længe har du arbejdet på Gården? Har du taget ekstra uddannelse i terapi med dyr eller planter? Er du blevet præsenteret for terapi med dyr og planter på din almindelige uddannelse? Kan du overføre den kompetence du har fra din uddannelse til terapi med dyr og planter?
1) Hvordan fungerer GC i praksis	Hvordan er praksis omkring terapi med brug af dyr og planter bygget op? Hvordan foregår praksis? Er Green Care økologisk? Hersker der økologiske ideer i en GC social praksis? Hvordan kommer det til udtryk?	Hvordan forløber en typisk dag på Gården? Jeg så at I lavede[en aktivitet] i går. Vil du ikke fortælle mig hvad i lavede? - Hvordan gjorde I? - Hvorfor gjorde I det sådan? - Hvad er formålet? - Er det en typisk fremgangsmåde for Gårdens aktiviteter? Hvad sker der med de afgrøder I producerer? - Spiser I dem?

	Spiser de afgrøderne og dyrene? Sælges de? Eller er de kun til pædagogiske formål?	- Bliver de solgt? - Hvad med dyrene?
2) Elementerne i praksis, viden ideer og materiel	Hvilke materialer binder ind i praksissen? Hvilke ideer binder ind i praksissen? Hvilken viden binder ind i praksissen? Hvordan er ideerne omkring GC rejst til Gården? Er ideerne omkring GC de samme blandt lederen, personalet og brugerne?	Hvilke ting brugte du til at gøre [aktiviteten] med? Hvordan brugte du redskabet? Hvad oplever du aktiviteten gør for borgeren? - På hvilken måde oplever du det?
3) Hvordan binder elementerne sammen	Kommer elementerne til udtryk i practice-as-performance eller er det kun i practice-as-entity man ser elementerne klart samt hvordan de binder sammen? (sammenligne observation med interview)	Hvad er de største udfordringer for personer med ASF? Hvordan går i til udfordringerne pædagogisk? Hvordan hjælper GC med at nå de pædagogiske mål?

	Er det primært viden omkring pasning og pleje af jord og dyr der binder ind i praksissen eller er det primært viden omkring de socialpædagogiske redskaber der bruges i arbejdet med personer med ASF? Hvilke elementer har forløbene for de enkelte brugere til fælles? Hvad er forskelligt? Binder GC praksis ind i andre praksisser på Gården, fx socialpædagogiske praksisser, hverdagspraksisser såsom madlavning eller andre?	Hvori består det terapeutiske i GC? Hvordan lærte du at bruge GC? At passe planter og dyr? Er der forskel på GC forløbene for de enkelte beboere? - Hvordan?
4) Produktion og reproduktion af praksis	Hvordan produceres praksissen? Reproduceres den? Laves den om løbende?	Hvordan finder I på hvilke aktiviteter I skal lave med en beboer? Har I nogen gange brug for at rette det til undervejs? Hvordan foregår tilretningen?
5) Hvornår fungerer praksissen godt eller dårligt og hvorfor?	Passer virkeligheden på Gården til teorien, dvs. fungerer en praksis dårligt, når elementerne ikke lykkes med at binde sammen og praksis derfor ikke reproduceres?	[efter situation, hvor jeg vurderer at praksis ikke går som ventet] Kan du fortælle mig med dine egne ord, hvad der skete da [...]? Hvorfor tror du det skete?

	Hvad sker der, når praksis ikke reproduceres?	Er det tit sådan det går? Hvad gør du normalt når det sker? Var der noget anderledes denne gang?
6) Hvordan virker GC?	Hvordan reagerer borgerne på samværet med dyrene? På planterne? På pædagogernes brug af disse? Hvordan oplever lederen at det virker? Hvordan oplever personalet det virker? Hvordan oplever Brugerne det virker? Er der forskel på at være rutineret i praksissen eller novice?	Hvad oplever du aktiviteter med dyrene gør for borgeren? - Planterne? Har du arbejdet andre steder, hvor der var GC? Havde du hørt om GC inden du startede på Gården? Hvad er den største forskel på Gården og tidligere arbejdspladser uden GC? Er der noget, der har ændret sig siden du startede?
7) Hvordan ser individuelle forløb ud i et social practice perspektiv?	Er der forskel på, hvilke elementer, der indgår i GC praksissen afhængig af, hvilken borger der udfører praksissen? Afhænger det snarere af, hvilken medarbejder praksissen udføres sammen med?	Er der forskel på hvordan I gør [en aktivitet] med forskellige borgere?

8) Kontekstens betydning	Hvad betyder det for praksissen omkring ”aktivering” eller ”placering” af personer med ASF at det foregår i rammen af en gård i stedet for en klassisk institution? Hvad betyder fællesskab på Gården?	Hvad siger lokalsamfundet til Gården? Hvordan er fællesskabet på Gården? - Beboerne imellem? - Imellem beboere og personale
--------------------------	--	--

Interviewguide, borgere

Temaer	Forskningsspørgsmål	Interviewspørgsmål
0) Baggrund	Hvad er borgerens baggrund for at arbejde med GC?	Hvornår kom du til Gården? Hvor var du før du kom til Gården? Har du været andre steder, hvor der var aktiviteter med dyr eller planter? Hvorfor tror du, du kom til Gården? - Havde du forestillet dig inden at du skulle hen et sted hvor der var landbrug? Hvad synes du om at være på Gården?

1) Hvordan fungerer GC i praksis	Hvordan er praksis omkring terapi med brug af dyr og planter bygget op? Hvordan foregår praksis? Er Green Care økologisk? Hersker der økologiske ideer i en GC social praksis? Hvordan kommer det til udtryk? Spiser de afgrøderne og dyrene? Sælges de? Eller er de kun til pædagogiske formål?	Hvordan forløber en typisk dag på Gården? Jeg så at I lavede[en aktivitet] i går. Vil du ikke fortælle mig hvad i lavede? - Hvordan gjorde I? - Hvorfor gjorde I det sådan? - Hvad er formålet? - Er det sådan I plejer at gøre? Hvad sker der med de afgrøder I laver i haven? - Spiser I dem? - Bliver de solgt? - Hvad med dyrene?
2) Elementerne i praksis, viden ideer og materiel	Hvilke materialer binder ind i praksissen? Hvilke ideer binder ind i praksissen? Hvilken viden binder ind i praksissen? Hvordan er ideerne omkring GC rejst til Gården? Er ideerne omkring GC de samme blandt lederen, personalet og brugerne?	Hvilke ting brugte du til at gøre [aktiviteten] med? Hvordan brugte du redskabet? Hvad oplever du aktiviteten gør for dig/ Hvordan synes du det er, at lave [aktiviteten]? - På hvilken måde oplever du det?
3) Hvordan binder	Kommer elementerne til udtryk i practice-as-performance eller er det kun i practice-as-entity man ser	Er der nogle ting du synes er særligt svære?

elementerne sammen	elementerne klart samt hvordan de binder sammen? (sammenligne observation med interview) Er det primært viden omkring pasning og pleje af jord og dyr der binder ind i praksissen eller er det primært viden omkring de socialpædagogiske redskaber der bruges i arbejdet med personer med ASF? Hvilke elementer har forløbene for de enkelte brugere til fælles? Hvad er forskelligt? Binder GC praksis ind i andre praksisser på Gården, fx socialpædagogiske praksisser, hverdagspraksisser såsom madlavning eller andre?	Hvad betyder det for det du synes er svært når I er ude med dyrene? I køkkenhaven?
4) Produktion og reproduktion af praksis	Hvordan produceres praksissen? Reproduceres den? Laves den om løbende?	Hvilke aktiviteter laver du? - Hvorfor?
5) Hvornår fungerer praksissen godt eller	Passer virkeligheden på Gården til teorien, dvs. fungerer en praksis dårligt, når elementerne ikke lykkes med at binde sammen og praksis derfor ikke reproduceres?	[efter situation, hvor jeg vurderer at praksis ikke går som ventet] Kan du fortælle mig med dine egne ord, hvad der skete da [...]?

dårligt og hvorfor?	Hvad sker der, når praksis ikke reproduceres?	Hvorfor tror du det skete? Er det tit sådan det går? Hvad gør du normalt når det sker? Var der noget anderledes denne gang?
6) Hvordan virker GC?	Hvordan reagerer borgerne på samværet med dyrene? På planterne? På pædagogernes brug af disse? Hvordan oplever lederen at det virker? Hvordan oplever personalet det virker? Hvordan oplever Brugerne det virker? Er der forskel på at være rutineret i praksissen eller novice?	Hvordan synes du det er at passe dyr og lave køkkenhave? - Er det sjovt? - Kedeligt? - Hårdt? Hvordan har du det bagefter? Tænker du tit på de aktiviteter i laver bagefter? Er der forskel på hvad det gør afhængig af hvem du er sammen med? Er der noget, der har ændret sig siden du startede?
7) Hvordan ser individuelle forløb ud i et social practice perspektiv?	Er der forskel på, hvilke elementer, der indgår i GC praksissen afhængig af, hvilken borger der udfører praksissen?	Er der forskel på hvad du laver når du er sammen med [forskelligt personale]?

	Afhænger det snarere af, hvilken medarbejder praksissen udføres sammen med?	
8) Kontekstens betydning	Hvad betyder det for praksissen omkring ”aktivering” eller ”placering” af personer med ASF at det foregår i rammen af en gård i stedet for en klassisk institution? Hvad betyder fællesskab på Gården?	Kommer jeres naboer nogengange på besøg? Hygger du dig med de andre på Gården?

Interviewguide, leder

Temaer	Forskningsspørgsmål	Interviewspørgsmål
0) Baggrund	Hvad er personalets baggrund for at arbejde med GC?	Hvad er din uddannelse? Hvor længe har du arbejdet på Gården? Hvordan fik du ideen om GC? - Hvor hørte du første gang om GC? Har du taget ekstra uddannelse i terapi med dyr eller planter? Er du blevet præsenteret for terapi med dyr og planter på din almindelige uddannelse? Kan du overføre den kompetence du har fra din uddannelse til terapi med dyr og planter?

1) Hvordan fungerer GC i praksis	Hvordan er praksis omkring terapi med brug af dyr og planter bygget op? Hvordan foregår praksis? Er Green Care økologisk? Hersker der økologiske ideer i en GC social praksis? Hvordan kommer det til udtryk? Spiser de afgrøderne og dyrene? Sælges de? Eller er de kun til pædagogiske formål?	Hvordan forløber en typisk dag på Gården? Jeg så at I lavede[en aktivitet] i går. Vil du ikke fortælle mig hvad i lavede? - Hvordan gjorde I? - Hvorfor gjorde I det sådan? - Hvad er formålet? - Er det en typisk fremgangsmåde for Gårdens aktiviteter? Hvad sker der med de afgrøder I producerer? - Spiser I dem? - Bliver de solgt? - Hvad med dyrene?
2) Elementerne i praksis, viden ideer og materiel	Hvilke materialer binder ind i praksissen? Hvilke ideer binder ind i praksissen? Hvilken viden binder ind i praksissen? Hvordan er ideerne omkring GC rejst til Gården? Er ideerne omkring GC de samme blandt lederen, personalet og brugerne?	Hvilke ting brugte du til at gøre [aktiviteten] med? Hvordan brugte du redskabet? Hvad oplever du aktiviteten gør for borgeren? - På hvilken måde oplever du det?
3) Hvordan binder	Kommer elementerne til udtryk i practice-as-performance eller er det kun	Hvad er de største udfordringer for personer med ASF?

elementerne sammen	i practice-as-entity man ser elementerne klart samt hvordan de binder sammen? (sammenligne observation med interview) Er det primært viden omkring pasning og pleje af jord og dyr der binder ind i praksissen eller er det primært viden omkring de socialpædagogiske redskaber der bruges i arbejdet med personer med ASF? Hvilke elementer har forløbene for de enkelte brugere til fælles? Hvad er forskelligt? Binder GC praksis ind i andre praksisser på Gården, fx socialpædagogiske praksisser, hverdagspraksisser såsom madlavning eller andre?	Hvordan går i til udfordringerne pædagogisk? Hvordan hjælper GC med at nå de pædagogiske mål? Hvori består det terapeutiske i GC? Hvordan lærte du at bruge GC? At passe planter og dyr? Er der forskel på GC forløbene for de enkelte beboere? - Hvordan?
4) Produktion og reproduktion af praksis	Hvordan produceres praksissen? Reproduceres den? Laves den om løbende?	Hvordan finder I på hvilke aktiviteter I skal lave med en beboer? Har I nogen gange brug for at rette det til undervejs? Hvordan foregår tilretningen?
5) Hvornår fungerer praksissen godt eller	Passer virkeligheden på Gården til teorien, dvs. fungerer en praksis dårligt, når elementerne ikke lykkes med at	[efter situation, hvor jeg vurderer at praksis ikke går som ventet]

dårligt og hvorfor?	binde sammen og praksis derfor ikke reproduceres? Hvad sker der, når praksis ikke reproduceres?	Kan du fortælle mig med dine egne ord, hvad der skete da [..]? Hvorfor tror du det skete? Er det tit sådan det går? Hvad gør du normalt når det sker? Var der noget anderledes denne gang?
6) Hvordan virker GC?	Hvordan reagerer borgerne på samværet med dyrene? På planterne? På pædagogernes brug af disse? Hvordan oplever lederen at det virker? Hvordan oplever personalet det virker? Hvordan oplever Brugerne det virker? Er der forskel på at være rutineret i praksissen eller novice?	Hvad oplever du aktiviteter med dyrene gør for borgeren? - Planterne? Har du arbejdet andre steder, hvor der var GC? Hvad er den største forskel på Gården og tidligere arbejdspladser uden GC? Er der noget, der har ændret sig siden du startede?
7) Hvordan ser individuelle forløb ud i et social practice perspektiv?	Er der forskel på, hvilke elementer, der indgår i GC praksissen afhængig af, hvilken borger der udfører praksissen? Afhænger det snarere af, hvilken medarbejder praksissen udføres sammen med?	Er der forskel på hvordan I gør [en aktivitet] med forskellige borgere?

8) Kontekstens betydning	Hvad betyder det for praksissen omkring ”aktivering” eller ”placering” af personer med ASF at det foregår i rammen af en gård i stedet for en klassisk institution? Hvad betyder fællesskab på Gården?	Hvad siger lokalsamfundet til Gården? Hvordan er fællesskabet på Gården? - Beboerne imellem? - Imellem beboere og personale
--------------------------------	---	--

Bilag 4 kontakt til pårørende til borgere på Gården

Kære pårørende og værger til beboere og brugere på [Gården]

Mit navn er Gry, og jeg er ved at skrive min afsluttende opgave i folkesundhedsvidenskab på Københavns Universitet. Opgaven handler om Green Care – terapi med dyr og planter. Konkret kommer jeg til at følge med i dagligdagen og snakke med brugere og personale på [Gården]. Derfor vil jeg bede om tilladelse til at følge personen du er værge for i et par uger i løbet af marts måned. Jeg kommer ikke til at blande mig i, hvordan tingene bliver gjort på [Gården], og jeg kommer heller ikke til at udføre nogen plejeopgaver på stedet – jeg er kun på [Gården] for at lære om Grøn Omsorg. I den færdige opgave vil [Gården] og alle dens brugere selvfølgelig vil være fuldstændig anonyme. Det vil sige, at jeg ikke bruger navne eller genkendelige karakteristika.

Hvis der er særlige hensyn jeg skal tage, eller hvis du har nogen spørgsmål til mig eller opgaven, kan jeg kontaktes på grymetz@gmail.com eller på telefon 28 71 36 83.

Jeg håber I vil tage godt imod mig

De bedste hilsner

Gry Metz Lundberg

Mail fra den pædagogiske leder, som videreformidlede ovenstående mail:

Borgere som vi har med at gøre nu er.

Borger 1 - solist tilbud. Tilsagn fra pårørende
Borger 2 - beboer stuehus. Tilsagn fra værge
Borger 3 - ny beboer stuehus. Endnu ikke tilsagn fra pårørende
Borger 4 - STU elev dagtilbud - tilsagn fra pårørende
Borger 5 - Ressourceforløb - tilsagn mundtligt, er selv myndig.
Borger 6 - Ny i ressourceforløb - samme som ovst.

Jeg endte med ikke at følge borger 3. Jeg mødte faktisk slet ikke den pågældende borger.

Bilag 5 Borgere og personale på Gården**Tabel 1 Borgere på Gården**

Navn	Handicap	Psykelige problemer	Status på Gården	Tid på Gården
Borger 1	Aspergers syndrom Normalt begavet	Stress, lavt selvværd, ikke blevet rummet, nemt distraheret	Ressourceforløb	Siden november 2015
Borger 2	Svært udviklingshæmmet, autisme	Stress	Dagtilbud på Gården	?
Borger 3	Svært udviklingshæmmet, autisme	Stress, humørsvingninger, udadreagerende, psykofarmaka	Beboer på Gården, dagtilbud på Gården	? et par år
Borger 4	Udviklingshæmmet, autisme	Stress, angst	Beboer på Gården, måske snart dagtilbud	Siden nytår
Borger 5	Aspergers syndrom, ADHD, normalt begavet	Stress, social angst, lavt selvværd	Ressourceforløb på Gården Uddannet dyrepasser-assistent	1 måned

Tabel 2 Personale på Gården

Navn	Funktion	Uddannelse	Tid på Gården	Arbejdsopgaver
Pædagogisk leder	Pædagogisk leder	Rideterapeut, pædagog, leder	Siden 2014	Pædagogiske opgaver, lederopgaver, terapeutiske opgaver
Medarbejder 1	Den pædagogiske leders assistent	Ufaglært	Siden midt oktober 2015	Pædagogiske opgaver, dyrehold, lidt terapi
Administrativleder	Stifter af Gården	Ufaglært	Siden 2011	Økonomistyring, budget, handyman, indkøb, løn, andre opgaver
Medarbejder 2	Pædagog	Er i gang med at afslutte bachelor på pædagogseminar	Siden 2014	Pædagogiske opgaver
Medarbejder 3	Pædagogisk medhjælper	Ikke uddannet pædagog, arbejdet i mange år på Gården, var med til at starte stedet sammen med den administrative leder	Siden 2011 med pauser	Pædagogiske opgaver